

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

MAJA PINTER

Kolektivni junak v slovenski mladinski avanturistični prozi

Diplomsko delo

Mentor: izr. prof. dr. Mateja Pezdirc Bartol

Ljubljana, avgust 2016

KAZALO

1	UVOD	4
2	RAZČLENITEV POJMOV	7
3	TIPI SLOVENSKE MLADINSKE REALISTIČNE AVANTURISTIČNE PROZE	12
3.1	Pomorska avanturistična proza	13
3.2	Potopisna avanturistična proza	14
3.3	Športna avanturistična proza	14
3.4	Taborniška avanturistična proza	14
3.5	Otroška detektivka	15
3.6	Vsakdanje dogodivščine	16
4	BIOGRAFSKI PODATKI AVTORJEV IN ANALIZA PREBRANIH DEL	19
4.1	Tone Seliškar: <i>Bratovščina Sinjega galeba</i> (1936)	19
4.2	Anton Ingolič: <i>Tajno društvo PGC</i> (1958).....	21
4.3	Branka Jurca: <i>Uhač in njegova družčina</i> (1963)	22
4.4	Branka Jurca: <i>Vohljači in prepovedane skrivnosti</i> (1966).....	23
4.5	Leopold Suhodolčan: <i>Rumena podmornica</i> (1969).....	24
4.6	Anton Ingolič: <i>Potopljena galeja</i> (1973).....	25
4.7	Brane Dolinar: <i>Detektivi na jeklenih konjičkih</i> (1974).....	27
4.8	Slavko Pregl: <i>Odprava Zelenega zmaja</i> (1976)	28
4.9	Polonca Kovač: <i>Andrejev ni nikoli preveč</i> (1977).....	30
4.10	Vitan Mal: <i>Sreča na vrhovi</i> (1977)	31
4.11	Slavko Pregl: <i>Geniji v kratkih hlačah</i> (1978)	32
4.12	Polonca Kovač: <i>Urške so brez napake</i> (1980).....	33
4.13	Miha Matè: <i>Bosopeta družčina</i> (1982)	35
4.14	Miha Matè: <i>Kurja vojska</i> (1985)	36
4.15	Dim Zupan: <i>Trnovska mafija</i> (1992)	37
4.16	Bogdan Novak: <i>Usodni piknik</i> (1993)	38
4.17	Janja Vidmar: <i>Junaki petega razreda</i> (1995)	39
4.18	Bogdan Novak: <i>Spopad na Rožniku</i> (1995)	40
4.19	Ivan Sivec: <i>Skrivnost zlate reke</i> (1996)	41
4.20	Dim Zupan: <i>Trnovska mafija drugič</i> (1997).....	42
4.21	Janja Vidmar: <i>Družčina iz šestega b (Nove dogodivščine junakov petega razreda)</i> (2000).....	43

4.22 Mojca Rudolf: <i>Skrivnost stare vile</i> (2004)	44
4.23 Bogdan Novak: <i>Lovci na petardarje</i> (2004).....	45
4.24 Helena Koncut Kraljič: <i>Prijateljice in rastlinjak smrti</i> (2004).....	46
4.25 Slavko Pregl: <i>Spričevalo</i> (2005).....	48
4.26 Helena Koncut Kraljič: <i>Prijateljice in usodno srečanje</i> (2005)	49
4.27 Tatjana Kokalj: <i>Senca na balkonu</i> (2007)	50
4.28 Žiga X. Gombač: <i>Jastrebov let</i> (2008)	51
4.29 Žiga X. Gombač: <i>Risova bratovščina</i> (2010).....	52
4.30 Nina Mav Hrovat: <i>Orientacisti na sledi morilcu</i> (2010)	54
5 SKLEPNE UGOTOVITVE	55
5.1 Zunanja zgradba in obseg	55
5.2 Dogajalna zgradba	56
5.3 Motivi	56
5.4 Literarne osebe	58
5.5 Dogajalni prostor in čas	59
5.6 Perspektiva.....	59
5.7 Pripovedovalec	60
5.8 Jezikovne značilnosti	60
5.9 Konci	61
6 ZAKLJUČEK.....	62
7 VIRI IN LITERATURA	64
7.1 Viri.....	64
7.2 Literatura	65

IZVLEČEK

Kolektivni junak v slovenski mladinski avanturistični prozi

Diplomska naloga skuša osvetliti nekatera vprašanja kolektivnega junaka v slovenski mladinski avanturistični prozi, zlasti pokazati njegove značilnosti skozi čas, poiskati njegove vrednote in lastnosti ter potrditi njegovo aktualnost v sedanjem času. Skozi obravnavo tridesetih del sem prišla do ugotovitev, da glavno književno osebo predstavlja prijateljsko povezana skupina otrok, ki se največkrat naključno poda v pustolovščino, ki se izteče v srečen ali nevtralen konec. Dogajanje, ki je realno mogoče, je največkrat postavljeno v čas šolskih počitnic, ko junaki nimajo obveznosti s šolo, redkeje v čas med šolskim letom. Prav tako je natančno določen tudi prostor, ki je konkreten, realen kraj. Časovna in prostorska doslednost sta prilagojeni mlademu bralcu med devetim in petnajstim letom, prav tako tudi razdelitev na krajša poglavja in uporaba pogovornega jezika, kar najstniku pomaga, da lažje sledi, se vživlja in se identificira z glavno književno osebo, ki ima pozitivne lastnosti. V delih prevladuje sintetična zgradba in tretjeosebni pripovedovalec.

Ključne besede: mladinska književnost, realistična avanturistična mladinska proza, kolektivni junak

AUSZUG

Kollektiver Held in der slowenischen abenteuerlichen Jugendprosa

Die Diplomarbeit versucht einige Fragen des kollektiven Helden in der slowenischen abenteuerlichen Jugendprosa zu erhellen, insbesondere seine Merkmale durch die Zeit aufzuzeigen, seine Werte und Eigenschaften zu finden sowie seine Aktualität in der gegenwärtigen Zeit zu beweisen. Durch die Abhandlung von dreißig Werken bin ich zu der Feststellung gekommen, dass die literarische Hauptfigur eine freundschaftlich verbundene Gruppe von Kindern, die sich meistens zufällig in ein Abenteuer, welches mit einem glücklichen oder neutralen Ende ausgeht, begibt, darstellt. Die Handlung, die real möglich ist, ist meistens in die Zeit der Schulferien versetzt, wenn die Helden keine schulischen Verpflichtungen haben, seltener in die Zeit während des Schuljahres. Ebenso ist auch der Raum, welcher ein konkreter realer Ort ist, genau festgelegt. Die zeitliche und räumliche Konsequenz ist dem jungen Leser zwischen neun und fünfzehn Jahren angepasst, ebenso die Aufteilung in kurze Kapitel und die Verwendung der Umgangssprache, was dem Jugendlichen hilft, leichter der literarischen Hauptfigur, die positive Eigenschaften hat, zu folgen, sich in sie hineinzusetzen und sich mit ihr zu identifizieren. In den Werken überwiegen ein synthetischer Aufbau und ein Erzähler in der dritten Person.

Schlüsselwörter: Jugendliteratur, realistische abenteuerliche Jugendprosa, kollektiver Held

1 UVOD

Zdi se, da v 21. stoletju ni več pomemben kolektiv in da je v ospredju posameznik kot individuum. Je res, da izrek mušketirjev: »*Vsi za enega, eden za vse!*« danes vedno bolj toni v pozabo? Na prvi pogled že otroci v šoli in na igrišču ne funkcionirajo več kot kolektiv, ki si pomaga, temveč vedno bolj kot posamezniki. Danes sploh še poznamo vrednote kolektiva ali so te resnično izginile in jih je prekrila ideja o tem, da svet lahko spremeni samo posameznik. Je med mladimi še vedno prisotna misel, »*da je veriga toliko močna, kot je močen njen najšibkejši člen*«?

Cilj diplomske naloge je raziskati, kako je prikazan kolektivni junak v slovenski mladinski avanturistični prozi od leta 1936 do danes oz. do leta 2010. Ugotoviti sem skušala značilnosti kolektivnega junaka, poiskati njegove skupne lastnosti in vrednote in potrditi tezo, da je kolektiv aktualen tudi v sedanjosti. Predmet diplomskega dela oz. izbor knjig za obravnavo sem pridobila tako, da sem poljubno izbrala, prebrala in analizirala 30 knjig. Skupno vsem obravnavanim delom je, da v njih nastopa skupina otrok, kolektiv, bratovščina, banda, ki jih povezuje prijateljstvo. Osredotočila sem se na junake, ki so večinoma stari med 10 in 14 let. Starejše avtorje sem izbrala naključno, s pomočjo knjige avtorice M. Kobe *Pogledi na mladinsko književnost*, kjer nastopa kolektiv, pri novejših avtorjih, od leta 2005 do leta 2012, sem si pomagala s priporočilnimi seznammi mladinskih knjig, ki jih izdaja Knjižnica Otona Župančiča, enota Pionirske knjižnice, kjer so predstavljeni naslovi knjig in kratke vsebine, ki so izšli v posameznem letu. Osredotočila sem se na slovenske pisatelje. Knjige, s katerimi sem se ukvarjala, so namenjene bralcem v starosti med 10 in 12 let, po kriteriju knjižničarskega razvrščanja bralcev sodijo v t. i. pionirje. Vse obravnavane knjige sodijo v žanr slovenske realistične avanturistične mladinske proze, z dvema izjemoma, in sicer knjiga Janje Vidmar *Družčine iz šestega be* in knjiga Mojce Rudolf *Skrivnost stare vile*, kjer je zaslediti tudi nekaj fantastike.

V diplomski nalogi sem poskušala ugotoviti: (teze dela)

- ✓ značilnosti kolektivnega junaka v mladinski književnosti od Seliškarjeve *Bratovščine Sinjega galeba*, ki izide leta 1936, do leta 2010, ko izideta Gombačeva *Risova bratovščina* in delo *Orientacisti na sledu morilcu* avtorice Mav Hrovat,
- ✓ poiskati skupne lastnosti in vrednote kolektiva,

- ✓ potrditi tezo, da je kolektiv aktualen tudi v sedanjosti in da v slovenski mladinski književnosti ne izumira.

V diplomskem delu sem uporabila teoretične metode dela. Z deskriptivno metodo sem s pomočjo metaliterature opredelila osnovne pojme in teorijo, in sicer pojem kolektiva in mladinske književnosti, nekaj besed namenila avtorju – besedilu – naslovniku ter delitvi mladinske književnosti na fantastično in realistično prozo. Z deskriptivnim pristopom sledi predstavitev tipologije slovenske realistične avanturistične mladinske proze, kamor spadajo vsa obravnavana dela. Osrednji del naloge predstavlja analiza izbranih knjig po časovnem zaporedju, kjer sem želela predstaviti vsak kolektiv posebej, in sicer kakšna je njegova sestava, kaj ga povezuje, pred kakšno nalogo se znajde in kakšne so njegove vrednote. Poleg analize posamezne knjige je v tem poglavju tudi kratka predstavitev opusa avtorja. Z metodo kompilacije sem zbrala gradivo iz različnih virov, ga povzemala in citirala in tako prišla do lastnih sklepnih ugotovitev, ki se dotikajo glavnih značilnosti zunanje in dogajalne zgradbe, izbora najpogostejših motivov, značilnosti literarnih oseb, dogajalnega prostora in časa, pripovedovalca, perspektive in motivacijskega sistema ter nekaterih jezikovnih značilnosti posameznega dela in na koncu poglavja sem še nekaj besed namenila koncem. Sledita še poglavji zaključek ter viri in literatura, kjer so tudi internetni viri.

Knjige sem izbrala po naslednjih kriterijih:

- ✓ slovenski avtor
- ✓ glavni junak je skupina otrok, starih med 10–14 let,
- ✓ starost bralcev, ki po knjižničarskem kriteriju sodi v starostno skupino pionirji (P) (10–12 let)
- ✓ sodi v žanr realistične avanturistične mladinske proze

V diplomski nalogi bom obravnavala naslednja dela, ki so izbrana naključno, a zadostujejo zgoraj opisanim kriterijem – zapisana so po letnici nastanka:

- 1936 Tone Seliškar: *Bratovščina Sinjega galeba*
- 1958 Anton Ingolič: *Tajno društvo PGC*
- 1963 Branka Jurca: *Uhač in njegova družčina*
- 1966 Branka Jurca: *Vohljači in prepovedane skrivnosti*
- 1969 Leopold Suhodolčan: *Rumena podmornica*
- 1973 Anton Ingolič: *Potopljena galeja*

- 1974 Brane Dolinar: *Detektivi na jeklenih konjičkih*
- 1976 Slavko Pregl: *Odprava Zelenega zmaja*
- 1977 Polonca Kovač: *Andrejev ni nikoli preveč*
- 1977 Vitan Mal: *Sreča na vrhovi*
- 1978 Slavko Pregl: *Geniji v kratkih hlačah*
- 1980 Polonca Kovač: *Urške so brez napake*
- 1982 Miha Matè: *Bosopeta družčina*
- 1985 Miha Matè: *Kurja vojska*
- 1992 Dim Zupan: *Trnovska mafija*
- 1993 Bogdan Novak: *Usodni piknik*
- 1995 Janja Vidmar: *Junaki petega razreda*
- 1995 Bogdan Novak: *Spopad na Rožniku*
- 1996 Ivan Sivec: *Skrivnost zlate reke*
- 1997 Dim Zupan: *Trnovska mafija drugič*
- 2000 Janja Vidmar: *Družčina iz šestega be*
- 2004 Mojca Rudolf: *Skrivnost stare vile*
- 2004 Bogdan Novak: *Lovci na petardarje*
- 2004 Helena Koncut: *Prijateljice in rastlinjak smrti*
- 2005 Slavko Pregl: *Spričevalo*
- 2005 Helena Koncut: *Prijateljice in usodno srečanje*
- 2007 Tatjana Kokalj: *Senca na balkonu*
- 2008 Žiga X. Gombač: *Jastrebov let*
- 2010 Žiga X. Gombač: *Risova bratovščina*
- 2010 Nina Mav Hrovat: *Orientacisti na sledi morilcu*

2 RAZČLENITEV POJMOV

V SSKJ je kolektiv razložen zelo kratko »skupnost, skupina«, v Slovarju tujk pa je kolektivu namenjeno več prostora: »1. (delovna) skupnost, tesno povezana skupnost ljudi, ki jih veže isto delo, namen«. Če povzamem je kolektiv skupina ljudi, ki jo sestavljata vsaj dva ali več članov in ki jih povezuje nekaj skupnega. To je lahko skupno delo, skupen namen, skupen cilj ter skupne vrednote in lastnosti.

Pojem mladinska književnost je književnost posebnega tipa, kjer so bistveni členi za razumevanje naslednji: avtor – besedilo – naslovnik. Kot pravi Saksida (1999: 8) gre za to, da odrasli ustvarjalec napiše delo, ki ima posebno vsebino, to delo pa bere praviloma neodrasli bralec.

Posebnost mladinske književnosti je prav v specifičnosti njegovega bralca oz. **naslovnika**, s katero se ukvarja t. i. veda o mladem bralcu, ki raziskuje bralni razvoj in možnost razvijanja bralne sposobnosti. Metka Kordigel Aberšek v delu *Mladinska literatura, otroci in učitelji* otrokov bralni razvoj v grobem razdeli na 4 faze, ki so v skladu z razvojno psihologijo (Kordigel Aberšek 2000: 68–94):

1. predjezikovno obdobje ali doba praktične inteligence (starost od začetka do 2 let)
2. obdobje intuitivne inteligence (od 3–7 leta starosti)
3. obdobje konkretnih, logičnih intelektualnih operacij (od 7–12 let starosti)
4. obdobje abstraktne inteligence (po 12. letu starosti)

Saksida loči mladinsko književnost v širšem pomenu besede – kot zbirni pojem za vsa besedila, ki so namenjena bralcu, ki ni starejši od 18 let – le-ta pa naj bi imela dve podpomenki: otroška književnost (oznaka za otroke do okoli petega razreda osnovne šole, to mejo bi bilo potrebno še utemeljiti) in mladinska književnost v ožjem pomenu besede (namenjena bralcem v puberteti) (Saksida 1994: 44–45).

Slovenske knjižnice pa na ravni t. i. nedoraslega bralca ločijo tri skupine knjig: C – cicibani (do 9. leta), P – pionirji (do 12. leta) in M – mladina (od 13. leta naprej) (Saksida 1999: 8). Te meje so zgolj orientacijske, saj kakovostna mladinska književnost nagovarja tudi odraslega bralca (npr. *Mali princ* ali pravljice Svetlane Makarovič) in je tako naslovniško univerzalna. Po drugi strani pa imamo opraviti tudi z besedili, ki so bila sprva namenjena odraslemu

bralcu, a so sčasoma prešla v mladinsko književnost (npr. Swiftova *Guliverjeva potovanja* ali Levstikov *Martin Krpan*) (Saksida 1994: 42).

Pri opredelitvi mladinske književnosti ima posebno vlogo tudi **besedilo**, »ki mora biti enostavno, bistro, pregledno, berljivo, kratko in jasno, vedno z neko moralno in humano željo, potrebo in idealom« (Saksida po Idrizović 1994: 47). Tako se besedila mladinske književnosti razlikujejo od besedil književnosti za odrasle po oblikovnih in vsebinskih značilnostih (teme, motivi in žanri). Najobsežnejša zvrst mladinske književnosti je proza, ki zajema tako primere pravljičnega, resničnostnega pripovedništva in avtobiografske zapise.

Tretji člen je **avtor**, tj. odrasli, ki piše mladinsko književnost. Izvor mladinske književnosti je po Saksidi v »mladosti« avtorja in je delo torej komunikacija med odraslim in otrokom. V avtopoetikah je zaslediti oznako, da piše avtor »iz otroštva v sebi«, iz »infantilizma«. Ampak perspektiva, iz katere ustvarjalec prikazuje besedilno stvarnost, ni ena sama. Saksida v članku razlikuje dva glavna tipa perspektiv, ki vključujeta še več podtipov (Saksida 1999: 9–13):

1. **perspektiva razcepa:** zanjo je značilen razkorak med odraslim in otrokom in se loči na dva podtipa:
 - avtoritativno perspektivo (vzgojno-poučna besedila, izrazita je želja po vplivu na naslovnika) in
 - evazorično perspektivo (idealizacijska besedila, izrazita je želja po umiku v idilo otroštva),
2. **perspektiva zbliževanja:** zanjo je značilno ukinjanje razkoraka med odraslim in otrokom, odrasli se vživlja v otroško doživljanje in se loči na šest podtipov:
 - nonsensna perspektiva: otroštvo kot igra (igrivo preoblikovanje jezika v čiste zvočne nize bodisi s svobodno, »nesmiselno« kombinacijo sicer razumljivih besed in predstav; opazna je predvsem v mladinski poeziji 80. let);
 - resničnostna perspektiva: otroštvo kot realnost (upovedovanje realnega sveta po logiki otroka oz. mladostnika; prikazuje značilne dogodke otrokovega vsakdana in življenja v družini in v šoli); Kobe loči tri modele glede na starost glavnega literarnega lika (več v nadaljevanju); značilna je komika, lahko pa tudi resnejše plati otrokovega življenja (npr. ločitev staršev, beg od doma itd.); vse to je lahko prikazano skozi prvoosebno pripoved – prikazano s stališča osrednje literarne osebe, skozi skupino – s kolektivnim junakom in skozi pripoved o prijateljstvu med otroki in živalmi;

- perspektiva oporekanja: otroštvo kot možnost upora (privzemanje otroške/najstniške uporniške drže do sveta);
- perspektiva čudenja: otroštvo kot čudenje (prikaz otroškega doživljanja skrivnostnosti poetizirane stvarnosti, zlasti narave);
- parabolična fantastična in pravljica perspektiva: otroštvo kot iracionalna razlaga sveta (kjer avtor v domišljijem svetu razloži realnost, tako da v neverjetnih svetovih vzpostavlja simboliko spopada dobrega/majhnega/šibkega z zlom/velikim/mogočnim);
- perspektiva spominjanja na otroštvo: otroštvo kot spomin (avtorjevo opazno vračanje v podobe lastnega otroštva, v svet, ki ga ni več).

Igor Saksida v poglavju *Mladinska književnost*, v knjigi *Slovenska književnost III* (426–455) razloži, da je mladinsko pripovedništvo med ostalimi zvrstmi brez dvoma najbolj kompleksno, ne le po številu besedil, temveč tudi po raznolikosti vrst. Prav tako kot Kobe tudi Saksida deli mladinsko književnost na dve glavni kategoriji: **iracionalno prozo oz. pravljice**, kamor spadajo:

1. klasična pravljica, povedka, basen,
2. živalska pravljica,
3. nesmiselnica,
4. sodobna pravljica (kratka ali daljša tj. fantastična pripoved)

in **resničnostno prozo oz. realistične zgodbe**, kamor so njegovem spadajo 4 vrste:

1. pripoved s človeškimi osebami, ki se deli naprej glede na:
 - starost glavnih literarnih oseb (otrok do 9 leta, najstnik do 14. leta in najstnik do 18. leta starosti),
 - število glavnih oseb (posameznik, skupina, otrok in žival),
 - tematiko (odraščanje, igra, družina, šola, srečanje z vrstniki in odraslimi, konflikti),
 - razpoloženje (vedra pripoved o vsakdanjosti mladine in konfliktno soočanje mladostnika in okolice),
 - tehnika pripovedi (prvoosebna otrokova pripoved, tretjeosebna pripoved odraslega),
 - slog pisanja (v 50. in 60. letih še knjižno, kasneje se uveljavlja sleng)

2. živalska zgodba,
3. avtobiografska pripoved in
4. zabavna oz. trivialna pripoved.

V knjigi *Pogledi na mladinsko književnost* Marjana Kobe predstavi tri modele realistične proze v sodobni mladinski književnosti, ki jih ni poimenovala po književnih vrstah, temveč glede na starost glavnega lika (ki približno ustreza starosti bralca) (Kobe 1987: 165–179):

1. v prvem modelu je glavni literarni lik otrok v razvojnem razponu od najzgodnejšega otroštva do 8. ali 9. leta starosti,
2. v drugem modelu nastopa glavni literarni lik med 10. in 14. letom starosti, bralci pa naj bi bili stari med desetim in dvanajstim letom (sem sodijo vsa obravnavana dela v diplomskem delu) in Kobe pri tem opozarja na »vrstniški identifikacijski objekt, ki se bralcu kar ponuja v literarnem liku«,
3. v tretjem modelu je glavni literarni lik dozorevajoči mladostnik med 15. in 18. letom starosti.

V nadaljevanju piše, da je za besedila realistične mladinske proze značilno (Kobe 1987: 165–179):

- ✓ se tekstualna resničnost giblje v okviru izkustveno preverljivega sveta – težnja piscev, da kar najbolj avtentično prikažejo vsakdanjo problematiko otrok in mladine v njihovem realnem svetu;
- ✓ je osrednji literarni lik sodoben mestni otrok (pri prvem modelu), posamezniku se lahko pridruži še en enakovreden literarni lik, ki je največkrat prijateljsko povezan, v središču dogajanja pa je lahko tudi skupina ali prijateljska družčina, kjer gre za kolektivnega junaka (pri drugem modelu), kjer je glavna uveljavitev v družini in pred svetom odraslih (ta pa je lahko razumevajoč ali nerazumevajoč, kar lahko pripelje do nesporazumov in kratkih stikov z odraslimi), v tretjem modelu je glavni literarni lik sodobni odraščajoči mladostnik v mestnem okolju;
- ✓ pripoved poteka kronološko linearno (pri prvem modelu), pripovedna tehnika je s starostjo bralca bolj zahtevna in je pri tretjem modelu bolj zapletena in se približuje zahtevnosti pisanja za odrasle;
- ✓ se kraj dogajanja iz varnega družinskega kroga (pri prvem modelu) odpira v širše družbeno okolje (dvorišče, igrišče, šola, počitniško okolje zunaj rojstnega kraja itd.);

- ✓ otroški literarni lik je lahko opazovan z odraslega vidika ali pa iz optike osrednjega otroškega literarnega lika;
- ✓ prvoosebna pripovedovalca, ki značilen za prvi model zamenja tretjeosebni pripovedovalec v drugem modelu, prvoosebna pripoved je ponovno značilna za tretji model;
- ✓ je značilna drža mladega bralca v prvi vrsti nagovor, saj je literarni lik starejši in bolj izkušen od bralca (pri prvem modelu), ki se nato spremeni v identifikacijo bralca z literarnim likom, saj gre za vrstnika (pri drugem modelu), pri tretjem modelu mladostnik sam išče svojo lastno podobo;
- ✓ se tematika družinskih vezi (pri prvem modelu) preseli v tematiko vsakdanjosti sodobne mestne mladine iz višji razredov osnovne šole (pri drugem modelu) – ta se deli na dva tipa: (po letu 1970) **prvi tip** opisuje neproblematično, vedro stran šolske in obšolske vsakdanjosti osnovnošolske mladine, ki je začinjena s humorjem, kratki stiki s svetom odraslih so sicer navzoči, a brez resnejših kriznih situacij, prevladujoča je tretjeosebna pripoved; **drugi tip** opisuje odnose med mladimi in odraslimi, ki se zaostrijo v kritične krizne situacije, prevladuje prvoosebna pripoved, v tretjem modelu pa lik prerašča osnovnošolsko obdobje in stopa v nov svet, svet odraslih, pri tem modelu gre tematsko za mladostnikovo stisko, socialno, čustveno in ljubezensko zorenje mladostnika, tabu teme postanejo običajnejše;
- ✓ se od 70. let naprej v tekste večine avtorjev vpleta pogovorni jezik in sleng, ki nadomešča knjižni jezik, prisotna v drugem in tretjem modelu.

Saksida (1994: 212) navaja, da je trivialna mladinska književnost gotovo podobna ostali trivialni književnosti (klišeiziranost dogajanja, črno-bela oblikovanost likov), hkrati pa ima tudi nekaj značilnosti, ki veljajo le zanjo, in so tako razločevalne, npr. najstnik je nosilec dogajanja, odsotnost nekaterih žanrov (erotični roman), posebnosti recepcije (otrokova identifikacija z odraslim in odraščanje). Pravi, da se trivialna književnost razlikuje od nemladinske tudi po svoji vlogi v bralnem razvoju npr. z vprašanjem, kako vključevati trivialno književnost v razvijanje bralnih sposobnosti in pridobivanje bralne kulture. Trivialna mladinska književnost je podobna nemladinski in je kot taka posebna podvrsta trivialne književnosti.

Saksida (1994: 223) je izpostavil že na prvi pogled vidne nekatere formalne značilnosti, ki dela mladinske književnosti uvrščajo med besedila trivialne književnosti (predmet analize je bila zbirka E. Blyton *Pet prijateljev*): platnice z ilustracijo, vezano na pomembnejši dogodek

v posameznem besedilu, isti tip črk (avtor / naslov / zbirka) in napoved na hrbtni strani knjige, ki prinaša nepopoln povzetek fabule oz. zanimiv odlomek. Podobne formalne značilnosti (npr. napoved na hrbtni strani knjige) so v današnjem času opazne tudi v akademskih publikacijah in knjigah, ki jih literarnovedni strokovnjaki prištevajo v okvir visoke literature, tako gre v takih primerih predvsem za reklamno funkcijo ne pa za formalno znamenje trivialnosti.

3 TIPI SLOVENSKE MLADINSKE REALISTIČNE AVANTURISTIČNE PROZE¹

Kot pravi Haramija (2000: 10) je razvojna pot slovenske mladinske avanturistične proze načrtana od Seliškarjevega socialnega realizma in kolektivizma do sodobne postsocialistične družbe z literarnim junakom, ki je individuum. Tako so se skozi čas spreminjale tudi moralne vrednote književnih oseb, ki se gibljejo do spodbujanja h kolektivizmu do sodobnosti, ki je nagnjena k uspehu in bogastvu posameznika.

Najpomembnejši predhodniki slovenske realistične avanturistične književnosti so: Fran Saleški Finžgar z delom *Pod svobodnim soncem* (1912), Fran Milčinski z delom *Ptički brez gnezda* (1917) (beg treh fantov v Trst) in Jan Baukart s svojo priredbo *Marko Senjanin – slovenski Robinzon* (1919). Kot pravi Haramija (2000: 31) ta tri snovno zelo različna književna dela (zgodovinska epopeja, socialna povest, robinzonada) izkazujejo nekatere značilnosti, prepoznavnosti in enkratnosti avanturističnega žanra: glavna književna oseba je junak, ki s svojo spretnostjo pride do srečnega konca, usodno dogajanje se izkaže za premagljivo oviro, dogajanje je mogoče in ne posega po fantastičnih prvinah itd.

Vse obravnavane knjige sodijo v žanr realistične avanturistične mladinske proze, zato sledi povzetek nekaj glavnih idej iz knjige Dragice Haramija *Slovenska realistična avanturistična mladinska proza*. Termin avanturističen je enak pojmu pustolovski, termin avantura je v SSKJ opredeljen kot »pustolovščina«, ta pa je po SSKJ »nevaren, tvegan poskus«. Pojem realističen pomeni predstavljanje realnega, objektivnega sveta in ne realističen način pisanja. Saksida je kritičen do tega termina in predlaga termin resničnostna proza.

Slovensko mladinsko realistično avanturistično prozo Haramija opredeli kot tisti del književnosti, ki nastaja na slovenskem ozemlju oz. jo pišejo zamejci in zdomci, namenjena pa

¹ Povzeto po Dragica Haramija, *Slovenska realistična avanturistična mladinska proza*. (Videm pri Ptuj:GIZ GTP, 2000) 8–31 in 93–123.

je bralcem med 9. in 15. letom starosti. Ne vsebuje fantastičnih elementov, teme in motivi se gibljejo v mejah mogočega in preverljivega dogajanja. Temelj realistične mladinske književnosti je napeta zgodba, ki prikazuje pustolovščine, ki jih doživljajo glavne književne osebe, najpogosteje je to skupina otrok, ki s poštenostjo, pridnostjo in drugimi zavidanja vrednimi lastnostmi premagajo, razkrinkajo ali drugače razkrijejo protagonista, ki je pogosto odrasli, ki v vlogi tatu, ugrabitelja, kriminalca ali kako drugače ogroža glavno književno osebo. Dogajanje je navadno postavljeno v čas počitnic, dogodki so večinoma nanizani sintetično, saj časovno zaporedje in prostorska doslednost omogočata lažje razumevanje mlademu bralcu. Motivacija književnega dela je najpogosteje verjetnostna (realistična), zgodbo pa praviloma pripoveduje tretjeosebni pripovedovalec, ki obvladuje scenično perspektivo. Najpomembnejši element tovrstne proze je nerešljivo-rešljiv problem, ki se izteče v srečen konec. Prostor dogajanja je pogosto izražen s konkretnim zemljepisnim krajem ali pa je izmišljen do podrobnosti. Avanturistična mladinska proza po zgradbi, snovi, temah in motivih sodi v zabavno književnost. Pomembna sestavina je tudi humor, predvsem na besedni in situacijski ravni. Gre za daljši prozni žanr, ki vsebuje 6 tipov (meje niso ostre in posamezno delo lahko sodi hkrati v dva tipa) (Haramija 2000: 93–101):

- pomorsko avanturistično prozo,
- potopisno avanturistično prozo,
- športno avanturistično prozo,
- taborniško avanturistično prozo,
- otroško detektivko,
- vsakdanje dogodivščine.

3.1 Pomorska avanturistična proza

Dela pomorske avanturistične proze opisujejo dogodivščine, povezane z morjem npr. v delu *Potopljena galeja* Antona Ingoliča, kjer je eden od glavnih motivov odkrivanje zakladov; morjeplovstvo, ki je opisano v delu *Bratovščina Sinjega galeba* Toneta Seliškarja in gusarstvo, ki je glavni motiv v delu *Gusarji na obzorju* Ivana Sivca. V tej prozi so pogosti opisi morja, otokov, obale, vremenskih razmer in občutkov književnih oseb, predvsem navezanosti na Jadransko morje, ki je dogajalni prostor večine knjig. Odkrivanje zakladov je v morjeplovski avanturistični prozi pogosto povezano z oddaljenim zgodovinskim časom, v katerem je bogastvo potonilo ali bilo drugače skrito, o njem pa krožijo pripovedke, ki se izkažejo za resnične. Glavna književna oseba odkrije zaklad nepričakovano in ga vrne

lastniku (pogosto muzeju). Ta tip proze razkriva težko življenje ljudi ob morju in njihovo odvisnost od narave, opise morja, otokov in narave, kamor so vpeti nenavadni dogodki, povezani s plovbo. Književni prostor je morje, kjer književne osebe doživljajo nenavadne in nepričakovane dogodivščine, tako osebe prepoznavajo premoč morja in se zavedajo svoje majhnosti. Morje jim dovoli, da preživijo in premagajo antagonista. Glavne književne osebe imajo izjemen čut za poštenost in pomoč soljudem in imajo visoka moralna pravila. Pogosto je morjeplovstvo povezano tudi z razkrivanjem nevzdržnih socialnih razmer, ki jih želijo glavne osebe preseči, zato hrepenijo po boljšem življenju. Iz socialne stiske pa se izkopljejo s poštenim delom in tovarištvom, ki je temelj odnosov na odprtem morju (Haramija 2000: 94–95).

3.2 Potopisna avanturistična proza

Ta tip proze je izmišljena zgodba, ki je podkrepljena z resničnimi zgodovinskimi ali geografskimi podatki, kjer je glavna oseba otrok, ki se po spletu okoliščin znajde v tujem svetu, kar ga navdaja s strahom, spoštovanjem in radovednostjo. V teh delih so opisane nenavadne pokrajine, ljudje z drugačnimi navadami, težke okoliščine za preživetje, pogum, ki odlikuje književne osebe, da sploh preživijo. Predstavnik npr. Slavko Pregl: *Velika pustolovščina, Odprava Zelenega zmaja* idr. Glavne književne osebe se znajdejo zaradi (ne)načrtovanega potovanja v hudih, nevarnih in zapletenih situacijah, a ostanejo prisebni in se v neznanem svetu dobro znajdejo in po se doživeti pustolovščini tudi vrnejo domov. Mladi bralec se v tovrstni literaturi srečuje z novimi pokrajinami, ki jih še ni videl in tako širi spoznanja o novih deželah in ljudeh. Pot v tuj in oddaljen kraj je nevarna in naporna, vrnitev domov pa je srečna in že kar katarzična (Haramija 2000: 95–96).

3.3 Športna avanturistična proza

Športna avanturistična proza se deli na dve skupini: športno utopijo in realistične športne dogodivščine. Ta tip proze se uveljavi šele okoli po letu 1995 in je med mladimi bralci zelo priljubljena. Glavne književne osebe so otroci, ki se s športom ukvarjajo ljubiteljsko, glavni motiv pa je vezan na športno (tekmovalno) aktivnost: košarko, kolesarjenje, tek. Glavni predstavniki so Ivan Sivec, Vitan Mal in Primož Suhodolčan (Haramija 2000: 96–97). Med obravnavanimi deli žal ni nobenega iz tega tipa proze.

3.4 Taborniška avanturistična proza

Tovrstna proza je pri nas posebnost, v njej gre za pustolovščino otrok, ki sodelujejo v taborniški organizaciji, ki ima predpisana pravila vedenja in dolžnosti članov. Knjige s

tovrstno tematiko so izhajale večinoma v 70. letih, kjer je najti močan vpliv političnega sistema npr. Vitan Mal: *Roki Rok*, v 90. letih gre za zgodbe o drugačnih tabornikih, kjer je glavno pravilo varovanje narave npr. Janja Vidmar: *Moj prijatelj Arnold*. Taborniška problematika je izrazita tudi v zbirki Bogdana Novaka *Zvesti prijatelji*, kjer se skupina tabornikov vedno znova prelevi v detektive, ki ujamejo tatove, ugrabitelje in odkrijejo zaklade. Glavne književne osebe odlikujejo poštenost, delavnost in pripravljenost pomagati, njihove vrednote so splošne družbene vrednote. Antagonisti so vedno premagani, zmagajo vedno taborniki, ki se bojujejo za kolektivno dobro. Književni prostor je natančno določen, najpogosteje se odpravijo v naravo, kjer se učijo preživeti in jo spoštovati. Književni čas je postavljen v čas počitnic. Zgodba se odvija hitro, približno v desetih dneh, saj se ob spoznavanju narave in navajanju na nov red pogosto nepričakovano zapletejo v pustolovščino. Otroci so prisiljeni ukrepati. Njihova dejanja so plemenita in vodijo k srečnemu koncu, taborniki se srečno vrnejo domov, bogatejši za izkušnjo, doma pa so sprejeti z občudovanjem (Haramija 2000: 97–98). Med obravnavanimi deli je *Usodni piknik*, ki je ena od knjig iz zbirke *Zvesti prijatelji* avtorja Bogdana Novaka.

3.5 Otroška detektivka

Otroška detektivka se bistveno razlikuje od nemladinske detektivke: v mladinski detektivki ni delitve na detektivko (kjer je nosilec dogajanja detektiv) in kriminalko (kjer je v ospredju kriminalno dejanje), elementi so tu povezani v celoto. Glavne osebe so praviloma otroci, ki razkrivajo negativna dejanja odraslih. V otroški detektivki se tako prepletata žanr detektivke in kriminalke, redko gre za umor, največkrat gre za odkrivanje zakladov, prevar, tatvin. Pisci so: Bogdan Novak zbirka *Zvesti prijatelji*, Brane Dolinar *Detektivi na jeklenih konjičkih*, Janja Vidmar *Junaki petega razreda in Družčina iz šestega be*, Ivan Sivec *Skrivnost zlate reke*, Dim Zupan *Trnovska mafija*, *Trnovska mafija drugič*, od novejših pisateljev še: Mojca Rudolf *Skrivnost stare vile*, Helena Koncut *Prijateljice in rastlinjak smrti*, *Prijateljice in usodno srečanje*, Nina Mav Hrovat *Orientacisti na sledi morilcu* in Žiga X. Gombač *Jastrebov let* in *Risova bratovščina*. Vse imenovane knjige so med obravnavanimi deli. Pogosto so glavne osebe v pustolovščino potisnjene: so naključne priče nezakonitega dejanja ali pa želijo ohraniti dobro ime nekoga, ki so ga po krivem obtožili. Zgodba je precej šablonska: za začetku je razkritje problema, glavna književna oseba se vmeša v dogajanje in s pomočjo pomočnikov razkrinka protagonista. Nezakonito dejanje je razkrito, storilec ulovljen, glavni junak pa nagrajen, saj je pomagal uloviti zločinca, ki ga policija išče že dalj časa. Pri opisu prostora so uporabljeni retardacijski elementi, pogosteje se glavna oseba nenačrtovano zaplete

v pustolovščino – kliše po E. Blyton, manj pogosto pa glavna književna oseba želi postati detektiv in zaradi te želje natančneje opazuje okolico in razkrije zločince – kliše po A. Lindgren (Haramija 2000: 98–99).

3.6 Vsakdanje dogodivščine

V ta tip sodijo različni motivni krogi: beg od doma, kraja, ugrabitev, socialne in zgodovinske pustolovščine, boji med mladimi.

Beg od doma prikazujejo npr: Leopold Suhodolčan *Rumena podmornice* in Bogdan Novak *Banda v hosti*. Glavna književna oseba zbeži od doma, da bi pokazala svojo samostojnost in nasprotovanje odraslim. Beg si lahko razlagamo kot metaforo za odraščanje, saj osebe pobegnejo od doma zaradi neuspeha v šoli ali nestrinjanja z odraslimi. Ker pustolovščina ni načrtovana, se zapletejo v nenavadne dogodivščine npr. jih okradejo, nimajo denarja ali hrane za preživetje, se izgubijo. Odrasli imajo v avanturistični mladinski prozi večinoma negativno vlogo, v primeru bega od doma junakom pomagajo, starši glavnih junakov pa postanejo bolj razumevajoči in pripravljeni poslušati svoje otroke (Haramija 2000: 99–101).

Kraje, kjer sodeluje glavna književna oseba, so opisane v obravnavanih knjigah: Anton Ingolič *Tajno društvo PGC*, Branka Jurca *Uhač in njegova družčina*, Vohljači in prepovedane skrivnosti, od novejši knjig pa: Slavko Pregl *Spričevalo*. Glavna književna oseba navadno postane tat zaradi objestnosti in ne zaradi pridobitve materialnih dobrin. Ker se zaveda negativne lastnosti svojega dejanja, krajo prizna in povrne svojo škodo, pri tem pa mu pomagajo razumevajoči odrasli (najpogosteje učitelji) (Haramija 2000: 99–101).

Ugrabitev je opisana v delih npr. Iva Zormana *Moj Daniel* in Braneta Dolinarja *Rdeča kapica iz Zgornje Šiške*, tu pustolovščina ni načrtovana, ampak se glavna oseba po spletu okoliščin znajde v središču pozornosti. Odrasli protagonist ugrabi otroka junaka, ki se s pomočjo dobrih ljudi reši. Književni prostor je razgiban, saj ugrabitelj otroka ne skriva samo na enem mestu. Ugrabitelj navadno od otrokovih staršev zahteva odkupnino, ki je ne dobi, otrok je rešen pred njeno izročitvijo (Haramija 2000: 99–101).

Socialna in zgodovinska pustolovščina opisuje dogodke, na katere glavne književne osebe nimajo vpliva. Neugodne socialne razmere so opisane v dveh obravnavanih delih avtorja Mihe Matèta *Bosopeta družčina*, *Kurja vojska* idr. Kljub slabim socialnim razmeram, ki se jih glavne literarne osebe zavedajo, se otroci poskušajo čim bolj zabavati in preživeti srečno

otročstvo. Ker nimajo denarja, se preselijo v domišljjski svet, ki je pravično urejen. Njihove dogodivščine pa so manjše burke, v katerih nadvse uživajo (Haramija 2000: 99–101).

Med zgodovinske pustolovščine sodijo dela Toneta Seliškarja *Posadka brez ladje*, Iva Zormana *Gnezdo Sršenov* in Dima Zupana *Trnovska mafija drugič*, ki so povezane z drugo svetovno vojno. Vojna ni glavni motiv, to so razmere, v katerih se otroci znajdejo zaradi zunanjega dejavnika (vojna). Razmišljanje otrok o vojni je nepristransko (Haramija 2000: 99–101).

Boji med mladimi so naslednji motivni krog, kjer je pogosto humorno naslikano neproblematično otroštvo, ki pa vsebuje svoje otroške probleme, ki so zanje zelo pomembni in težko rešljivi. Obravnavana dela, ki opisujejo boje med mladimi: Slavko Pregl *Geniji v kratkih hlačah*, Vitan Mal *Sreča na vrvici*, Bogdan Novak *Spopad na Rožniku* in *Lovci na petardarje*, Tatjana Kokalj *Senca na balkonu*. Druge vsakdanje dogodivščine še v delih Polonce Kovač *Andrejev ni nikoli preveč* in *Urške so brez napake*. Pustolovščine glavnih oseb so povezane z nagajivostjo in načrtovanjem bojev, ki bi jih pripeljali do zmage. Za najhujšega sovražnika se tu izkažejo odrasli (Haramija 2000: 99–101).

Kot je razvidno iz spodnje tabele v obravnavanih delih diplomske naloge prevladuje tip otroške detektivke in tip vsakdanjih dogodivščin, kjer sta v ospredju motivna kroga kraje in bojev med mladimi. Tega dejstva vsekakor pa ne morem posploševati za celotno mladinsko avanturistično prozo, ker v diplomski nalogi ne gre za statistično analizo, saj je izbran le del. Na žalost pa med izbranimi deli ni tipa športne avanturistične proze, ki se uveljavi po letu 1995 in je med mladimi zelo priljubljena.

Obravnavana dela sodijo v naslednje tipe realistične avanturistične proze:

Obravnavano delo in leto nastanka	Tip realistične avanturistične mladinske proze
<i>Bratovščina Sinjega galeba</i> (1936)	pomorska avanturistična proza
<i>Tajno društvo PGC</i> (1958)	vsakdanje dogodivščine - kraja
<i>Uhač in njegova družina</i> (1963)	vsakdanje dogodivščine - kraja
<i>Vohljači in prepovedane skrivnosti</i> (1966)	vsakdanje dogodivščine - kraja
<i>Rumena podmornica</i> (1969)	vsakdanje dogodivščine - beg od doma
<i>Potopljena galeja</i> (1973)	pomorska avanturistična proza
<i>Detektivi na jeklenih konjičkih</i> (1974)	otroška detektivka
<i>Odprava Zelenega zmaja</i> (1976)	potopisna avanturistična proza
<i>Andrejev ni nikoli preveč</i> (1977)	vsakdanje dogodivščine
<i>Sreča na vrhovi</i> (1977)	vsakdanje dogodivščine - boji med mladimi
<i>Geniji v kratkih hlačah</i> (1978)	vsakdanje dogodivščine - boji med mladimi
<i>Urške so brez napake</i> (1980)	vsakdanje dogodivščine
<i>Bosopeta družina</i> (1982)	vsakdanje dogodivščine - neugodne socialne razmere
<i>Kurja vojska</i> (1985)	vsakdanje dogodivščine - neugodne socialne razmere
<i>Trnovska mafija</i> (1992)	otroška detektivka
<i>Usodni piknik</i> (1993)	taborniška avanturistična proza, otroška detektivka
<i>Junaki petega razreda</i> (1995)	otroška detektivka
<i>Spopad na Rožniku</i> (1995)	vsakdanje dogodivščine - boji med mladimi
<i>Skrivnost zlate reke</i> (1996)	otroška detektivka
<i>Trnovska mafija drugič</i> (1997)	otroška detektivka
<i>Družina iz šestega be</i> (2000)	otroška detektivka
<i>Skrivnost stare vile</i> (2004)	otroška detektivka
<i>Lovci na petardarje</i> (2004)	vsakdanje dogodivščine - boji med mladimi
<i>Prijateljice in rastlinjak smrti</i> (2004)	otroška detektivka
<i>Spričevalo</i> (2005)	vsakdanje dogodivščine - kraja
<i>Prijateljice in usodno srečanje</i> (2005)	otroška detektivka
<i>Senca na balkonu</i> (2007)	vsakdanje dogodivščine - boji med mladimi
<i>Jastrebov let</i> (2008)	otroška detektivka
<i>Risova bratovščina</i> (2010)	otroška detektivka
<i>Orientacisti na sledi morilcu</i> (2010)	otroška detektivka

4 BIOGRAFSKI PODATKI AVTORJEV IN ANALIZA PREBRANIH DEL

To poglavje predstavlja osrednji del diplomske naloge. Analizirane knjige so obravnavane po časovnem zaporedju, skupno vsem izbranim delom je, da je glavni junak kolektiv. Pri analizi posameznega kolektiva sem se predvsem osredotočila na to, kakšna je njegova sestava, kaj ga povezuje, pred kakšno nalogo se znajde in kakšne so njegove vrednote. Kot omenjeno pa v nalogi ne gre za statistični prikaz kolektivnega junaka v mladinski književnosti, saj je izbran le njen del. Na začetku analize posameznega dela je še kratka predstavitev opusa avtorja. Po letu 1970 dalje se tematika vsakdanjosti sodobne mestne mladine deli na dva tipa: pripoved o vedrem otroštvu (dela, ki so predstavljena v diplomu), in na drugi strani pripoved o tabujskih temah s problematiko odraščanja npr. Pavle Zidar *Kukavičji Mihec* (1972), ki jih v diplomski nalogi žal nisem obravnavala.

Tone Seliškar

Rodil se je 1. aprila 1900 in umrl 10. avgusta 1969 v Ljubljani. Bil je učitelj, pesnik in pisatelj. Po končani osnovni šoli na Vrtači je v Ljubljani zaključil učiteljsko šolo. Bil je učitelj na več krajih Slovenije. Od leta 1954 je bil predsednik Slovenske izseljenske matice v Ljubljani, od leta 1958 do 1962 urednik mladinske periodike pri založbi Borec. Avtor je prejel Prešernovo nagrado za delo *Tovariši* (1946) in dve Levstikov nagradi za delo *Mule* (1948) in *Posadka brez ladje* (1955). Naj omenim samo še par njegovih knjig: *Rudi* (1929), *Bratovščina Sinjega galeba* (1936), *Indijanci in gusarji* (1965), *Fantu so zrasla ušesa* (1970) itd.

4.1 Tone Seliškar: *Bratovščina Sinjega galeba* (1936)

Delo spada v mladinsko aktivistično prozo. Kraj dogajanja je Galebji otok, morje in Split, čas dogajanja je spomladi. 12-letni Ivo, ki je vodja kolektiva, skupaj s prijatelji (Peter, Jure, Mihael, Pero, Franjo in Mileva) ustanovi bratovščino Sinjega galeba. Ivo je sirota in je pogumen, odločen in drzen. Z retrospektivo izvemo nekaj o njegovem očetu, Brazilcu. Ta ostalim ribičem predlaga: »Vsi skupaj! Da, vsi skupaj! Skupaj živite, skupaj pojdete, skupaj umirate – zakaj ne bi še skupaj delali?... Omislino si ladjico na motor... Skupaj bomo delali – skupaj bomo uživali!« (str. 8) Skupaj so zbrali denar, a ga je Brazilac zapravil, zato so ga ribiči pregnali iz vasi. Na otok se nekega dne vrne in še vedno ima to misel v sebi: »Vsa vas ena sama družina...! Vsi ljudje drug za drugega...! Nič zavisti, nič pogoltnosti...! Prijateljstvo in ljubezen...! Vsi enako dobri...! Prizanesljivi... Vsak čas pripravljeni pomagati...!« (str. 20) Citat lepo osvetljuje socialno temo: sobivanje generacij kot ena družina. Oče umre, sinu pa zapusti to lepo misel in jadrnico. Tovariši Ivu najprej niso pripravljeni pomagati, a jih Mileva spomni, kako dober je bil do njih: Pera je rešil pred utopitvijo iz morja, Juretu je izžgal rano, ko ga je pičil modras, Mihaelu je iz špilje prinesel izgubljeni nož itd. Bratovščino torej povezuje prijateljstvo, delavnost in tovarštvo ter

nesebična pomoč drug drugemu. Jadrnica Sinji galeb postane last vseh, saj kapitan Ivo sam ne zmore ničesar: »Saj niti jadra ne morem sam razpeti, mreže ne bi mogel sam izvleči, na plano morje ne morem sam zapluti... Bodite mi posadka! Posadka Sinjega galeba! Naj bo ta Galeb last nas vseh! Vsi ga bomo čuvali, vsi oskrbovali, vsi skupaj jadrati na njem...« (str. 32) Njihov Galeb se sonči v novi sinji barvi in že so se veselili širnega morja. A naslednji dan so Galeba zaplenili prizadeti ribiči. Z iznajdljivostjo ga dobijo nazaj in nato odrinejo na morje. Nazadnje se poslovijo od Mileve. Glavna naloga bratovščine je oprati krivdo Ivovega očeta in poravnati njegov dolg, pri tem pa po naključju razkrinkajo tudi tihotapsko toplo. Naloga pa ni tako preprosta, saj na morju marsikaj doživijo: zajame jih močna nevihta in jadrnica obišči med čerema ob skalnatem otoku, Ivo in Mihael najdeta skrivno votlino tihotapcev, bratovščino zajamejo tihotapci in jih odpeljejo na ladjo Meteor. Pogumni fantje hitro naredijo plan pobega, zavzamejo ladjo ter odplujejo na odprto morje. Ivo se strojnik Ante zasmili in pridruži se njihovi bratovščini. Ante jim pove o goljufiji pajdašev pri kartah, kjer Brazilc izgubi ves denar. Strojnik jim tako prepusti ladjo in jim preda svoje znanje. V Ulcinju prodajo Galeba in Meteorja spremenijo v pravo ribiško ladjo in se odpravijo na lov. »Postajali so otroci velikega morja.« (str. 86), kar je bila tudi želja Ivovega očeta. A sreča ne traja dolgo, saj tihotapci ustrelijo Anteja in jim na poti proti domu Meteorja ukradejo prav te isti nepridipravi. V Splitu na uradu pristaniške oblasti pridobijo nazaj lastninsko pravico za Meteorja, pomorska straža izsledi tihotapce, za pogum prejmejo tudi visoko nagrado. Domov se vrnejo ponosni, saj so pokazali, kaj so da narediti s skupnim delom. Na koncu še Ivo doda: »Bratovščina naša živi in bo živela! Na našem krovu je dovolj prostora za vsakega poštenega, nesebičnega delavca! ... V morju je bogastva dovolj za vse... In našim delavcem ne bo treba v Brazilijo, ker bo v bratovščini kruha za vse. In kadar nas bo tisoč in mnogo tisoč, bomo močni in nihče ne bo več stradal kruha!« (str. 111) Vodilna ideja je, do uspeha in napredka je mogoče priti samo v skupnosti, z združenimi močmi in združenim znanjem in poštenim delom, pogumom in nesebičnostjo ter prijateljstvom, kar so tudi glavne vrednote Seliškarjevega kolektiva. Kot pravi Saksida (Pogačnik 2001: 428) sta v delu prevladujoči vzgojni tendenci: pomen tovarštva in zgled poguma oz. boja za pravičnost.

Anton Ingolič

Rodil se je 5. januarja 1907 v Spodnji Polskavi in umrl 11. marca 1992 v Ljubljani. Rodil se je v obrtniško-kmečki v družini, kjer se je rodilo 16 otrok, a preživelo jih je samo pet. Pisatelj je bil najstarejši. Osnovno šolo je dokončal v Spodnji Polskavi pri Slovenski Bistrici, gimnazijo pa v Mariboru. Po končani maturi ni prevzel očetove obrti – mizarstva, ampak je šel študirat v Pariz, z namenom, da bi šel študirat novinarstvo, vendar je pristal v Sorboni, kjer je končal šolo za učitelje francoskega jezika. V Ljubljani na FF je končal študij romanistike in slovenščine in bil nato profesor na Ptuj, v Mariboru in Ljubljani. Bil je urednik revije Nova obzorja, od leta 1976 je bil dopisni član SAZU, od leta 1981 pa redni član. Bil je zelo plodovit pisatelj, saj je njegov opus zelo obsežen. Njegova dela so prevedena v 14 različnih jezikov. Njegovo mladinska proza je: *Udar na brigado* (1946), *Deček z dvema imenoma* (1955), *Tvegana pot* (1955), *Tajno društvo PGC* (1958), za katero je dobil Levstikovo nagrado, roman *Mladost na stopnicah* (1962), *Tonček – Balonček* (1962), roman *Gimnazijka* (1967), za katero je dobil Levstikovo nagrado, *Potopljena galeja* (1973), *Ptiček brez kljunčka* (1977),

Zgodbe mojega jutra (1979) itd., napisal je tudi nekaj mladinskih iger in radijskih iger za mladino.

4.2 Anton Ingolič: *Tajno društvo PGC* (1958)

Knjigo je razdeljena na tri dele: Uvod, Jedro, ki se deli na 10 poglavij in Zaključek s Pripisom. Zunanja zgradba dela tako posnema obliko šolskega spisa in gre za neposredno identifikacijo odraslega z mladim literarnim junakom, avtor pa z njo preseže povojno vzgojno prozo. Knjiga je napisana kot prvoosebna izpoved predsednika tajnega društva, uvod iz zaključek pa doda pisatelj v vlogi Mihčevega učitelja Vejice. Kraj dogajanja je šola v Ljubljani in čas dogajanja je med šolskim letom. Kolektiv sestavljajo 10-letni sošolci: predsednik Miha, ki je vodja, blagajnik Metod in tajnik Jože ter član društva Igor, ki je najmlajši. Povezuje jih pripadnost društvu z nalogo zbiranja risalnih žebličkov. Z društvom se je začelo pri slovenščini, kjer se Mihcu, ki je vojna sirota, zdi, da se mu posmehujejo celo risalni žeblički, ker je slab učenec. Po končanem pouku jih izvleče in spravi v žep. Babici doma v šali pokaže 4 cveke, le-ta pa mu odvrne: »*Takšne cveke lahko prinašaš domov, tiste profesorske pa pusti kar v šoli!*« (str. 22) Sošolci zbirajo znamke, stari Čepon zbira stenske ure in pravi: »*Zbiranje ima smisel, če je omejeno, strogo določeno.*« (str. 25) Sledi sklep: Miha bo zbiral risalne žebličke, rabljene in nepoškodovane, potrebno orodje sta: žepni nožiček in škatla za shranjevanje. Ker je trganje žebličkov težje, bolj nevarno in vznemirljivo kot zbiranje znamk, je ideja o ustanovitvi tajnega društva zbirateljev risalnih žebličkov kot naročena. Temeljna vrednota v društvu je pripadnost in organiziranost, žeblički pa so simbol prepoznavnosti, identitete. Pri imenu si pomagajo iz latinščine (društvo *pingo-clavulus*, s kratico PGC), določijo tudi pravila in kazni, delitev in celo pečat s kratico: pravilo št. 1 je: »*ne smeš mimo pegeceja, ki je zapičen kjer koli, kadar koli in kamor koli*« (str. 56), za kršitev tajnosti in neizpolnjevanje pravil je kazen izključitev. Naloga vsakega člana je, da mora najti vsaj en teren, ki je bogat s pegeceji različnih vrst. Težave in nevšečnosti zaradi »*pobalinske zabave*« (Saksida 1998: 42) se kar kopičijo. V društvu se počasi čuti neenotnost, trdna ostaneta le še Mihec in Metod. Igor je doma tepen zaradi kraje žebličkov očetu, zato izstopi iz društva in vrne pečat ter priseže, da jih ne bo izdal. Mihec razmišlja: »*Članstvo smo torej izgubili, ostal je samo še odbor. Začutil sem, da se nekaj krha v društvu, a tudi v meni.*« (str. 90) Delo društva nadaljuje Udarne trojka PGC, ki je dejavna tudi med poukom in doprinese tudi kaj koristnega: razkrijejo prevarantsko tajnico hišnega sveta Cvetačo ter društvo z razglasi priskoči na pomoč pri iskanju Silvijine mame, ki se srečno vrne domov. Mihec je zvečer pozen in se mora zagovarjati babici. Ta ugotovi, da je na razglasu enak pečat kot na hišnem redu. V kratkem Mihec razpusti društvo, »*kajti naše škatle so bile prazne in pegeceji koristno uporabljene.*« (str. 126) Tajnega društva ni več, ostane pa njihovo prijateljstvo. V zaključku, dva tedna kasneje, Miha v razredu prebere svoj najdaljši prosti spis o društvu in Vejica razloži, kako so jih odkrili. V Pripisu je razloženo, da je Vejica v Mihčev spis vnesel skoraj vse vejice in jih postavil, kjer jih ni bilo ter popravil ostale slovnične in stilistične napake. V knjigi so uporabljena nekatera humorna imena profesorjev: Vejica – profesor slovenščine; Cerberus – profesor latinščine; Olrajt – profesor angleščine; Torej – profesorica zgodovine; Fiks – gimnazijski sluga, ki uporablja besedo fikslavdon; Plusinminus – profesor za matematiko; Cvetača ali Karfijola – je tajnica hišnega sveta. Kot pravi Saksida (1998: 43) je delo tudi prepričljiva upodobitev časa, ki ga ni več: časa, ko se je obvestila pripenjala z

risalnimi žeblički na oglasno desko (in ne pošiljalo po internetu). V mirnem in varnem svetu povojne Ljubljane se pojavljajo tudi elementi modernega časa – npr. ameriški film. Vrednote kolektiva so prijateljstvo, pomoč drugim in pogum, pripadnost društvu, drznost, povezanost ter urnost.

Branka Jurca

Rodila se je 24. maja 1914 v Koprivi pri Sežani in umrla 6. marca 1999 v Ljubljani. Po prvi svetovni vojni se je družina preselila v Maribor, kjer je obiskovala osnovno šolo in učiteljsko in kasneje bila zaposlena kot učiteljica. Ob začetku druge svetovne vojne se je preselila v Ljubljano, kjer se je leta 1941 pridružila OF. Kasneje so jo aretirali in poslali v koncentracijsko taborišče. Po drugi svetovni vojni je še nekaj časa opravljala učiteljski poklic, nato je postala urednica revije *Ciciban* in *Otrok in družina*, nato se je mladinski literaturi posvetila kot svobodna umetnica. Poročena je bila z Ivanom Potrčem. Avtorčin opus mladinske literature je obsežen, zato naj omenim samo nekatera dela: *V pasti* (1955), *Uhač in njegova družina* (1963), *Vohljači in prepovedane skrivnosti* (1966), *Rodiš se samo enkrat* (1972), *Ko zorijo jagode* (1974), *Špelin dnevnik* (1976), *Prgišče zvezd* (1980), *Dobra volja je najboljša* (1987), *Vesele novice z Zelenice* (1993) itd.

4.3 Branka Jurca: *Uhač in njegova družina* (1963)

Družčino sestavljajo Tinč, ki dobi vzdevek Uhač zaradi svojih štrlečih ušes, Aci in Boris, ki so 13-letni sošolci iz 6. razreda. Čas dogajanja je od pomladi do šolskih počitnic, kraj dogajanja je šola v centru Ljubljane. Prvoosebni pripovedovalec Tinč svojo zgodbo o junaškem zbiranju avtomobilskih značk zapiše za šolski časopis *Iskrice*. Nekega dne mu sošolec Boris ob koncu pouka pokaže avtomobilsko značko, kakršne Uhač še ni videl. V šoli ni najboljši. To je verjetno zaradi teh prvih norih let. Uhač razmišlja: »*Laže bi mi bilo poleteti z raketo na Luno ali Mars, kot da sem priden in skratka tak, kakor je treba!*« (str. 32) Uhač, Boris in Aci sklenejo krvno sorodstvo, saj so postali skrivna trojka z nalogo trganja avtomobilskih značk. Njihovo orodje je dleto. Sledi prva akcija: Boris je glavni, Uhač in Aci pa stražita. To ni kraja, ampak junaštvo, za katerega se spleča tvegati. Svoje junaštvo pa okrepijo z mislijo: »*Kaj pomeni lastniku avtomobila avtomobilska značka? Tudi brez značke pride z avtomobilom na konec sveta. Kaj pa pomeni avtomobilska značka meni in Aciju in Borisu? Ne – to se ne da povedati.*« (str. 63) Ta deški kolektiv tako povezuje njihovo skrivno »zbiranje« in občudovanje avtomobilskih značk, ki jim pomenijo več kot vse ostalo. Kmalu tudi Uhač pride do svoje prve značke – Kremlja, a naleti na problem skrivališča. Pod posteljo bo pravo skrivališče zanje in od takrat naprej za svojo posteljo skrbi sam. V šoli se skrivna trojka počuti povezano kot eno. Novica o zbiranju značk se med fanti v razredu širi kot blisk in vsi si želijo v njihovo tajno društvo. Boris je komandant in je glavni. Pripadnike društva je vezalo tovarištvo: »*Vse nas, ki smo zbirali avtomobilske značke je vezalo močno bojno tovarištvo. Med nami se je spletla krepka in trdna vez.*« (str. 86) Značke so začeli menjavati in z njimi prekupčevati. Zbirke značk se večajo, tudi pri Uhaču, ki skrivališče prenese na podstrešje. Svoje veselje deli s sošolko Milico s štrenastimi lasmi. Miro in Uhač nekega dne odkrijeta cadillacovo značko, ki ju skoraj stane kože, saj ju pri delu zaloti sošolka in njeni starši. Kmalu po tem dogodku je razkrinkana tatinska klapa, ki krade po trgovinah in kjer je glavni Mrškov Janez. Zaradi razmer v šoli so Uhač in ostali obmirovali in potuhnili. Miki je

dal povod, da strela udari še drugič: pri junaštvu z značko ga dobi miličnik, ampak ostalih ne izda; na isti dan pa dobijo tudi Acija, ki je predan milici. Klobčič se je začel razvijati, sledi razumevajoča pridiga razredničarke in vrnitev značk. Konec je srečen tudi za Mrškovega Janeza, saj ga Uhačev oče reši pred poboljševalnico, zanj bo skrbela teta iz Pirana, kjer bo dokončal šolo in nato nadaljeval z ribiško šolo. »*Zanimanje za avtomobilske značke je odplavil čas, kakor odtečejo v nekaj dneh narasle pomladanske vode po svojih strugah v morje.*« (str. 137) Knjiga se konča s slovesom od šole in Uhačevo željo, da bi vse to zapisal za Iskrice. Konec knjige je enak začetku. Knjiga pripoveduje še o ostalih dogodivščinah v šoli: -krajci žog (obtožen je njihov razred, a jih je ukradel Mrškov Janez); -prejem prvega TV-sprejemnika (kje so že te časi?); -smrt sošolkeinega očeta; -cel razred gre na pogreb in Uhač zvečer razmišlja o tem, da je vesel, da se njegova starša razumeta; -izlet na Rašico, kjer postanejo iz pionirjev mladinci; -Mrškov Janez deli drage čokoladne bonbone in razbijejo šipo, pri iskanju krivca se izkaže, da drži razred skupaj, saj so vsi razbili itd. Tudi tu imajo profesorji svoja humorna imena: *Vežaj* – profesor za slovenščino, *Tekač* – profesor telovadbe, *Pravičnica* – njihova razredničarka, *Tička* – profesorica petja. Vrednote Uhačevega kolektiva so tovarštvo, povezanost, drznost, junaštvo, predanost, pomoč drugim, enakopravnost in pogum ter zavedanje negativne lastnosti – kraje, ki jo priznajo.

4.4 Branka Jurca: *Vohljači in prepovedane skrivnosti* (1966)

Čas dogajanja je od 18. oktobra do sredine novembra, kraj dogajanja je Ljubljana. Gre za časovno zaporedne dogodke, ki jih pripoveduje tretjeosebni pripovedovalec. Vzporedno potekata dve plasti dogajanja: prijateljstvo med 13-letnimi sošolci 7. razreda Borisom, Acijem in Tiborjem, vsi trije v društvu Vohljačev, in njihovim 15-letnim sošolcem Marjanom Dolginom, ki je že ponavljal razred in krade. Njihove izvenšolske dogodivščine so: -dopisovanje Borisa in Tiborja o dnevnem redu sestanka Vohljačev; -preizkus telefona z gumijasto cevjo; -v času nepazljivosti nekdo ukrade gumijasto cev; -večerni sestanek Vohljačev – so hišna triperesna deteljica, ki želijo postati detektivi in imajo sedaj idealno priložnost za iskanje, najdejo stopinjo moškega čevlja št. 43, na lijaku ni prstnih odtisov; -tatu še vedno ne odkrijejo, Boris se dobi z Marjanom in skupaj zažgeta filmski trak; -Boris skupaj z Marjanom in Petrom pokadi prvo cigareto in mu je po tem slabo, saj če hočeš biti detektiv, moraš tudi kaditi, prijatelja Acija in Tiborja zanemarja; -Marjan ga nagovarja, naj zanj ukrade eno pomarančo, saj bo tako postal pravi detektiv; -Boris jo res ukrade in se počuti zaznamovanega in se sprašuje, kdo ga bo prvi prepoznal; -Boris postane odpadnik in izstopi iz društva Vohljačev, Aci in Tibor v društvo povabita sošolko Tilko; -Borisu nekdo ukrade kemični svinčnik in Boris se izpove razredničarki Analizi, da so ta svinčnik skupaj ukradli – Marjan je bil čuvaj, Peter je zamotil prodajalko, Boris pa ga je ukradel; -razredničarka ugotovi, da je Boris popustil v šoli, prav tako sta zelo slaba Marjan in Peter; -Boris doma namerno pusti na omari dva ukradena slovarja, saj se ju želi znebiti, mami pove; -mama gre s slovarčkoma v šolo k ravnatelju in vsi trije fantje so na zagovoru; -ravnatelj vsem trem razdeli papir in naj napišejo, kako je bilo, saj jim bo tako odleglo, Peter in Boris se razpišeta, Marjan pa ostane tiho; -Bilka vidi, kako Marjan ukrade njihove noge za pingpong mizo in gre za njim; -Bilka v šoli o tem s pismom obvesti Borisa; -Bilka in Tibor v šoli preverita, kakšne čevlje nosi Marjan; -po šoli sledi srdit pretep Marjana in Borisa in ta mu zabrusi, da to ni noben prijatelj, če jim krade; -Vohljači pri Marjanu doma najdejo cev in noge za pingpong

mizo in oboje odnesejo lastnikom, ko pride Boris domov, prizna očetu, da je kradel; -v šoli je sestanek razredne skupnosti, kjer sklenejo, da morajo tatovi poravnati svoje tatvine s svojim zaslužkom pri raznašanju mleka pred poukom, če želijo ostati v razredu in v šoli; -ravnatelj govori z avtomehanicom, ki je pripravljen vzeti Marjana v učenje, saj bo tako zanj najbolje, šolo pa bo dokončal v večerni šoli; -za konec Boris razmišlja o tem, da so ga izdale prepovedane skrivnosti in še dobro, da se je tako končalo; -Boris, Tibor in Aci so zopet prijatelji. Avtorica uporablja humorna imena profesorjev: *Analiza* – njihova razredničarka, *Formula* – profesor kemije in fizike, *Metlica* – profesorica zemljepisa, *Naše budno oko* – ravnatelj šole. Glavni v kolektivu Vohljačev je Boris, povezuje pa jih želja postati detektivi. Glavna naloga Vohljačev je najti tatu gumijaste cevi in nog za pingpong mizo. Vrednote Borisovega kolektiva so prijateljstvo, pomoč in odpuščanje, odločenost, raziskovanje, Boris in Peter se svoje negativne lastnosti – kraje zavedata, jo priznata in povrneta škodo. Obravnavani deli z najstniškim prestopništvom povezujeta avtorico s tradicijo predvojne realistične proze (Pogačnik 2001: 428), kot jo je pisal Fran Milčinski v delu *Ptički brez gnezda*.

Leopold Suhodolčan

Rodil se je 10. avgusta 1928 v Žireh in umrl 8. februarja 1980 na Golniku, pokopan pa je na Prevaljah. Njegova družina se je veliko selila, saj je bil njegov oče finančni stražnik. Med 2. svetovno vojno so Nemci zajeli očeta, tako da je mama sama skrbela za družino. Po končani gimnaziji je nadaljeval študij nemščine in slovenščine. Bil je učitelj slovenskega jezika, srbohrvaščine, risanja in marksistične vzgoje in bil tudi ravnatelj na osnovni šoli na Prevaljah. Bil je pisatelj, režiser, igravec in scenograf. Za pisanje je navdušil tudi svojega sina Primoža Suhodolčana, ki tudi piše mladinsko prozo. Bil je tudi večkrat nagrajen z Levstikovo in drugimi nagradami. Njegova delo so prevedena v kar šestindvajset jezikov. Ker je njegov opus obsežen, naj omenim samo nekatera pomembnejša dela mladinske književnosti: povest *Rdeči lev* (1968) in *Rumena podmornica* (1969), *Krojaček Hlaček* (1970), *Naočnik in Očalnik, mojstra med detektivi* (1973), *Piko dinosaver* (1978), *Cepecepetavček* (1979), *Peter Nos je vsemu kos* (1979) itd. Je tudi avtor nekaterih gledaliških in lutkovnih iger ter radijskih iger za otroke.

4.5 Leopold Suhodolčan: *Rumena podmornica* (1969)

Nastopa 6 otrok: Žiga, Marko, Pisker, Matija, Dim in Ajda, ki želijo s pobegom od doma na nek način urediti svoje življenje. Zberejo se v Žametovi hiši, ki jo poimenujejo rumena podmornica. »Plujemo blizu drugih velikih ladij, a nas sploh ne vidiijo...« (str. 20) in Pisker zaigra na kitaro in zapoje pesem *Rumena podmornica*. Tretjeosebni pripovedovalec pojasni njihove probleme o preteklih dogodkih z retrospektivo: Matija je bil slab razredni blagajnik, ki je obtožen kraje šolskega denarja, a on ga zapravljal, le premalo skrbno je pisal, kdo je denar prinesel, v šoli pa je bil odličen. 15-letna Ajda, ima hudega očima, ki jo pretepa za vsako figo. Če bo domov prinesla eno trojko, jo bo spodil od hiše. Ajda ima res telovadbo zaključeno tri, zato si ne upa domov. Pisker je že navajen poboljševalnice, saj ima še 5 bratov in sester in je on najstarejši. Mati jih je zapustila, zato so bili prepuščeni sami sebi. Ker so bili lačni, so začeli krasti, zato so otroke porazdelili rejnikom, Piskra pa so poslali v zavod. Žiga, ki je glavni v kolektivu, hodi v prvo gimnazijo in ima dobre starše in dobre ocene. Med njimi je

zato, ker se bori za interese vseh otrok v trgu, saj so mladim obljubili mladinski dom in igrišče. Marko nima očeta, Dim pa je najstarejši, ki ne hodi več v šolo niti v službo in je edini, ki nima pravega cilja, v hiši je zaradi Ajde. Posadka v tej hiši piše pisma o krivicah, ki so se jim zgodile in jih ponoči raznašajo staršem. Povezuje jih boj za boljše življenje in nasprotovanje odraslim, opozoriti pa želijo na krivice, ki se dogajajo do mladih. Kolektiv rumene podmornice je organiziran: saj kapitan Žiga razporedi delo: Marko je ekonom – hrane imajo za dva dni, Ajda je kuharica, Pisker je poverjenik za zabavo itd. Ko se vrne Žamet, napišejo tudi pismo o njegovi krivici: da je med vojno trpel v ujetništvu in da ga mestni veljaki želijo izseliti iz hiše, ker tu želijo zgraditi gostilno. Žamet jim da spodbudno besedo: »Vztrajati morate, kot sem vztrajal jaz... Kadar si trdno prepričan, da je resnica na tvoji strani, ne smeš popustiti. Naj stane, kar hoče. In navadno veliko stane ...« (str. 83) Žamet je hudo bolan in utrujen. Ker potrebuje zdravila, jih gre Pisker iskat v lekarno, tržani pa tako ugotovijo, kje se skrivajo otroci. Ajda ostane sama z Žametom, ki ji narekuje svojo oporoko – vse svoje imetje zapušča traški mladini in nato umre. Beg od doma je bil uspešen in otroci se vrnejo domov. Na sestanku z županom odrasli prvič pokažejo nezadovoljstvo in dosežejo, da se bo začel graditi mladinski dom na mestu, ker je stala rumena podmornica. Pripoved se zaključi z dotikom roke Ajde in Matije, ta je srečen, ker mu je ni umaknila. Kraj dogajanja je trg, čas dogajanja pa malo po zaključku šole. Avtor uporablja knjižni jezik. Vrednote Suhodolčanovega kolektiva so samostojnost, pomoč, prijateljstvo, odločenost, sodelovanje ter prizadevanje za pravice in interese mladih. Z delom avtor skuša prikazati nasprotje med svetom odraslih, ki ga zaznamuje koristoljubje in svetom mladostnikov, ki je nematerialen in nepokvarjen.

4.6 Anton Ingolič: *Potopljena galeja* (1973)

Čas dogajanja je 5 dni ob koncu šolskih počitnic, kraj dogajanja je Pakušan in Kornati. Kolektiv sestavljajo otroci iz počitniškega doma, stari med 13 in 15 let: Marko, Pavle, Jure in Zdenka, upravnikov nečak 17-letni Andro in Vesna ter Metka, obe iz počitniškega doma iz sosednjega zaliva. Izmenjujeta se tretjeosebni in prvoosebni pripovedovalec Pavle, ki svoje misli zapisuje v gusarski dnevnik. Marko, Pavle, Jure in Zdenka se odločijo upreti pedagoški vodji Petru, zato se ponoči odpravijo na pomol, kjer medse sprejmejo Andra, ki je končal 1. razred pomorske šole. Odločijo se za izlet na Kornate z motorno jadrnico, ki si jo naskrivaj »sposodijo«. Ko se odpravijo, v ladji najdejo še dve slepi potnici Vesno in njeno prijateljico, 5-letno Metko, ki se v ladji znajdeti zaradi stave. Preimenujejo se v gusarsko posadko Hobotnica (ta ima osem lovčkov) in si razdelijo naloge, saj je disciplina na neobljudenem otoku še kako pomembna: skrb za pitno vodo, ribolov, skrb z ogenj in kuhanje. Vodja kolektiva je kapitan Marko, ki ga nato zamenja Andro. Ingoličev kolektiv tako povezuje skupna želja nasprotovanju odraslim, s tem, da samostojno pobegnejo na izlet do Kornatov, kjer pa po naključju naletijo na pustolovsko odkritje zaklada iz beneške ladje. Boj za preživetje jih poveže v trdno prijateljstvo. Sledi opis poteka njihove 5-dneve pustolovščine: prvi dan uživajo na soncu, le Marko po radiu izve, da jih že išče pomorska policija. Poiščejo si manjši otok in pristanejo v skritem zalivu. Ko se želijo vrniti, jim je zmanjkalo nafte, zato prespijo v zalivu in upajo, da bo naslednji dan boljši veter za plovbo. Drugi dan Andro, Zdenka in Marko preizkusijo potapljaško opremo in Marko je ljubosumen, ker se Andro in Zdenka razumeta. Pavle, Jure in Metka na otoku najdejo ovčko z zlomljeno nogo in ji pomagajo.

Popoldne odrinejo, a brž najdejo vsaj tri razloge, zakaj bi ostali na otoku: nimajo nafte, ni pravega vetra in paziti morajo na ovčko z zlomljeno nogo. Ker imajo hrane dovolj, nedaleč stran pa je vodnjak z vodo, ostanejo na otoku do nedelje. Marko je proti temu, zato novi kapitan postane Andro, Marko pa prvi oficir. Pavle tako predlaga: *»Nadalje predlagam, da kakor je navada na gusarskih ladjah, tudi na našem Triglavu naj vlada tovarištvo in prijateljstvo. Nikakršnega spogledovanja in nikakršne ljubosumnosti, a tudi ljubezni ne! Vsi smo si tovariši, prijatelji, pravzaprav bratje in sestre!«* (str. 81) Zvečer predstavijo svoje težko življenje (očetje ubiti v vojni, rejništvo, odhodi mater v tujino, zapor in alkohol, življenje v zavodu). Sledi popis 3. gusarskega dne iz Pavlovega dnevnika: potapljači se odpravijo na globinsko potapljanje, Jure, Pavle in Metka ovčko predajo v oskrbo ribičem. Starejši ribič Pavletu podari staro posodico, za katero se izkaže, da je polomljena pipa, zato se naslednji dan potapljaajo na drugi strani otoka. Sredi dneva Marko in Zdenka srečata pomorsko policijo, ki nič ne posumi. Marko najde novo pipo z letnico 1617. Pavle pa o tej pipi naplete zgodbo. Sledi popis 5. gusarskega dne iz Pavlovega dnevnika: začelo jim je primanjkovati hrane in v plinski bombi zmanjka plina. Potapljači najdejo svečnik na tri roglje. Potapljači nadaljujejo iskanje potopljene galeje, v vodi najdejo še topovsko cev in beneški cekin. Proti večeru na drugi strani najdejo čoln pomorske policije, ki je prazen. Gusarska Hobotnica se potuhne v čoln in odpluje proti Pakušanu, kjer se ponoči pritihotapijo do doma. Zaključni del je zopet iz Pavlovega dnevnika, ki ga piše potem, ko so že doma: dan po nočni vožnji sledi zasliševanje iz vseh strani. Metka razkrije tudi skrivnost o ladji. Po zaslišanjih se dobijo v slaščičarni, kjer se preimenujejo v hidroarheološki klub Hobotnica. Vesna predlaga, da bi se vsako leto dobili v Pakušanu in nato šli do njihovega zaliva. Pride dr. Ivo Novak, ki je strokovnjak za pomorske raziskave, ki jim razloži, da so njihove najdbe iz beneške ladje, ki je *»kot prva po sklenjenem miru med Benečani in Avstrijci odplula na Bližnjo vzhod. Vendar ni prispela tja, a tudi vrnila se ni, sploh je izginila vsaka sled za njo.«* (str. 187) Naslednji dan je organiziran izlet na Kornate za oba domova in vse otroke. Profesionalni potapljači iz morja izvlečejo topovsko cev, Andro pa prinese par členov železne verige, s katero so bili galjoti priklenjeni k veslaški klopi. Nato sledi pot domov. Vsako slovo je težko, saj so bili super družčina in so: *»Torej je med našo ekskurzijo vsakdo nekaj odkril, če ne v morju pa v sebi...«* (str. 200) Obljubijo si, da se čez eno leto ponovno vidijo. Za konec pa še vzklik: *»Bilo je prečudovito! Zato še enkrat: zahvaljeni Kornati!«* (str. 203) Vrednote Ingoličevega kolektiva so tovarištvo, prijateljstvo, pogum, samostojnost, organiziranost, skrb za druge (tudi živali) ter želja po raziskovanju zakladov, drznost, odločenost, sodelovanje in pustolovstvo. Kot pravi Haramija (2000: 40) je delo tipična robinzonada.

Brane Dolinar

Rodil se je 5. avgusta 1928 v spodnji Šiški v Ljubljani in umrl 28. julija 2000 v Ljubljani. Njegovo pravo ime Brane Demšar. Osnovno šolo je obiskoval v Ljubljani ter v Javorniškem rovtu nad Koroško Belo. Šolo je nadaljeval v Ljubljani na klasični gimnaziji in diplomiral na Akademiji za glasbo. Bil je kulturno-prosvetni referent, novinar, šepetalec in korepetitor v ljubljanski Operi, dolga leta tudi glasbeni referent v ljubljanski Drami. Po upokojitvi je živel v Trnovem v Ljubljani. V 70. letih je prav on začel s pisanjem otroških in mladinskih kriminalk, in sicer leta 1972 z *Rdeča kapica iz Zgornje Šiške*. Njegova dela so še: *Dvojne počitnice*

(1959), po katerem je bil leta 2001 posnet film pod vodstvom Tuga Štiglica, *Druga enajstmetrovka* (1962), *Detektivi na jeklenih konjičkih* (1974) in *Detektivi v zeleni katri* (1989) in okoli deset radijskih iger za otroke, ki so bile izvedene na radiu v Ljubljani, Zagrebu in Novem Sadu. Za nekatere radijske igre tudi sam napisal glasbeno spremljavo.

4.7 Brane Dolinar: *Detektivi na jeklenih konjičkih* (1974)

Knjiga je razdeljena na poglavja, ki so naslovljena po dnevih od torka do naslednje srede in epilog. Kolektiv sestavljajo prijatelji in sošolci 8. razreda, ki se prelevijo v detektive: Drejc (Andrej), ki je glavni v kolektivu, Dule (Dušan), Vili in sin direktorja tovarne Sergio, ki jih v trdno bratovščino poveže navdušenost nad detektivsko akcijo. Kraj dogajanja je tovarna koles v Ljubljani, čas dogajanja je točno določen, od torka do naslednje srede v juniju tik pred koncem pouka. V detektivsko zgodbo odkrivanja pravega tatu cilindrov je vložena retrospektiva, ki razkriva življenje Drejčevega očeta, ki se izkaže, da je nedolžen in pošten. Zgodba se začne v torek zvečer ob 19:15, ko Drejc pospremi svojega očeta do službe. Zgodba se zaplete naslednji dan, ko očeta v tovarni koles obtožijo kraje. Drejčev dan v šoli je mučen, saj ga skrbi za očeta, pouk pa mine z zaključevanjem ocen. Zanimiva je prisposodba avtorja: »*Ura zgodovine se je vlekla kot smrkelj. V razredu je vladala morilska tišina, kot da bi streljali obsojence. Sicer pa jih je Torkar tisto uro res nekaj 'odstrelil'.*« (str. 17) Drejc preveri informacije pri Vilijevemu očetu, ki je v tovarni skladiščnik, ki mu potrdi dejstvo, da je zmanjkalo 160 kompletov uvoženih cilindrov za motorje, v času, ko je bil vratar Drejčev oče. Naslednji dan, v četrtek, Drejc, Dule in Vili sklenejo, da bodo sami poiskali tatu in tako oprali dobro ime Drejčevega očeta. Kot pravi detektivi se zmenijo za ilegalna imena in napišejo zapisnik. Vili predlaga za pomočnika še Sergia. Skupni sestanek vseh štirih detektivov vodi na pravo pot, saj morajo najprej ugotoviti: kdo in kako ter zakaj je kradel iz tovarne? Komu bo ukradeno prodano naprej? Iz telefonskega imenika sestavijo seznam mehaničnih delavnic in servisov, ki jih obišejo osebno po dvojicah. V ponedeljek sta Vili in Drejc uspešna v eni od bližnjih delavnic, pri mehaniku Rojcu. Okoli delavnice pripravijo zasedo in nepridipravom sledijo. V gostilni jim pri prisluškovanju pomaga Mojca, Duletova sestra. Sergio po Mojčinem pripovedovanju sestavi zapisnik. Sledi detektivsko natančno opazovanje tovarne, izsledijo tatove in jih predajo policiji. Zjutraj policaji dobijo tatove – vse štiri udeležence na delu, ko raztovarjajo ukradeno robo. Knjiga se konča v sredo, teden dni pozneje, ko so vsi štirje detektivi povabljeni na izredno sejo v tovarno, kjer za nagrado dobijo motor pony express. Knjigi je dodan še epilog ter dodatek in zaključek, ker avtor razloži, da Vili ni naredil popravnega izpita iz zemljepisa in zato ni dobil svojega motorja. Razlog je verjetno v tem, da se je preveč vozil okoli z ostalimi fanti. Knjiga se konča: »*Pa srečno vožnjo!*« (str. 271) Vrednote Dolinarjevega kolektiva so pomoč, pogum, povezanost, iznajdljivost, želja po detektivskem raziskovanju in odkritju pravega tatu in posledično ohranitvi dobrega imena Drejčevega očeta.

Slavko Pregl

Rodil se je 9. septembra 1945 v Ljubljani. Je mladinski pisatelj, pripovednik, basnopisec, založnik in urednik. Z novinarskim in literarnim delom je začel že v gimnaziji, ko je deloval kot urednik šolskega časopisa Utripi. Diplomiral je na Ekonomski fakulteti, bil je urednik pri Mladinski knjigi, od leta 1991 je samostojni založnik, od leta 2003 ima status

samozaposlenega v kulturi. V letih od 2005 do 2007 je bil podpredsednik Društva slovenskih pisateljev, od leta 2007 pa je predsednik omenjenega društva. Omenila bom samo nekaj njegovih del, saj je opus avtorja obsežen: *Odprava Zelenega zmaja* (1976), *Priročnik za klatenje* (1979), avtor je prejel Levstikovo nagrado za delo *Geniji v kratkih hlačah* (1978), *Denar* (1979), *Umazana zgodba* (1981), *Bojni zapiski mestnega mulca* (1982), *Geniji v dolgih hlačah* (1985), *Srebro iz modre špilje* (2003), za katero je prejel nagrado večernico, *Usodni telefon* (2004), za katero je prejel nagrado desetnico, *Spričevalo* (2005), *Geniji brez hlač* (2009) itd., avtor pa bil tudi nominiran za različne nagrade.

4.8 Slavko Pregl: *Odprava Zelenega zmaja* (1976)

Knjiga je sestavljena iz dveh samostojnih delov: *Velika pustolovščina* in *Odprava Zelenega zmaja*. Glavne osebe v knjigi so fantje Miha in Pipi, dva osnovnošolca, ki sta končala 8. razred, in 18-letni Bob, ki jih združuje poletno preživljanje počitnic s starim avtomobilom, ki so ga poimenovali z Old punco. Dogajalni čas je čas šolskih počitnic, kraj dogajanja je najprej Nova Gorica, nato pot do Dubrovnika in do Ohrida. V drugem delu se dogajalni prostor prestavi na Vršič in Bled. Poleg nastopa v drugem delu tudi Andrej, ki je sošolec Mihe in Pipija. Zgodba se razvija skozi dialoge, ki so bogati s pogovornim jezikom. Delo prikazuje vedro in razposajeno stran odraščanja in predstavlja tip potopisne avanturistične proze.

Velika pustolovščina

Miha in Pipi za denar od prodaje starega papirja, odkupita avto od starčka, ki tja pripelje »svojo zmešnjavo pločevine«. »Piksno na štirih kolesih« bo vozil Bob, ki že ima izpit in je tudi vodja Preglovega kolektiva. Hišnik jim pregleda njihovo »piksno« v zameno za pomoč pri pospravljanju dvorišča. Avto polepšajo še z napisom na vrata. Bob stavi, da bo Old punca prej v Dubrovniku kot Pipi, ki bo šel do tja na avtoštop. Sledi popis njihovega popotovanja do Dubrovnika, ki polno zapletov: naj omenim samo nekatere: Pipija ustavita in v angleščini nagovorita oče in hči, ki iščeta pot do morja, Miho in Boba ustavijo miličniki, ker so ravno tak avto ukradli iz muzeja. Pipi gre na večerjo z angleškima gostoma in prvič poskusi viski in vse se mu vrti. Fanta in Old punca se vkrcata na krov čezoceanske ladje in sta že kmalu v Šibeniku. Pipi pa prespi ob areni v Pulju in pade v roke tople divjih fantov, ki mu spraznijo zaloge hrane. Pipi cvika: »Cvikati je, ne vedeti, kaj bi napravil, in imeti polno srce in hlače strahu.« (str. 40) Pipija prijazen miličnik odpelje s seboj na postajo, z naslednjo patruljo pa gre do Reke. Miha in Bob se gresta kopat in Bob se zaljubi v plavolaso Sanjo. Ljubezen je: »če napišeš sonetni venec, če puncam nosiš torbe, če se držiš za roke, in te stvari.« (str. 44) Bob Mihovo torbo pusti na parkirišču in se skupaj s Sanjo odpravi naprej do Boke Kotorske. Pipija v Reki pobere avtobus in kmalu sreča Miho, do Dubrovnika prideta z ladjo. Ker vsi trije pridejo istočasno, njihova stava propade. Preobrat se zgodi, ko med kopanjem v morju najdejo steklenico s sporočilom: »Kdor bere na tej strani, je osel.« (str. 61) Na nasprotni strani pa: »Plavalni maraton v Ohridu. Pozor, zarota. Tisoč funtov v zraku. Pomagajte! Mac.« (str. 61) Sklenejo pomagati, tako da se njihovo potovanje nadaljuje do Kotorja, kjer ima Sanja strica Šimeta, nato pa do Budve, Cetinja in Podgorice. V Podgorici na pošti s paketom oddajo Old punco za Skopje, oni pa se odpeljejo z avtobusom do Ohrida (nonsens). Tam preprečijo dvema mišičnjakoma, ki skušata zmagati z goljufijo. Naši junaki dobijo denar, nepridipravi se znajdejo za zapahi. V Boki Kotorski se vsi trije srečajo, sledi manjši pretep, nato pa se

pobotajo in ohladijo v morju ter so spet stari prijatelji. Doma jih preseneti Old punca, ki je prišla z letalsko pošto, v njej je še vedno ostal denar. Denar razdelijo na tri enake dele in ga položijo na banko. Na koncu se dobijo na svojem skritem mestu ob reki, kjer so ponavadi delali načrte: *»Lepo nam je bilo. Včasih pa tudi težko: Vse smo znali premagati.«* (str. 119) Prišejejo si, da je ni sile, ki bi porušila njihovo prijateljstvo. Potem so sedli v Old punco in se odpeljali novim dogodivščinam naproti. Preglov kolektiv povezuje poletno preživljanje počitnic, ki se nato sprevrže v raziskovanje goljufije na plavalnem tekmovanju. Vrednote kolektiva so prijateljstvo, pomoč drugim, pogum, enakopravnost in manjše medsebojne vragolije, razposajenost, sproščenost ter sposobnost odpuščanja.

Odprava Zelenega zmaja

Nastopajo že znani junaki, ki si med seboj nagajajo npr. Pipi odvije Bobu ventilčke na avtomobilu in mu ta vrne z vedrom vode, imajo skupne cilje: fantje želijo v kleti bloka narediti disko, skupaj gredo v kino itd. V tem delu nastopa še Andrej, ki je Mihov in Pipijev sošolec. Bob, ki je vodja kolektiva, kmalu ugotovi, da bi fantje radi novo dogodivščino. Ko Andrej naslednje jutro hiti proti Old puncu, ga zbije stara gospa v spačku. Tako njihov najboljši prijatelj pristane v bolnici s pretresom možganov in zlomljeno nogo. Avtor razloži, kaj pomeni: *»Zbijati šale – vzameš šalo in jo zbiješ.«* (str. 116) Na Vršič gredo brez Andreja, saj ima le-ta na nogi mavec. Med potjo imajo postanke, saj Old punca ne zmore poti. Spoznajo tudi deklico Janjo, ki je pobegnila od doma, ker je doma niso marali in se jim pridruži. Miha in Pipi jo skrijeta v prtljažnik, a ko jo Bob najde, pobesni in jih pusti same na cesti. Janja pove o družini, oče je mesar in veliko dela, mama je zelo pomembna in so bogati. V trgovini pridejo z zvijačo do hrane – v bistvu jo ukradejo. Bob se vrne in ugotovi, da so pravi lopovi, naslednji dan bodo šli na policijo. Prespijo pod kozolcem in Janja izgine. Pusti jim listek, da bo odšla v gore. Sami se odpravijo v akcijo iskanja, a se Pipi rahlo ponesreči, zato odidejo do kočice in oskrbnika obvestijo o Janji. Proti večeru jo najde gorski reševalec Franci, fantje se odpeljejo z Old punco do Bleda. Sledi manjši pretep, a se pobotajo, skupaj poližejo sladoled in se odpravijo proti domu. Naslednji dan odidejo do Janje, a je v prehodnem domu. Janjina mama skuša upravnika prepričati, da si je Janja vse izmislila, tudi zelenega zmaja. Nato pride v sobo odprava Zelenega zmaja – naši trije fantje, Pipi je zaljubljen v Janjo. Vsi se lepo pogovorijo in se odpravijo nato domov, vsak svojo pot. Tudi mizar se sam od sebe ponudi, da jim da deščice za disko, ki so ga stanovalci v bloku odobrili. Knjiga se zaključuje: *»Ne vem, ne vem koliko časa bo treba čakati, da se bo kje našel kakšen pisatelj, ki bo znal pisati zgodbe s koncem na začetku, da bo vse v naprej jasno in odpleteno. Do takrat bomo morali še nekaj čas počakati. Pa dajmo!«* (str. 236) Preglov kolektiv povezuje poletno preživljanje počitnic, ki se nato nadaljuje z iskanjem Janje, ki pobegne od doma, a se knjiga srečno konča zaradi razumevajočih odraslih. Vrednote kolektiva so prijateljstvo, pomoč drug drugemu, boj za pravičnost, medsebojno nagajanje, spontanost, pustolovstvo in sposobnost odpuščanja.

Polonca Kovač

Rodila se je 19. februarja 1937 v Ljubljani, kjer je obiskovala gimnazijo in diplomirala na FF iz primerjalne književnosti in italijanščine. Je ena pomembnejših slovenskih mladinskih pisateljic in prevajalk. Prvo njeno delo je zbirka pravljic *Zverinice iz večne poti* (1975). Zaradi oblike naslovov, naj omenim samo še nekaj njenih del: *Jakec in stric Hladilnik* (1976), *Deževen dan je krasen dan* (1979), sklop z mladinskimi liki: *Andrejev ni nikoli preveč* (1977), *Urške so brez napake* (1980) in *Špelce* (1983); *Pet kužkov išče pravega* (1982), *Težave in sporočila psička Pafija* (1986) itd. Pisateljica je leta 2000 prejela večernico za delo *Kaja in njena družina* (1999), leta 2009 pa Levstikovo nagrado za življenjsko delo. Njen najbolj znan prevod so Grimmove pravljice. Piše tudi otroške lutkovne igre in polliterarna in poučna besedila.

4.9 Polonca Kovač: *Andrejev ni nikoli preveč* (1977)

Knjiga je razdeljena na dva dela, in sicer na: 1. del z naslovom *Andrejev ni nikoli preveč* in 2. del z naslovom *Počitnic ni nikoli preveč*.

Kraj dogajanja 1. dela je mestno osnovnošolsko okolje, čas dogajanja od začetka šolskega leta do počitnic. Glavni kolektiv je sedem 12-letnih Andrejev, ki obiskujejo 6. razred in imajo svoje vzdevke: Zek – je tehnično nadarjen, Macola – je glavica in rad pomaga sošolcem, Pleča – je dober v športu, Škeri – je dober v glasbi, Kobi – ki ni preveč priden v šoli, a se zelo znajde, Muhca – Andrej Komar, se ne družijo z nobenim od Andrejev, je ljubitelj narave in ima doma polno živali in Čenč. Fante povezuje to, da so navihani, radoživi in razposajeni. Prikazane so njihove šolske in izvenšolske dogodivščine, ki so humorne in brezskrbne, te so: - zlomljena vrata v šoli, za krivca se javi Andrej Rozina – Macola, kazni se konča s podpisom; -skupaj popravljajo babičin motor in se poleg učijo latinske sklanjatve; -na šolski proslavi ne gre vse po maslu, saj Škeriju zataji flavta; -na parkirnem mestu hišnika Čilenca parkira neznanec, pa škodoželjni Zek neznanca ne opozori, da tu parkira hišnik, sredi pouka pride po avto pajek, Zeka pa temeljito vpraša Zenfek: »Saj gre vse po načrtu, kaj? Ampak kdor hoče z vragom večerjati, mora imeti dolgo žlico!« (str. 28); -Kobi se po semestrskih počitnicah sklone poboljšati na vseh področjih in presenetiti z narejenimi vsemi domačimi nalogami; -vsak Andrej ima svoje misli npr. Škeri je želel sam skomponirati svojo pesem, Zek je želel domačo električno železnico speljati skozi dnevno sobo čez hodnik in v kuhinjo, pa so ga pestile tehnične težave – dve stopnici in lokacijsko dovoljenje – privolitev staršev, Macola pa je čisto po naključju začel zbirati znamke; -Muhca preizkusi živce ostalih Andrejev, odzove se Macola, po krajšem pretepu ima Macola zlomljeno roko, pri biologiji se v razredu vsi ustrašijo male kače, ki pobegne Muhci, oba dobita ukor; -šest Andrejev gre do fotografskega avtomata in se slikajo, slike niso dobre, Zek predlaga, da zakurijo vse zvezke, saj je še tri dni do konca šole in vseh sedem začne razmišljati o počitnicah. Pisateljica poimenuje učitelje s humornimi imeni: Zenfek – profesor za latinščino; Škrga – profesorica za biologijo, Čilenec – hišnik; Slavic – profesor risanja. Vrednote Andrejev pa so prijateljstvo, pomoč drug drugemu, navihanost, radoživost, nagajivost, sproščenost in sposobnost prevzemanja odgovornosti. Težko bi določila vodjo kolektiva.

Kraj dogajanja 2. dela je več krajev po Sloveniji, čas dogajanja je čas šolskih počitnic. Gre za nadaljevanje zgodbe o Andrejih, tako da je kolektiv že znan. Trije Andreji se s kolesi odpravijo po Sloveniji, njihove dogodivščine so: -Zek je na počitnicah v Poljanski dolini, k njemu prideta Macola in Muhca, zmenijo se za izlet proti Bledu, na poti pa se ustavijo še pri Pleči v taboru Sivega volka; -Macola in Muhca gresta s kolesom, Zek s svojim motorjem, ko Muhca pade, mu oba pomagata; -skupaj gredo proti Jelovici, kjer ima Zek teto Angelco, na cesti srečajo Zekovega bratranca z muhastim konjem, zato morajo peš do tetine hiše; -pri teti zakrpajo zračnico na kolesu; -Zek, teta Angelca in Muhca skačejo v seno, Muhca gre za Savčevo mačko in najde denar, ki ga je izgubil Savčev stric; -v okolici Bohinja najdejo tabor Sivega volka, kjer taborita Macolina sestra in mama; -uživajo gostoljubje tabornikov; -zvečer je zbor in spuščanje zastave, nato pojejo smešne pesmi ob ognju, Pleča pove, da naslednji dan pelje medvedke na Komno in da ne gre z njimi; -Macola in Zek se zmenita, da bosta škrabljala po ponjavi, kjer spijo dekleta, Zek zaspi, Macola gre z nočnima stražarjema do kuhinje po nočni obrok; -Macola pred gostilno posreduje v spopadu kodra in volčjaka ter reši kodra gotove smrti; -prijod na Bled, kjer Zekov stric dela v limnološki postaji, najdejo ga na jezeru. Knjiga se zaključi s tem, da hišnik na vrata pribije tablico 7. a. Kolektiv povezujejo njihove vsakdanje brezskrbne dogodivščine med počitnicami, njihova naloga pa je samo prepustiti se jim. Vrednote so tudi tu prijateljstvo, pomoč drugim, iznajdljivost, pogum, samostojnost in navihanost ter brezskrbnost.

Vitan Mal

Rojen je 25. oktobra 1946 v Ljubljani, v Rožni dolini. Po končani gimnaziji se je odločil za študij slavistike in knjižničarstva na Pedagoški akademiji. Opravljal je veliko poklicev, saj je bil filmski snemalec na RTV Ljubljana, pozneje pa novinar in urednik otroškega in mladinskega programa na RTV. Pri avtorju prevladujejo mladinske povesti, ki predstavljajo vsakdanjost, prijateljstvo in prve zaljubljenosti, čas počitnic, taborniško in športno udejstvovanje odraščajočega mestnega najstnika, ki zajemajo lahko tudi temnejše strani t. i. tabu teme npr. prestopništvo, alkoholizem, tatvine. Po njegovih delih je bilo posneto tudi nekaj filmov: po povesti *Ime mi je Tomaž* (1972) je bil napisan scenarij za film *Poletje v školjki* in *Poletje v školjki 2*, po povesti *Teci, teci, kuža moj* (1975) pa film *Sreča na vrvici*. Nekatera njegova dela so še: *Roki Rok* (1976), *Sreča na vrvici* (1977), *Vanda* (1982), *Baronov mlajši brat* (1985), *Školjka svetega Sebastijana* (1990), *Na ranču veranda* (1993), *Hitro, hitreje* (1994, soavtor Jernej Tomc), *Dvojni agent Žardna* (1999) itd.

4.10 Vitan Mal: *Sreča na vrvici* (1977)

Kraj dogajanja je Ljubljana, čas dogajanja je med šolskimi počitnicami. Betonski kolektiv sestavlja skupina otrok: 12-letni Matic Škerjanec ali Belo pero in njegov prijatelj in sosed Rok, Črni blisk, ki je poglavar Apačev asfaltne džungle, Rdečelaska – Nataša, Rjoveči bik, ki je pomočnik poglavarja, Neli in mala Nives. Kolektiv povezuje preživljanje počitnic v betonski džungli, kjer je dolgčas, vročina in smrad. To dolgočasje prekine ponudba, da bi Matic igral v filmu. Med snemanjem se spoprijatelji z Jakobom, dresiranim novofundlandcem z dolgo črno dlako, ki je zelo pameten in mogočen. Postaneta nerazdružljiva. Prijatelja pa postaneta tudi z Mileno, punco, s katero je snemal. Ob koncu snemanja mu Jakoba podarijo, s tem pa v bloku nerazumevajočih odraslih začnejo težave: Jakob pozvoni pri napačnih vratih in

soseda pade v nezavest, z žogo razbije sosedovo šipo, ugrizne Črnega bliska, ko brani svojega gospodarja, lajanje moti sostanovalce itd. Betonska družčina si kdaj privošči tudi kakšno potegavščino. Črni blisk skupaj z Neli in Rjovečim bikom pripravi zaroto in s pomočjo posnetka Matičevega glasu zvabijo Jakoba in ga zaklenejo v kurilnico. Matic in Rok sta medtem obupala z iskanjem pogrešanega prijatelja. Na policiji se oglasita Črni blisk in Rjoveči bik, ki sta v časopisu objavila oglas o najdbi psa Jakoba, ki ga proti nagradi izročita lastniku. Sama se zapleteta v svojo zanko. Na policijo prideta tudi Matic in mama, ki omilita delikt fantoma, saj se je Jakob samo izgubil in ga fanta nista ukradla, bosta pa vedela, kje ga iskati. Matic je tako svoja prijatelja rešil obtožbe za krajo in izsiljevanje. Fanta se opravičita in od tedaj naprej so prijatelji. V znak prijateljstva pokadijo pipo miru, po kateri je Maticu slabo, in v dar dobi talisman – izrezljano fračo. Ko Jakob prevrne smeti, ker išče Matičevo fračo, hišnici prekipi in skliče hišni svet, kjer bo na dnevnem redu tudi pritožba zaradi psa pri družini Škerjanec. Tako je kolektiv pred novo nalogo: kako obdržati novega prijatelja med njimi? Skupaj napovejo bitko in upor največjemu sovražniku – odraslim. Opremiijo se s transparenti in protestirajo: »*Ne damo Jakoba! Jakob je naš!*« (str. 80) Matičeva mama se odloči, da mora Jakob od hiše. Bojevniki pridejo do odlične ideje: »*Vsi skupaj kupimo Jakoba, če bo naprodaj!*« (str. 87) Začne se skupna zbiralna akcija denarja: vsak od njih prispeva po svojih močeh. A Matičeva mama odda oglas, Jakoba bo oddala družini z otroki, ki ima vrt, zato bo interes pričakovano velik. Bojevniki tako skupaj spretno organizirajo navidezen nakup Jakoba, resne kupce pa z zvijačami odvrnejo stran. Po Jakoba pride Rdečelaska – Nataša in načrt uspe. Igrali se bodo že lahko skupaj na ploščadi, problem je, kje bo Jakob spal. Njegov novi dom je začasno na terasi na vrhu bloka. Zasilno mu naredijo tudi šotor iz cunj in ga zaradi varnosti privežejo na vrv. Blisk je dežural pri njem do devetih, tudi za večerjo je poskrbel: »*Kanglico, obešeno na vrv, je spuščal mimo balkonov. Bojevniki so bili že obveščeni, naj ne bodo preveč požrešni in naj ostanek večerje namenijo prijatelju, ki je po novem bedel prav nad vsemi.*« (str. 115) Matica prebudi neurje, sliši pa tudi cviljenje Jakoba. Kar v pižami in bos gre do njega na teraso, vrata pa ponesreči zapre za sabo, tako da celo noč ne moreta nikamor. Zjutraj ga najdejo fantje in ga pospremijo do doma. Matic hudi zboli. Od Milene izve, da je Jakoba odpeljal dreser in da se mu je mama zlagala, da je Jakob v bolnici, »*v tisti za živali*« (str. 126) V zameno za Jakoba mu mama obljubi nov poni ekspres. Pa vendar: »*Kolo je kolo, pes je pa živ!*« (str. 127) Knjiga se zaključi z mislijo, da so vsega krivi ta stari. V knjigi je opazno nasprotje odrasli in otroci ter narava in mesto, ki je prikazano kot umazano in smrdeče. Vrednote bojevnškega kolektiva so prijateljstvo, pripadnost, enotnost, navihanost, ljubezen do živali, iznajdljivost, organiziranost, odločenost in pomoč drug drugemu.

4.11 Slavko Pregl: *Geniji v kratkih hlačah* (1978)

Knjigo sestavlja 36 poglavij in vsako je naslovljeno s svojim naslovom. Kolektiv sestavljajo gimnazijci: Bob, Biba, Pika, Žan, Genij, Pesnik in osnovnošolci: Miha, Pipi, Kocka, Razmeš, Rdeče hlačke (Eva), Bajsi in Petra. Čas dogajanja je eno šolsko leto, ko si junaki vsakdanje šolske dneve popestrijo z ustvarjanjem šolskega glasila Utripi pod mentorstvom ga. Klofutarjeve, ki dobi vzdevek Informacija. Kraj dogajanja je šola in lokal *Vesela kremšnita*. Na predstavitvenem sestanku se seznani, Bob postane predsednik, je tudi vodja Preglovega kolektiva, Pesnik rad piše pesmi itd., poleg pa je bilo še nekaj fantov in deklet, katerih vloga

bo raznašanje časopisov, lepljenje plakatov in hoja po malico. Kolektiv povezuje želja po skupnem šolskem časopisu, opazne pa so tudi razlike med generacijama ustvarjalcev, starejšim po glavah rojijo ženske ali moški, načrti po koncu pouka in resni pogovori o svetu, mlajši pa so bolj pri konkretnih stvareh: zbiranju znamk, sličic, škatel, kart za kino, ponarejenih podpisov staršev itd. So organizirani, zato si razdelijo delo: Pika bo blagajnik, Žan bo za tehnično-tiskarske probleme, Genij bo ilustrator, Biba bo zbirala pesmi, Pesnik bo odgovorni urednik, Bob pa glavni urednik, ostali bodo pomočniki uredniško-tehnične ekipe. Poleg mladostniške ustvarjalnosti se soočajo še s cveki, problemi s profesorji in prvimi simpatijami. Člani uredništva se izmikajo Informaciji, na svojo stran pridobijo tajnico, ki jim obljubi pomoč pri tipkanju, ravnatelja, hišnika in čistilke. Prva številka Utripov se prodaja kot za med. Mlajši del uredništva se čuti užaljeno, zapostavljeno in neenakovredno, zato imajo skrivni sestanek. Svoj časopis, ki je nastal v strogi tajnosti, Antiutripe (*»glasilo borcev proti napuhu in važnosti«*), so podtaknili k naslednji številki Utripov. Bob in Žan jih dobita pri delu in časopis se jima zdi genialen, zato so geniji, trenutno še v kratkih hlačah. Starejši priznajo mlajšim, da brez njih ne bi bilo nič, zato se ponovno spoprijateljijo. Ob skupnem nastajanju novih Utripov so tako dobri, da z dvojno številko ob koncu šolskega leta celo zmagajo na tekmovanju šolskih časopisov. Hodnik zahrumi in šola se zamaje od veselja. Komični prizori, ki so opisani v pisateljevem značilnem jeziku, pisatelj opisuje šolske dogodivščine npr. *»Roman 'Trnova pot' bi lahko imel sto dvajset debelih knjig, pa bi vseeno ostala blede situacija poti od klopi do table, kadar človek ve, da ne zna, in istočasno ve, da bo vprašan, pa konec.«* (str. 44), prve zaljubljenosti, smešne upodobitve profesorjev (Informacija, Dinozaver, Kemik) itd. Vsak v kolektivu ima svojo nalogo pri nastajanju Utripov, ko mlajši opozorijo starejše na zapostavljenost, le-ti priznajo svojo slabost. Vrednote časopisnega kolektiva pa so: prijateljstvo, iznajdljivost, povezanost, enakopravnost, zdrava tekmovalnost, navdušenje, timsko delo, ki vodi do uspehov in sposobnost odpuščanja.

4.12 Polonca Kovač: *Urške so brez napake* (1980)

Knjiga govori o šolskem vsakdanu najstnic iz petega razreda, kolektiv sestavljajo dekleta: Urška P., ki je tudi glavni lik, poleg pa Urška R., Tadeja, Eva, Desa, Sonja, Aleša in Teja ter Marta. Kraj dogajanja je center Ljubljane, čas dogajanja pa eno šolsko leto. Njihove dogodivščine, ki niso tako brezskrbne kot pri fantih, so: -dopisovanje Urška P. in Urška R. med šolsko uro, zato ju razredničarka presede; -popoldansko delo manekenke za otroško revijo je zelo utrudljivo, tako da bo Urška P. raje arhitektka; -med zimsko šolo v naravi mora Urška P. spati z bejevkami, da ne bo sama, se ji pridruži še Eva in skupaj si delita čokolado; -naslednji dan je preizkus znanja v smučanju, Urška P. ima vročino, zato ostane na toplem, zboli tudi Marko, skupaj se igrata človek ne jezi se, Marko ji ponudi pol ilegale – pol čokolade; -Urška R. se ne pogovarja z Urško P. in tako sta skregani, Urška R. ji vrne tako, da povabi sošolce na zabavo brez nje; -Urška P. in Eva ob raznašanju voščilnic za 8. marec starejšim ženskam (vmes si krajšata čas z riganjem) pri zadnjih vratnih naletita na gospoda, ki mu je žena umrla pred kratkim, Urška P. gre takoj domov, da vidi, če je njena mama še živa; -nekatero se zelo rade pogovarjajo o fantih, Urška P. pa ne več, ker jo je Marko razočaral, ko je pretepel manjšega Darka; -Urška P. ima vrtno zabavo za rojstni dan malo pred koncem šolskega leta in povabi najmanj petnajst otrok, od Matjaža dobi morskega prašička, ki je glavna atrakcija in vsi se imajo krasno; -Urška P. in Eva napišeta nagradni spis o varčevanju,

dodali sta še nekaj pregovorov o denarju, a žal ničesar dobili; -včasih že zjutraj ne gre vse tako, kot bi moralo, ko si ni časa umiti las, delovni zvezek je Urška P. komaj našla, pri testu matematike dobi čuden rezultat, ko ga gre ponovno preverjat, ji zmanjka časa za ostale naloge, za povrh jo vpraša še Škriga in domov pride kot cunjica ter gre jokati; -Urška P. je naveličana svojega razreda, med odmorom sreča Tejo, ki se je rodila brez ene roke od zapestja naprej, Teja si preoblači strgane nogavice, v naslednjem odmoru pa ji le-ta posodi svojo risbo za likovni pouk, za katero je dobila ZU, Urška P. za isto risbo dobi samo U, kar jo razjezi; -na Prešernov dan gre Urška P. s Tejo in Marjeto recitirat *O vrbo* v dom starejših občanov, ob koncu s Tejo razmišljata, kako bi bilo, če bi bila mama toliko stara; -na končni izlet gre razred z vlakom, in sicer na Gorenjsko na piknik in vsak dobi svojo nalogo, delovali so v misli vsi za enega, eden za vse, na vlaku igrajo na kitaro in Roman pokadi cigareto, pešpot se je vlekla in nekateri so bili otovorjeni z robo, a piknik je uspel; -Urška P., Eva, Marta in Urška R. se pri ravnatelju v imenu celega razreda borijo za pravice razreda, da na dan lahko pišejo samo eno kontrolno nalogo, Škriga je zelo prijazna pred ravnateljem, ko pride v razred, pa pobesni, -Urška P. razmišlja, da je Škriga muhasta in zahrbtna, kako se potem zanesti na starejše, doma jo oče potolaži z besedami: »Na svetu so ljudje, ki jim pravimo biciklisti. Navzgor krivijo hrbet, navzdol pa pritiskajo. Niso vredni, da se žalostiš zaradi njih.« (str. 81); -Urška P. ugotavlja, da ima svet napake, Desa jo seznani, da se Škriga ločuje in je zato verjetno zoprna, z Urško R. ugotovita, da so vsi kdaj zoprne. Avtorica konča, da nihče ni opazil, da je nekaj za vedno minilo. Humorna so imena profesorjev: razredničarka je *Sivka* – uči matematiko; *Pusiket* – profesorica za angleščino, *Škriga* – profesorica kemije, *Risoslav* – učitelj likovnega pouka. Urškin kolektiv povezuje preživljanje šolskega in obšolskega dogajanja, ob tem pa se srečujejo z drobnimi osebnimi stiskami in novimi osebnimi spoznanji npr. delo manekenke je utrudljivo, prisotnost smrti, razočaranje nad fanti, razočaranje pri nagradnem tekmovanju, sprejemanje drugačnosti, včasih tudi pride kak dan, ko gre vse narobe, zato se je najbolj zjokati, nepravilni učitelji, razmišljanje o starosti, zahrbtnost in nepredvidljivost starejših, razumevajoči starši itd. Vrednote kolektiva so prijateljstvo, pomoč drugim, iznajdljivost, sprejemanje drugačnosti in boj za pravice razreda. Tudi v tem delu gre za upodobitev preteklega časa npr. z raznašanjem voščilnic za 8. marec starejšim gospem in s tradicijo kurirčkove torbe in prenosom znanja o NOB prvošolčkom.

Miha Matè

Rodil se je 6. avgusta 1942 v Goriči vasi pri Ribnici na Dolenjskem in umrl 16. oktobra 2006 v Ljubljani. Bil je pisatelj, prevajalec, kritik, esejist in urednik. Svoja prva dela je objavljala v *Kočevskih novicah* in urejal študentsko prilogo *Dolenjskega lista*. Osnovno šolo je obiskoval v domačem kraju, gimnazijo v Kočevju. Na FF v Ljubljani je končal študij slavistike, bil je lektor slovenskega jezika v Beogradu, asistent na FF v Ljubljani in urednik pri založbi Mladinska knjiga, kjer je ostal vse do smrti. Avtobiografska je trilogija *Leskova mladost* (1976), *Bosopeta družčina* (1982) in *Kurja vojska* (1985), pisal je tudi dela za otroke npr. *Škrlatna vrtnica* (1990), *Papagaj Bine* (1992), otroška radijska igra: *Zmajčkov rojstni dan* (1992) in druge.

4.13 Miha Matè: *Bosopeta družčina* (1982)

Kraj dogajanja je Brezov gaj, čas dogajanja so poletne počitnice leta 1948. Čisto deško družčino sestavljajo revni bajtarski dečki, učenci nižjih razredov osnovne šole, in sicer: Možganček, Vencek, Frenki, Debelinko in Ječmenček ter učenci predmetne stopnje osnovne šole: Nac, Maček, Bombarder, Rihta, Jazbec in Špiček ter malo starejši Cene, ki je sirota. Deklet je samo za vzorec in posegajo v dogajanje le občasno. Vrednote družčine so: tovarištvo, pripadnost, solidarnost, občutek za pravičnost, brezskrbnost, igrivost, nesebičnost, požrtvovalnost, vedrost in pomoč drugim ter zavezništvo. Knjiga opisuje njihove dogodivščine, ki se prepletajo s svetom odraslih, ti pa imajo dobre in slabe lastnosti. Pozitivni odrasli so: ameriški stric Olrajt, ki otrokom kupi pravo nogometno žogo in jih razvaja s sladkarijami, Taprisrčna Johanca, ki postane krušna mati sirote Ceneta, poštar Kačja slina itd. Negativne lastnosti imajo tisti odrasli, ki so »prikazani kot nadležni in nasilni nasprotniki neomejene otroške svobode, saj otroke kaznujejo« (Saksida 1998: 94), ko si le-ti privoščijo kakšno otroško šalo npr. rabutanje jabolka. Kljub revščini, ki se je zavedajo, a nanjo nimajo vpliva, so srečni in se znajo zabavati, njihova naloga je kar najlepše preživeti poletne počitnice, tu in tam se iz koga pozabavajo, a so pripravljeni pomagati v kriznih situacijah. Vse kar se zgodi, je skupno dejanje družčine, kot vodja izstopa Nac, ki je najstarejši med njimi. Njihove dogodivščine so: -rabutanje krompirja pri gruntarju Kajfežu, ki Debelinka dobi in ga s šibo namlati po nagi riti, sramota je še toliko večja, ker vse vidi tudi Kajfeževa hčerka Marjanca; -pečenje čaplje v glini s perjem, ki pa je neužitna in smrdi, saj drobovina ni bila odstranjena; -nogometna tekma z gruntarskimi otroki, kjer bosopeta družčina zmaga, vratar nasprotne ekipe predre nogometno žogo in sledi pretep; -raziskovanje starega bunkerja, ki postane začasno Cenetovo prebivališče in kjer najdejo zaboj bomb paradajzaric; -nevarno igranje z najdenimi bombami; -odkritje rova, kamor je prejšnjo noč Fridl skril zaboj, kjer je pravo skrivališče hrane; -prigoda, ko vse fante stric Olrajt pelje na torto, nato pa še v zabaviščni prostor; -iskanje Norega Evgena, ki ga pripeljejo domov in mu naredijo posteljo kar v hlevu, saj je pijan; -rabutanje jabolka v Šuštarjevem sadovnjaku, ki se konča boleče za Mačka, saj ga pes zgrabi za hlačnico in premlati ga lastnik; -maščevanje družčine, ko razstavijo Šuštarjev voz in ga obesijo na veje Šuštarjeve hruške, spodaj pa privežejo psa; -o tem, kako so se hladili v najbolj vročih dneh ob reki in se pozabavali z mestnim fantom; -o skrivanju oblek kopalcem, ki se kopajo ob jezeru; -čas med deževnimi dnevi preživljajo s skrivanjem po skednjih, tokrat so pri Norem Evgeni, ki svojega konja namaže z bencinom, da se bo svetil, potem pa prižge cigareto in konj postane prava goreča bakla; -pretep z grdololskimi fanti; -kako nagajajo čuvaju žage Milijončku, ob tem pa si Jermenček zlomi nogo in dobi mavec, z Milijončkom pa se spoprijateljijo; -ribolov, katerega trofeje so jabolka, star čevelj, konzervna škatla, koruzni storž, cela mrtva mačka, ki jih nastavijo ribiškemu čuvaju Hrenu, naslednji dan mu pomagajo ujeti ščuko in se tudi prvič slikajo z njo, Hren jih povabi na sladoled; -kako poštar Kačja slina, izgubi denar – pokojnino za strica Olrajta, družčina gre takoj v akcijo in hitro najdejo tatu, ki se opraviči Kačji slini in stricu Olrajtu, ki jim da denar za novo nogometno žogo; -kako se Cene odloči, da bo ostal pri bosopeti družčini, saj ga gruntarski fantje zmerjajo za pritepenca, pa ga Nac pomiri: »... *Za nas si in boš ostal takšen, kakršen si. Prijateljstva se ne da kupiti, pa naj ti napravijo še tako fantovščino!*« (str. 111) Knjiga se konča s koncem poletja, ko sedijo ob ribniku. Razmišljajo, da bo leto kmalu naokrog in kmalu bodo že spet ob ribniku. Avtor uporablja knjižni jezik.

4.14 Miha Matè: *Kurja vojska* (1985)

Je nadaljevanje doživljanj iz Bosopete družčine, kraj dogajanja je še vedno Brezov gaj, čas dogajanja pa je od novembra do polletnih počitnic, saj so bile počitnice v januarju dolge štirinajst dni, kot nas o tem pouči Zupan Jože v spremni besedi. Deška družčina nam je že znana, Pridruži se jim še Veronika, prav tako večina odraslih, njihove dogodivščine so: - klatenje jabolk in igra, kdo bo najboljši pri tem, Nac za nagrado razdeli krljce, ki so zmešani z zmletimi kozjimi bobki in nagrajenci so hitro brez teka; -prigoda o cepljenju kur in petelinov proti kurji kugi, na dan cepljenja si družčina pri starših izprosi šole prost dan in pomaga kurjemu zdravniku, za tri ujete kure dobijo eno jajce, za peteline pa ne računajo, nabere se veliko jajc, ki jih povečerjajo pri Taprisrčni Johanci, ki jim speče jajčno omleto, ostala jajca pa si pravično razdelijo, od takrat naprej so kurja vojska; -ko zapade prvi sneg do oken in družčina ne more v šolo, sledi skupno čiščenje snega pred Mačkovo hišo in pogostitev s čajem in kruhom in veselje, da bodo lahko smučali in Ječmenčku s skupnimi močmi uredijo nove smuči; -kako Možganček jezen vrže Marjančino torbo na led in jo gre Debelinko brez strahu iskat; -njihova pomoč pri klanju prašiča pri Taprisrčni Johanci, sledi dobra malica in pomoč pri dostavi klobas ostalim v vasi, nato pa pojedina z juho, kravicami in pečenim mesom, kar je za družčino praznik; -lumparija na božični večer, ko na snežake postavijo buče s svečami, ki so od daleč videti kot peklenščki; -dan tepežkanja in skupina pri Šuštarjevem Froncu dobi za nagrado celo denar, ves izkupiček tega dne si pravično razdelijo; -zmaga Možgančka na smučarskem teku, ko mu Debelinko posodi svojo smučko, Možganček mu želi podariti pokal, a mu že učitelj telovadbe izroči knjigo za veliko požrtvovalnost in tovarštvo: -nepričakovan napad na grdadolske fante s kepami, ki vrnejo tako, da v kepe dajo kamenje, ko ponesreči nekdo zadene učiteljico, je boja konec; -pripravijo skakalnico za skoke in Možganček poleti tako visoko, da se zaleti v razraščeni leskov grm, ki mu razcefra hlače, na poti proti domu mu stric Olrajt obljubi nove hlače in dobro besedo pri starših; -kako Špičkova sestra Ana zakuri v gašperčku in pride do manjšega požara; -pri smučanju se jim pridruži Veronika iz mesta in skupaj najdejo mrtvo srno; -skupno druženje pri Kajfeževih, kjer Veronika igra na kitaro, zaljubljenost med Mačkom in Veroniko, ostali pa so nevoščljivi; -vragolije na ledenih ploščah, ko Bombarder pade v ledeno reko, mu Maček brez pomislekov pomaga. Knjiga se zaključi z odhodom Veronike v mesto, ki vse po vrsti preseneti s poljubom za vsakega iz kurje vojske. Maček potoči solzo. Avtor uporablja knjižni jezik. Vrednote družčine so: tovarštvo, pripadnost, solidarnost in občutek za pravičnost, brezskrbnost, igrivost, nesebičnost, požrtvovalnost, vedrost in pomoč drugim ter zaveznitvo. Naloga kurje vojske je lepo preživeti zimske počitnice, poleg tega pa z veseljem domačinom priskočijo na pomoč pri lažjih opravilih.

Dim Zupan

Rodil se je 19. februarja 1946 v Ljubljani. Po končani osnovni šoli in nato gimnaziji se je vpisal na Pravno fakulteto v Ljubljani, ki jo je uspešno končal. Po poklicu je pravnik, vendar od leta 1992 deluje kot samostojni kulturni delavec. Je sin pisatelja Vitomila Zupana. Svojo prvo knjigo je napisal za otroke in jo izdal pri založbi MK z naslovom *Trije dnevi Drekca Pekca in Pukca Smukca* leta 1991. Oba junaka sta se priljubila mlajšim in starejšim bralcem, zato je Zupan nadaljeval z njunimi prigodami. Leta 1992 je izdal knjigo *Trnovska mafija*, ki ji

je sledilo nadaljevanje *Trnovska mafija drugič* (1997), leta 2003 pa še zadnji del, *Trnovska mafija – v tretje gre rado*. Za roman *Leteči mački* (1997) je skupaj z zbirko povesti o *Drekcu Pekcu in Pukcu Smukcu* dobil Levstikovo za leto 1996, ki jo podeljuje Mladinska knjiga.

4.15 Dim Zupan: *Trnovska mafija* (1992)

Kolektiv romana predstavlja klapa, ki jo sestavljajo 12-letniki Tina, Metka, Nika, Miha, Švejk in Tine in Nikina sestra Maja, ki je najmlajša. Dogajanje je postavljeno v Ljubljano, v Trnovo, zato ime Trnovska mafija, in v čas ob koncu šolskega leta. So tipični najstniki, ki se na svojih zabavah že srečajo s pitjem alkohola in prvim kajenjem cigar ter tudi z iskrenjem ljubezenskih iskric. Povezuje jih skupno druženje in trdno prijateljstvo, njihova naloga pa je skupno druženje in preživljanje prostega časa in nato raziskovanje rogov pod Ljubljanskim gradom. Na to dogodivščino naletijo po naključju, ko na podstrešju v Tinini hiši najdejo zapiske starega Bonača, Tininega prapradede, ki opisuje Ljubljano. Berejo o rovih in tajnih hodnikih pod gradom. Kot pravi avtor, je radovednost gibalno človeštva, zato začnejo z akcijo. Ker so organizirani, najprej skličejo skupni sestanek in naredijo spisek stvari, ki jih bodo potrebovali pri raziskovanju. Klapa je povezana in enotna, kar se vidi tudi v tem, ko npr. Nika po šoli nesebično časti lučke za vse, saj je dobila žepnino ali npr. ko si fantje skupaj razdelijo eno lučko. Po naključju najdejo vhod v rov in ob drugem obisku tudi vrečko polno denarja. Denar je zavrt v časopisni papir, kjer je razviden članek o drznem ropu viške banke iz prejšnjega tedna. Nad pustolovščino so navdušeni, hkrati pa presenečeni in zmedeni, kaj naj naredijo z denarjem. Ker tokrat niso enotni, se odločijo, da bodo tako pomembno odločitev raje prespali, denar pa premaknejo na drugo mesto v rovu. Presenečeni so, da so s takim zakladom same skrbi, saj tudi ponoči ne morejo zaspati. »*Naša mafija ni več tisto, kot je bila prej. Bogastvo ne naredi človeka srečnega.*« (str. 83) Bilo je prvič, da je nekaj poseglo vmes med njih. Ko se vrnejo po denar, srečajo »lastnika denarja« – mednarodna roparja, ki ju klapa uspešno onesposobi in se zmeni za kompromis z njima. Po veselju, da so ostali živi ima Miha, ki je vodja klape in ima posebne sposobnosti, nagovor: »*Mislim, da je cela dogodivščina zašla na zelo nevarno pot ... Poglejte, ali nam je kaj manjkalo, preden smo našli te nesrečne naropane devize? Nič. Ta najdba nam je naredila samo škodo. Razbila je našo enotnost. Do tedaj smo bili vedno složni. Jaz mislim, da ničesar ne potrebujemo. Ne denarja, ne časopisov, ne televizije. V nevarnosti je naše druženje, naša sloga, naša enotnost, kaj res ne razumete?*« (str. 113) Predlaga, da se bremena znebijo. Odločali so se o slavi in denarju na eni strani in o čistemu in o neomadeževanem prijateljstvu na drugi strani, tako da odločitev ni bila enostavna. Obojega pač ne morejo imeti. Roparja morata obljubiti, da jih bosta pustila na miru in da bosta izginila iz Ljubljane in ju nato izpustijo na prostost, denar pa so s pošto poslali na viško policijo. Tako so rovi ostali nedotaknjeni. Sledi še zaključni ples in vsi se uredijo. Le sošolca Marjanček in Jaka prideta v pižami, a jo hitro ucvreta domov. Bil je super večer. Vrednote Zupanovega kolektiva so neomadeževano prijateljstvo, skrb za druge, neustrašnost, strast do raziskovanja, požrtvovalnost, nesebičnost, radovednost, enotnost, navihanost, pogum, samostojnost in čut za pravičnost.

Bogdan Novak

Rodil se je 4. aprila 1944 v Murski Soboti, kmalu pa so se z družino preselili v Ljubljano, kjer je končal gimnazijo in na FF študiral primerjalno književnost in literarno teorijo. Študij je opustil. Kmalu se je zaposlil v knjižnici, zatem pa je opravljal poklic novinarja in urednika. Od leta 1991 dalje deluje kot samostojni književnik. Njegova biografija obsega preko 80 knjig, zato naj omenim samo nekatere za mladino: znan je predvsem po zbirki desetih knjig *Zvesti prijatelji*, med njimi tudi *Bela past* (1990) in *Usodni piknik* (1993) in druge, *Banda v hosti* (1993), *Ninina pesnika dva* (1995), *Spopad na Rožniku* (1995), *Otroci z našega dvorišča* (1995), *Zaljubljeni vampir* (1995), *Zelena pošast* (1995) itd. romani za odrasle *Lipa zelenela* je (1997–2000) in *Pasja grofica* (2006).

4.16 Bogdan Novak: *Usodni piknik* (1993)

Čas dogajanja je med počitnicami od: torka do sobote, kraj dogajanja so Vodice pri Ljubljani in vas Brezje ter del Bežigrada v Ljubljani. Kolektiv sestavlja taborniški odred Rožnik, kjer so znana pravila vedenja in dolžnosti, in sicer 6 fantov: Bor, Uroš, Aleš, Gorazd, Miha in Luka in 5 punc: Petra, Kristina, Barbara, Andreja in Tanja, ki ima psička Hanija ter vodja Laci, ki je učitelj tehničnega pouka in je vodja kolektiva. Družčina se odpravi na piknik s kolesi v Vodice pri Ljubljani, 15-letna Kristina ima s seboj tudi 5-letno sestrnico Mojco. Ustavijo se ob robu gozdnate jase in preseneti jih poletna nevihta, zato se skrijejo pod borovce. Ob koncu nevihte pogrešajo Mojco. Naloga odreda se iz brezskrbnega druženja na skupnem pikniku spremeni v iskanje pogrešane in v nato v sledenje ugrabitelju, kjer si pomagajo s svojo iznajdljivostjo. Pomaga tudi Hani in njegova sled pelje do kolovoza, nato pa se izgubi. Kristina pove o svojem očetu, ki jim je pred kratkim pisal, da bi vzel Mojco k sebi, a mama ni bila za to. Na policiji prijavijo Mojčino ugrabitev. Ker so razočarani nad njihovim odzivom, se sami prelevijo v detektive, s štabom pri Kristini doma, kjer se seznanijo z morebitnim ugrabiteljem. Gre za Alojza Homarja, ki je po ločitvi odšel v Hamburg, kjer se je zaposlil. Njihovo detektivsko delo sledenja ugrabitelju zajema: -preverba vseh hotelov po Ljubljani; -sledenje ugrabitelju s kolesom; -kolesarske zasede v trikotniku Mengeš – Moste – Kamnik – Mengeš; -poizvedovanje po črnem mercedesu s tujo registracijo pri domačinki v vasi Brezje; -najdba vikenda in skupno opazovanje le-tega, -obisk vikenda, kjer je Homar prespal s hčerko in najdba odtisa telefonske številke; -iznajdljiva preverba lastnice telefonske številke, ki je Kristinina daljna sorodnica po očetovi strani iz Ljubljane; -bližnje srečanje z ugrabiteljem in njegov pobeg z avtom; -preizkus, kako deluje sladkor v tanku; -ponovni obisk vikenda v vasi Brezje in odhod v motel Medno; -iz bungalova v Mednem rešitev Mojce, ki jo punce odpeljejo h Kristini; -zaseda fantov v bungalovu in ujetje policista. Policija nato prime pravega ugrabitelja. Že dan po prijetu je Homar pred sodnico in dobi le opomin, saj ga bivša žena ne bo tožila, Laci pa dobi bankovec za tisoč mark za uničeno kolo. Vse se je dobro končalo in naslednji dan uspešno ponovijo piknik, kamor sta povabljeni oba starša Homar. Alojz Homar se je izkazal za zelo prijetnega moža, ki pozna veliko vicev in zna igrati na kitaro. Mojca in Hani najmeta skoraj 3-kilogramskega jurčka. Knjiga se zaključi z mislijo, da s sodišči res ni dobro imeti opravka. Vrednote odreda so prijateljstvo, pripravljenost pomagati drugim, čut za pravičnost, tovarištvo, poštenost, disciplina, družabnost, neustrašnost, odločenost, povezanost, sodelovanje, sproščenost in radovednost ter iznajdljivost.

Janja Vidmar

Rodila se je 23. marca 1962 na Ptuj. Družina se je nato preselila v Maribor, kjer je dokončala osnovno in Prvo gimnazijo, nato pa je študirala na ALU in pozneje na FF v Ljubljani, vendar je študij opustila. Od leta 1996 živi kot svobodna književnica in scenaristka v Mariboru. Je članica Društva slovenskih pisateljev in pobudnica nagrade desetnica, ki je bila prvič podeljena leta 2004. Avtorica je dobitnica pomembnih nagrad s področja mladinske književnosti in večkrat je bila tudi nominirana. Prejela je večernico 1998 za *Princesko z napako* (1998). Ker je avtoričin opus obsežen, naj omenim samo nekatera dela: *Junaki petega razreda* (1995), *Moj prijatelj Arnold* (1997), *Aknožer* (1998), *Debeluška* (1999), *Družčina iz šestega b* (2000), *Prijatelj* (2003), *Zoo* (2005), *Pink* (2010) itd.

4.17 Janja Vidmar: *Junaki petega razreda* (1995)

Knjiga je sestavljena iz 3 delov; prvi del z naslovom: »*Radovednost je lepa čednost!*«, drugi del z naslovom: »*Nesreča nikoli ne počiva!*« in tretji del z naslovom: »*Konec dober, vse dobro!*« Junaki petega razreda Špela, Miha, Polona, Jaka in Tine se na lep spomladanski dan odpravijo na blejski otok. Naloga kolektiva je najprej uživanje v spomladanskem izletu, ki se po naključju spremeni v detektivko odkritje tolpe, ki ima nečedne namere. Ker se jim čoln odveže, si »sposodijo« drugega, v katerem je kovček z neznano vsebino. Miha, ki je vodja, jih pomiri: »*Nehajte, ne bomo se prepirali. Saj veste, pravilo številka ena ...*« (str. 30) Ko pa v čolnu najdejo kovček, naredijo rožico in skupaj zakličejo: »*Prijateljev pet osvojilo bo svet!*« (str. 30) in se tako pomirijo in razmislijo, kako naprej. Skozi knjigo se prepletata dve sinhroni zgodbi: zgodba otrok in zgodba teroristov. Na blejskem otoku so istočasno imeli tudi sestanek o nakupu načrtov za atomsko bombo posrednik Maks Fajon, kemijski tehnik iz Radovljice; fizikalni genij in strokovnjak za jedrsko fiziko, Rus Nikolaj Sergejevič Karpov; vitka plavalasa Nemka, Inge Felzenn in Arabec Kefraim Ebu Bekir, ki je svoje življenje obljubil Alahu. Otroci skušajo vrniti kovček v čolnarni, ki je zaprta, in na recepciji hotela Toplice, kjer je kongres fizikov. Ker so neuspešni, se utrujeno usedejo na zadnji avtobus do Ljubljane. Pri Mihi doma skupaj pogledajo vsebino kovčka: šop popisane papirja, nekaj reklam in računalniških disket. Nobenega denarja in nobene bombe. Miha ponoči pregleda diskete na očetovem računalniku in jih zamenja s svojimi računalniškimi igrkami. Medtem Maks, kot televizijec, v šoli na drugem koncu mesta išče nekaj otrok za otroško nadaljevanko. Kmalu je uspešen in naše tri fante odpelje v halo v okolici Ljubljane. Vrniti morajo kovček, nato jih izpusti. Ker diskete niso prave, jim četverica sledi na izlet s šolo v Lipico in Škocjanske jame. Tam ugrabijo Polono, Miho pa izpustijo, da bo odšel po prave diskete. Prijatelji gredo skupaj domov k Mihi po diskete, ki jih predajo Maksu, o Poloni pa ni ne duha ne sluha. Miho doma čakajo: starša, razredničarka, Polonini starši in policijski inšpektor, ki iz njega izpraska to grozno skrivnost in ga odpelje s seboj na policijsko postajo. Medtem Maks preda diskete Arabcu, Nemka pa mu preda torbo z denarjem in Polono. Istočasno vlada na policijski postaji obsedeno stanje, saj so začeli odvijati klopčič ene izmed najbolj zloglasnih mednarodnih terorističnih skupin. Maks izpusti Polono na eni od bencinskih črpalk. Prijatelji jo pogrešajo. Ko Polona sporoči, da je vse v redu, zakličejo: »*Če si pravi frend, te čaka happy-end!*« (str. 170) Policija teroriste zajame na mejnih prehodih, ko želijo zapustiti Slovenijo. Med šolsko uro peti razred zmotijo ravnateljica, policijski inšpektor in fotoreporter. Inšpektor potrdi, da so

polovili vse: Arabca, Nemko, Rusa in Maksa, ki je že star znanec policije. Prijatelji petega b: Miha Lapajne, Jaka Novak, Tine Požar, Polona Geršak in Špela Hočevnar tako postanejo junaki, saj so preprečili svetovno katastrofo. Zgodba se konča s srečanjem zaljubljenega Mihe in Polone, ki na poznem junijskem soncu na klopki gledata članek o junakih petega razreda. Tako je konec šolskega leta, ki pa je za njiju zaljubljen. Kraj dogajanja je Bled, Ljubljana in Lipica ter Škocjanske jame, čas dogajanja pa od spomladi do konca šolskega leta. Vrednote kolektiva so prijateljstvo, povezanost, radovednost, iznajdljivost, enakopravnost, drznost, enotnost, neustrašnost, samostojnost, sodelovanje, spodbujanje in skrb drug za drugega.

4.18 Bogdan Novak: *Spopad na Rožniku* (1995)

Čas dogajanja: je med prvomajskimi počitnicami, kraj dogajanja je Ljubljana, natančneje soseska BS-3 in hrib Rožnik. Smeltonsko bando sestavljajo: Gašper, Račka, vodja Suhi, Branka, Miha, Martin, ki je Brankin brat, Jaka, Peter I. (piše se Kralj), Peter II. (piše se Goršič) in Brankin zlati prinašalec Lem. Bando povezuje njihovo skupno druženje in preživljanje prostega časa. Njihova naloga je, da bi med prvomajskimi počitnicami preživeli teden dni na Rožniku, v votlini, ki bi jo povečali v trdnjavo, a se brezskrbne počitnice spremenijo v boj s šišensko tolpo, ki jih napade. Naslednji dan je zbor s kolesi pred blokom, ni samo še Petra II, ki ga oče ne pusti ven. Skupaj gredo še po njega. Ob votlini na Rožniku Suhi predlaga novo, bolj bojovniško ime družčine, in sicer Banda Sivega Grizlija in tudi ostali pripadniki dobijo nova imena ter vsak svoje delo. Mimo pride panker, krivogledi Jože, ki pripada pretepaški šišenski tolpi. Oba Petra sta zaljubljena v Branko. Suhi napiše pesem za Petra II., ki jo zvečer zrecitira Branki. Tudi Suhi je namreč zaljubljen v Branko. Po prvi prespani noči se že začno pripravljati na napad, Račka gre na stražo v smeri Šiška. Osem pankerjev jih res napade, a se naša banda brani s fračami in z loki. Na bojišču ostane le šišenski vodja Fonzelj Baraba, s katerim osebno obračuna še Lem. Čez nekaj časa šišenska banda ponovno napade, tokrat so bolj opremljeni. Naša banda jim pobegne na Cankarjev vrh, kjer so imeli zbirno mesto in naredijo nov načrt – naslednji njihov napad bo ob štirih zjutraj, ko bodo verjetno še vsi spali. Sledi napad in zajamejo krivogledga Jožeta, Martin v pretepu dobi resen zlom roke. Naša banda predlaga premirje in zamenjavo, da bi lahko Martina odpeljali v bolnišnico, a ko izpustijo Jožeta, si šišenska banda premisli. Poleg ranjenca so še brez hrane in vode, zato morajo ukrepati hitro in organizirano, saj so ujeti v votlini. Branka predlaga izkop luknje skozi strop in odhod: Martina, ki ima zlomljeno roko, Petra I. ki ima poškodovano ramo in nje, ki se bo vrnila. Vrne se s popolno hokejsko opremo, se obleče in reče: »Oglejte si zanimivo hokejsko tekmo. Za vas je zastoj, ker smo prijatelji.« (str. 80) ter gre v boj. Najprej se loti Fonzlja. Po žvižgu se ji pridružijo še ostali Brankini hokejisti, ki napadejo še ostale iz šišenske bande. Bila je prava »zabava s spotikanjem in tepežkanjem« (str. 85) in šišenska banda pobegne. Ostane samo še Fonzelj Baraba, ki ga zvežejo k bližnjemu drevesu, kamor znosijo dračje. Baraba se poti od smrtne groze in obljubi, da jih njegova banda ne bo nikoli več nadlegovala. Osvobodijo ga, opraviči se za zlomljeno roko in odide. Banda Sivega Grizlija gre skupaj z Brankinimi hokejisti na pico in kokakolo k Čadu. Počitnic je konec in ponovno se začne šola in Martin je dobil mavec. Na srečanje smeltonske bande se z motorji pripelje šišenska banda, ki pride preverit stanje ranjenca, se mu opraviči in jih povabi na spidvej, ki so ga sedaj začeli trenirati. Se spoprijateljijo. Zadnje poglavje se konča tako, da na klopki ostaneta samo še Suhi in Branka, ki mu zaupa, da je spoznala

njegovo pisavo pesmi, ki jo je napisal za Petra II. Branka preveri, če povabilo v kino iz pesmi še velja in kaj pomeni biti lepa kot gazela, Suhi se brani, da je to samo pesniška prispodoba. Zanj je on slon. Njena roka je tako mehka in topla, zato je pozabil, kaj je mislila s tem. Vrednote bande Sivega Grizlija so prijateljstvo, skrb in pomoč drug drugemu, povezanost, pripadnost, timsko delo in organiziranost ter čut za pravičnost.

Ivan Sivec

Rodil se je 23. maja 1949 v Mostah pri Komendi. Po končani osnovni šoli je nadaljeval izobraževanje na srednji tehnični šoli na Vegovi ulici in se po zaključku zaposlil na RTV Slovenija kot tehnik pri oddajanju radijskega programa. Nato je na FF diplomiral iz slavistike, leta 2002 je magistriral s temo *Fenomen ansambla Bratov Avsenik*. Je pisatelj, publicist in popotnik. Napisal je 135 knjig, zato naj omenim samo nekatere: *Pozabljeni zaklad* (1987), po njej nastal celovečerni film, *Gusarji na obzorju* (1991), *Beli mušketir* (1995), *Netopir brez kril* (1995), *Skrivnost zlate reke* (1996), *Formula smrti* (1997), *Zelena kri* (1998) itd. Znan je tudi po zgodovinskih romanih npr. *Saga o Karantaniji* (2010) itd., po biografskih romanih: *In večno bodo cvetele lipe* (1991) itd., socialno-psiholoških romanih: *Zadnji mega žur* (2005), potopisih in humoreskah itd. Pisatelj je prejel nekaj nagrad za svoje umetniško delo. Ima tudi svojo uradno stran, kjer sem zasledila, da sodi med najbolj brane domače avtorje, saj so njegove knjige v knjižnicah včasih rezervirane tudi za tri mesece vnaprej.

4.19 Ivan Sivec: *Skrivnost zlate reke* (1996)

Glavna junaka sta dva, in sicer sedmošolca, 13-letna Iztok in Blaž, ki ju povezuje prijateljstvo in se skupaj s sošolci in razredničarko, profesorico slovenskega jezika, Staro Lampo, odpravijo s kolesi na izlet v Kamniški kot. Naloga zbiranja ljudskih pripovedk pod Kamniškimi planinami se po naključju spremeni v raziskovanje pripovedke o zlatem srnjaku, ki se izkaže za resnično. Blaž spozna čudaško Matildo iz Mokric, Iztok po nesreči pristane v stari rudniški jami, kjer najde okostnjaka s prstanom, ki ga vzame s sabo. Iskalna akcija sošolca Iztoka je uspešna. Čez nekaj dni prijatelja ponovno obiščeta starko Matildo, ki jima pove pripovedko o zlatem srnjaku in o vpletenih hlapcih. Iztok ji pokaže prstan, a ju starka nažene skozi vrata. Noč preživita v kovačnici, kjer slišita pogovor Matilde in njenega sina Janeza o zlatem srnjaku. Naslednji dan na obisk k Iztoku prideta ravnatelj g. Pleško (pravo ime je Konrad Bergant) in razredničarka ga. Lampa (pravo ime Amalija). Iztokov oče je namreč za Kamniškega občana napisal članek: *Ravnatelj rešil učenca* – o reševanju Iztoka iz rudnika zlata. Narejena pa je bila napaka, saj ni omenil še ostalih udeleženi pri reševanju in s tem člankom je povzročil pravo zlato mrzlico med krajani. Fanta podatke o zgodovini rudnika zlata preverita v bližnjem samostanu. Ponovno obiščeta Matildo in skupaj kuhajo žganje. Na podstrešju njene hiše Iztok najde pismo, ki ji ga je pred davnimi leti napisal hlapec Joža. Ovojnica in papir sta prazna, po naključju ugotovita, da je ljubezensko pismo napisano z vodno pisavo. Del, ki ga lahko razbereta je: »*Samo norec ... kje rogatec ... pase živad ...*« (str. 179) Junaka se ustrašita, da ju bo kdo prehitel pri iskanju srnjaka. Pri menihih sta tudi izvedela, da zlato privablja strelo. Nekega oktobrskega dne se pripravlja na nevihto, sošolca pa vedrita v bližini županove hiše in strela udari tretjič naravnost v kovačnico, naslednjič pa v nakovalo in v norca. To jima da misliti: rogatec je vrag, živad je lahko srnjad, norec pa je naprava kovačev. Ta večer tudi Janez išče po kovačnici srnjaka, a je neuspešen. Tako

prijatelja ponoči v kovačnici v ilovici, pod norcem, prav pod nakovalom najdeta zlat kipec srnjaka. Zakopljeta ga na Iztokovem vrtu. »Morava paziti, da naju zlato ne pokvari ... In da ne bova velike skrivnosti izdala drugim ... In da bova ostala še naprej prijatelja ...« (str. 200) Noben od njiju ni dobro spal, njuno prijateljstvo je bilo na hudi preizkušnji. Pri pouku sta oba vprašana in oba dobita cvek, med odmorom se stepeta in ravnatelj jima da še ukor. Takoj po pouku ju zgrabi Janez in izročiti mu morata srnjaka. Ko ostaneta praznih rok: »No zdaj sva pa tam, kjer sva bila nekdanj ... Ni res, da sva prav tam. Bogatejša za izkušnjo, kaj naredi bogastvo iz človeka... Prekleta bogastvo.« (str. 217) in se opravičita drug drugemu. Ugotovita, da je: »Največje bogastvo je prijateljstvo.« (str. 218) Na koncu nihče nima koristi, saj plaz za seboj pokoplje zlatega srnjaka. Janezu se zaradi želje po bogastvu omrači um. Ravnatelj umakne oba ukora, Lampa enki spremeni v štirici ter jim zaupa, da je Matilda njena teta in da bi bil srnjak njen. Knjiga se zaključi s stavkom, da potoček pa teče naprej in nosi na tisoče skrivnosti. Kraj dogajanja je okolica Kamniškega kota, čas dogajanja jesen in začetek šolskega leta. V sintetično zgodbo so vložene retrospektive o preteklosti. Vrednote obeh junakov so prijateljstvo, povezanost, enakopravnost, radovednost, iznajdljivost, navdušenost, odločenost in pripravljenost pomagati drugim. Ni vodje kolektiva, ker sta prijatelja enakovredna.

4.20 Dim Zupan: *Trnovska mafija drugič* (1997)

Kolektiv nam je že znan, gre za nadaljevanje *Trnovske mafije*. Naloga kolektiva je skupno poletno preživljanje počitnic, ki jih ob razparanih oblačilih nenapovedano zmoti Mihova slutnja o maščevanju, ki prihaja iz Kočevskega Roga, ki jo raziščejo. Maščevanje dveh sošolcev pa se spremeni v njuno pomoč in rešitev vseh. Knjiga se začne z dialogom Jake in Marjančka, kjer izvemo, da bosta šla na zaključni ples v pižamah, kot so jima razkrile skrivnost punce iz Trnovske mafije. Na zaključnem plesu seveda nikogar ni bilo v pižami in tako se osramotita pred vsemi. Skleneta se maščevati. Jaka je skoval načrt, ki ga je imenoval peklensko maščevanje. »To je ta pravo, oko za oko, zob za zob in obleko za obleko.« (str. 23) Za vsakega člana mafije naredi lepljenko z napisom: *Prišlo bo peklensko maščevanje* in spodaj podpis *Jaka Razparač*. Kraj dogajanja je še vedno Ljubljana in nato Kočevski Rog, čas dogajanja med poletnimi počitnicami. Družčina se po igri namiznega tenisa želi preobleči, a so njihova oblačila razparana po šivih, poleg pa je znan napis na listu: *Prišlo je peklensko maščevanje* s podpisom *Jaka Razparač*. Komentirajo, da je Jaka Razparač kvečjemu Krojaček Hlaček. Miha, ki ima nenavadne sposobnosti, čuti nenavadno grozo, ki je povezana z obleko. Medtem si Jaka in Marjanček zagotovita alibi na šahovskem krožku, kjer sta manjkala samo četrte ure. Miha razkrije svoji klapi, da je groza povezana s Kočevskim Rogom, zato se odločijo za enodnevni izlet s kolesi. Maja ostane doma, ker nima dovolj kondicije in primerne kolesa za tako dolgo pot. Še prej se zmenijo za sestanek v piceriji, kjer srkajo pijačo, Tine pa časti tudi družinsko pico za rojstni dan. Z besedami: »Nikica, obljudi mi, da boš pazila nase,« je čutiti sestrsko ljubezen med Niko in Majo. Naslednji dan se s kolesi pripeljejo v Kočevski Rog, nato pa peš nadaljujejo do naselja, ki se imenuje Baza dvajset in je znana izletniška točka in zgodovinski spomenik. Miha jih vodi še naprej do partizanskega grobišča Dvojno brezno. Tam najdejo črno odprtino, ki je bila razdeljena na dva dela. Nedaleč stran Švejk pade v brezno, ostale pa postane strah. »Strah je iz snovi, katere se naležeš hitreje kot ošpic in se rad zgosti, da se človek komaj premakne.« (str. 110) Punce so proti temu, da bi

se razšli pri iskanju Švejka, »skupaj moramo držati in to v dobrem in slabem.« (str. 110) Po nesrečnem naključju se zemlja udre vsem, tako da se vsi znajdejo v breznu, kjer je polno človeških lobanj in kosti. Razmišljajo o rešitvi in poskusijo z živo lestvijo, a jim ne uspe. Vsi so obupani. Zunaj se zmrači, v jami postane hladno, tako da se skupaj stisnejo v kepo in tudi hrano razdelijo za 6 enakih delov, saj morajo zdržati več dni. Medtem se doma začne akcija iskanja. Jaka in Marjanček pridobita podatke od Maje. Jaka najde povezavo med lovskim nožem, s katerim sta jim razparala obleke, Miho in Kočevskim Rogom. Nož je bil last strica Uroša, ki je bil partizan in se je obesil. Ko so nekoč morali likvidirati večje število sovražnikov v Kočevskem Rogu, pri Dvojnem breznu, ga nekdo od teh napade, Uroš pa se s tem nožem brani. Tako se Jaka in Marjanček odpravita iskat svoje sošolce, saj se počutita krivo za njihovo usodo. Izposodita si motor Marjančkovega očeta. Pri Bazi dvajset najdeta kolesa mafije, kar pomeni, da so zares nekje tam v gozdu. Ko prideta do Dvojnega brezna, Jaka najde Tinetovo čelado in vrečko od napolitank. Kmalu slišita še glasove, ki jim sledita. Marjanček je tako kot ostali padel v brezno. Jaka pa gre po pomoč in se vrne z rešilno lestvijo in vsi se srečno rešijo. Nato se vsi skupaj odpeljejo proti Ljubljani, le da je na motorju tokrat drugačna zasedba, vozi ga Tine in zadaj je Švejk, ki je poškodovan. Konec je srečen, Trnovska mafija pa dobi dva nova člana. Vrednote kolektiva so prijateljstvo, povezanost, enotnost, pomoč drugim, druženje, neustrašnost, raziskovanje, samostojnost, sodelovanje, sproščenost, organiziranost, radovednost, enakopravnost in tovarišstvo ter skrb drug za drugega.

4.21 Janja Vidmar: *Družčina iz šestega b (Nove dogodivščine junakov petega razreda)* (2000)

Knjiga je razdeljena na dva dela: prvi del je z naslovom: »Kadar je sreča opoteča, vsi stojimo trdno na tleh!« in drugi del: »Samo otroštvo zasluti v kaplji resničnosti ocean domišljije!« Gre za novo pustolovščino družčine iz knjige *Junaki iz petega b*. V njej nastopa že znani Maks Fajon, Veliki in Mali, ki sta njegova pomočnika ter razredničarka, učiteljica biologije, Meta Kavčič. Kraj dogajanja je Ljubljana in okolica ter tudi Olimje pri Podčetrtku, kamor gre 6. b na končni izlet in Blejski vintgar, kamor gre na izlet 6. a. in Polona, ki je bila skregana s Špelo, čas dogajanja pa malo pred zaključkom šole in se konča s koncem šolskega leta. Naloga kolektiva je uživati v zaključnem izletu. Ko Polona vidi Maksa Fajona v Blejskem vintgarju, to zaupa Mihi. Ker je Maks ponovno na delu, tokrat na lovu za neznano materijo, ki bo krojila življenje po celem svetu, se za akcijo odloči tudi družčina, ki se odpravi na Bled. Po telefonu preverijo v hotele, kje je nastanjen. Sedaj rešujejo svojo razredničarko, saj so izvedeli, da sta skupaj s Fajonom par. Tudi v tej knjigi se prepletata dve sinhroni zgodbi: zgodba peterke in zgodba Maksa in njegovih dveh pomočnikov. Medtem Veliki, ki je pritlikavec, v hotelu prejema fakse iz vsega sveta, ki ponujajo visoke zneske. Stražiti mora omaro, kjer je nahrbtnik z neznano materijo. V vintgarju je Maks uspešen, saj najde rastlino *dansko resasto kramulo*, ki raste samo tam, kjer je v zemlji mineral *danziolit*, ki ga vsebuje ta neznana snov. Klapa se odloči, da bodo preverili še v Trnovem, na Plohlvi ulici 11, kjer živi Maks. V njegovi garaži opazijo terensko vozilo z mrtvaško glavo in modro svetlobo. Ker jih prepodi Maksova mama, se odločijo, da bodo svoje detektivsko raziskovanje ponovili naslednji dan ponoči, saj se je pouk že končal. Maks ima sestanek v hotelu Lev s strokovnjaki iz tujine in pokaže jim kepo te posebne materije. Pogajanja o ceni se bodo nadaljevala v stari

tovarni ob polnoči. Maks se nato sreča z Meto, ki jo znanka, ki je v bistvu Špela, obvesti, da Maks ponovno naklepa hudobije, zato mu sklene slediti. Iz neznanega razloga se že nekaj dni pojavlja meteorski dež, ta dan pa se dogajajo tudi izpadi elektrike, kar je vse posledica te neznane materije. Del klape se dobi in gre na nočni pohod s kolesi, Maks je pa medtem z gosti iz tujine že na poti v staro tovarno v okolici Ljubljane. Ker se kepa ne odziva, Maksova pomočnika spoznata, da ju šef hoče ogoljufati, gostje odidejo. Tineta pri nočnem izhodu zaloti oče, ki pokliče ostale starše in policijo, Meta pa zaloti svoje učence v tovarni, ko vohunijo za Maksom. Veliki zaloti vse skupaj, kepa pa medtem spremeni Nemca v nič, tako da ostane samo obleka. Zgodba se srečno zaključi, junaki prepustijo Maksa sodnim oblastem in lahko se začnejo brezskrbne počitnice, Meta pa pelje policijskega inšpektorja v gozd pogledat leteča jajca. Maks tujcem razlaga v angleščini. Vrednote kolektiva so prijateljstvo, povezanost, skrb za drugega, radovednost, neustrašnost, samostojnost, sodelovanje in iznajdljivost.

Mojca Rudolf

Rodila se je 24. avgusta 1966 v Ljubljani. Osnovno šolo je obiskovala v Trnovem. Kasneje so se z družino preselili v center Ljubljane in obiskovala je Poljansko gimnazijo. Avtorica piše večinoma za otroke in mladino, nekaj njenih del: *Kje je Jure* (2002), *Skrivnost stare vile* (2004), *Zvezda.si*. (2005), *Ljubezen.si* (2006), *Izgubljeni dnevnik* (2006), *Usoda.si* (2007), *Prerokba* (2008), *Ni vsaka sreda siva sreda* (2010) itd.

4.22 Mojca Rudolf: *Skrivnost stare vile* (2004)

Nastopajo trije 11-letniki Tisa, Jaka, ki je vodja kolektiva in Nik, ki živijo v naselju Zelenje. Šole je konec, zaključili so 4. razred in vsi ostali sošolci so že nekje na počitnicah. Avtorica predstavi vse tri junake: Tisa je cele dneve sama, saj staršev nikoli ni doma. Živi v hiši, kjer imajo gospodinjo, ki skrbi tudi za njo. Nik živi v bloku sam z očetom. O mami mora lagati, da je bolna, saj resnica preveč boli. Še pred tremi leti so bili srečna družina, mama je nato izgubila službo in je globoko zabredla v opojnost alkohola, od katere se sedaj zdravi. Jaka pa ima še dva bratca dvojčka, ki sta še v vrtcu, in še en otrok je na poti. Naloga prijateljev je skupno preživljanje dolgočasnih počitnic, ki jih nepričakovano preseneti odkritje skrivnostne stare vile. Odpravijo se na večerni potep in jo po naključju odkrijejo. Vstopijo in se razgledajo. Hiša je velika, a zapuščena že vrsto let. V drugem nadstropju naletijo na vrata, ki se zdijo ravnokar prepleskana. Ko jih odprejo, jih zajame slabost in vrtenje v glavi in znajdejo se na preprogi, v na novo opremljeni sobi, poleg pa je fant Miha. Odpelje jih po hiši, ki je sedaj naseljena in polna slik, predmetov, starega pohištva in tudi služabnikov. Miha jim razloži o problemu, kjer gre za življenje in smrt in dokler ga ne rešijo, se ne bodo mogli vrniti v sedanost. Njegov oče je namreč odkril mikroprocesnik, ki mu ga hočejo neznanci ukrasti. Ko hočejo pobegniti, opazijo, da je zunaj vse drugače, ista je le vila in bližnja reka. Ugotovijo, da so pristali v daljnem letu 12.7.1970, v času, ki še ni bilo niti računalnikov niti mobilnih in niti CD-zgoščenk. Miha pojasni svoj načrt dela v dvojicah: Tisa in Miha se bosta razgledala po vili, Jaka in Nik pa bosta sledila Mihovemu očetu v službo in nazaj. Jaka in Nik sta presenečena, saj se po cesti vozijo avtomobili, kot bi bili iz Bistre. Nikjer ni blokov in verige s hitro prehrano, prav tako denar in stripi niso pravi oziroma taki, kot jih poznata. Medtem sta Tisa in Miha v razmetani očetovi delovni sobi in Miha za trenutek vidi moškega, ki se hitro oddaljuje od hiše in je videti Azijec. Naslednji dan se zaplete pri Jaki in Niku, ko se pred

službo Mihovega očeta pripelje črn avto in neznanci želijo ugrabiti očeta in njegov kovček. V akcijo stopita Jaka in Nik, ki začne kričati: »Na pomoč, okraši me hočejo.« (str. 112) Jaka pa se mu pridruži: »Tam, tisti moški v črnem mi je ukradel denarnico, zdaj pa je napadel še enega.« (str. 112) Mihov oče pograbi oba dečka in skupaj tečejo domov, kot da jim gre za življenje. Miha gre z očetom, naši junaki pa v Mihovo sobo, kjer jih zajame vrtenje in jim gre na bruhanje. Ko vrtenje v glavah poneha, se znajdejo nazaj v svojem času. Ura je natanko enajst, kar pomeni, da se vrnejo v tisto minuto, kot so odšli, čeprav so bili dva dni v preteklosti 30 let nazaj. Odločijo se, da o dogodku ne bodo povedali nikomur. Začne se lahko dolgo vroče poletje, saj Nika starša razveselita, da bodo šli skupaj na morje, ker mama čez pet dni pride domov, Tiso preseneti mama s pomočnico v službi in z novico o odhodu na morje. Jaka bo šel z družino na Dolenjsko k teti, še prej pa ga zanima očetovo otroštvo, saj je bil očaran nad preteklostjo, ki je bolj mirna, prijazna in bolj zelena, pogrešal bi verjetno samo pico in kokakolo. Oče pravi: »Drugače je bilo kot zdaj, mnogo tega, kar imate otroci zdaj, mi niso imeli. Toda zdi se mi, da smo bili bolj srečni. Kar poglej, kaj počnete danes. Sedite pred televizijo, računalniki, hodite v kino ... Ni pa vam jasno, kaj bi sami s seboj. Tega v naših časih ni bilo. Cele dneve smo se igrali zunaj, si izmišljevali nove in nove igrice, česar vi sploh ne znate. Vse, kar vas zanima, je samo to, kako bi imeli čim več novih stvari, ko pa jih dobite, se jih v trenutku naveličate.« (str. 130) Knjiga se zaključi s pismom iz Amerike za Tiso. V njem se Miha zahvali za pomoč in jim razloži nadaljnje dogajanje: z družino so odšli v Ameriko, kjer je oče svoj izum ponudil podjetju Intel, skupaj pa so nato naredili prvi računalnik. Oče sedaj sestavlja računalniške igrice, mama uživa, Miha pa je postal slikar. Ker se preteklosti ne sme spreminjati, se jim bo zdelo, kot da so vse samo sanjali, pismo pa bo kmalu zbledelo. Vodilna ideja je, da otroci danes niso zadovoljni več z malimi stvarmi in ničesar se več ne veselijo, med njimi je preveč tekmovalnosti, manjka pa prijaznost, ki je skorajda izginila iz medsebojnih odnosov. Življenje včasih je bilo bolj umirjeno in srečno. Avtorica uporablja knjižni jezik. Vrednote kolektiva so prijateljstvo, razumevanje, radovednost in pripravljenost pomagati drugim.

4.23 Bogdan Novak: *Lovci na petardarje* (2004)

Kraj dogajanja je naselje BS-3 za Bežigradom, v Ljubljani in osnovna šola Mirana Šušteršiča, čas dogajanja pa trije meseci do novega leta. Kolektiv te zgodbe sestavljajo rolkarji, ki jih vodi 14-letna osmošolka Branka, ki je vodja kolektiva. Osmošolec Roman meče petarde, vrže jo tudi v bližino sošolke Branke, ki je športnica in odlična učenka. Po srečnem naključju Branka oslepi le začasno, zato si ona in rolkarji zadajo nalogo, da bodo razkrili preprodajalce petard in zadevi prišli do dna. Čeprav na šoli uvedejo strožji režim, Roman in njegovi prijatelji nadaljujejo s pokanjem pred šolo Delo opisuje boj med Romanom in rolkarji, stranski motiv je tudi zaljubljenost. Nekega dne se Roman spravi na mlajšo punco in doživi prvo srečanje z njimi. Pripelje se devet rolkarjev, ki so oblečeni v črna ohlapna oblačila, le vodja je v rdečem, čez obraz imajo pletene maske. Po mnenju osmošolca Gorazda so profesionalci, saj imajo dobre rolke. Vodja rolkarjev Romanu z nožem prereže pas in gumbe na hlačah in le-te pristanejo na tleh. Opozorijo ga, naj ne prodaja in poka petard na igrišču šole in naj dijake pusti na miru. Roman osramočen hitro odide, a kmalu nadaljuje svojo vojno, tokrat poleg pripelje še tri srednješolce, ki trenirajo borilne veščine. Rolkarji jih presenetijo z usnjenimi biči, ker so premočni, silaki kmalu zbežijo in Roman ostane sam. Rolkarji mu

ponovno razrežejo hlače in v jarek pomečejo petarde in denar. Roman še bolj osramočen odhiti v spodnjicah domov. Gorazd se na obisku pri Branki prepriča, da je sošolka oslepela. Roman pa ima srečanje s svojim dobaviteljem petard, ki mu ponudi pomoč v obliki mulcev, ki obvladajo kikkoks. Roman tokrat skupaj s pretepači pred šolo meče petarde. Rolkarji jih presenetijo, popršijo s solzivcem in se jih ponovno lotijo z usnjenimi biči. Pretepači pobegnejo in se z avtom odpeljejo ter ne opazijo, da jim trije rolkarji sledijo. V eni od garaž imajo petardarji svoje skladišče in rolkarji naredijo pravi ognjemet iz petard in raket. Medtem Gorazda je v dvomih, zato preveri, če najdeni ključi, odklepajo Brankino hišo. Ker gre zlahka, zaključí, da ključi in obesek pripadajo Branki. Ker je Branka slepa, je lahko vodja samo njen fant, ki mu je zaupala svoje ključe. Ta misel mu ni všeč, ker jo tudi on obožuje. Zato sklene, da tudi on rabi rolko, saj se ji bo le tako lahko približal. Doma si izmisli, da jo rabi pri telovadbi. Na policijsko postajo se pripeljeta odvetnik Horvat in Branka. Odvetnik želi govoriti s kriminalistom, ki mu poda nekaj podatkov o preiskavi, od Romana Piskernika do Milana Podgornika, ki je imel skladišče, do podjetja in uvoznika Piroman, s.p. Ko se usede v avto, si sleče suknjič in odlepi brado ter odstrani lasuljo, saj je odvetnik Horvat dejansko Brankin oče. Tako je topla petardarjev razkrita. Knjiga se zaključí s prihodom dveh rolkarjev v šolo, prvi je Gorazd z novo rolko, drugi pa je v rdeče oblečeni rolkar, za katerega se izkaže, da je Branka. Gorazd ji vrne njene ključe, ona pa se mu zahvali, da je ni izdal. Gorazd jo bo mogoče povabil v kino. Avtor zaključí, da zgodovinskih dejstev o njuni zgodbi ni, avtorju pa je še najbolj všeč tista, da sta Branka in Gorazd skupaj odrolkala skozi srednjo šolo naprej na fakulteto in še naprej. Se poročita, imata pet otrok, dva psa in eno mačko ter neskončno število bolh. Avtor nekaterim učiteljem v šoli poimenuje s simpatičnimi imeni – bajlar je Ameba, kemarci je ime Silva, za punce je bila Sliva, za fante pa Češplja. Vrednote kolektiva so boj za skupno dobro, čut za pravičnost, pomoč drugim, enotnost, neustrašnost, odločenost priti stvarjem do konca, sodelovanje in urnost.

Helena Koncut Kraljič

Rojena je 12. avgusta 1971 v Ljubljani. Po končani srednji ekonomski šoli v Ljubljani se je vpisala na študij ekonomije, nekaj let je nato delala kot nepremičninski agent, računovodja, povezovalec programa, revizor ... Od leta 2005 ima svoje podjetje Založbo Morfem. Njene knjige so bile izdane v številnih državah: v Španiji, Italiji, Turčiji, na Kitajskem, Koreji, Belgiji, Rusiji, Maleziji itd. Je aktivna v založniški panogi. Biografija je zelo obsežna, zato naj omenim samo nekaj del: knjige iz serije *Ljubezni je za vse dovolj*: *Larina skrivnost* (2012), *Imam disleksijo* (2013), *Imam downov sindrom* (2013) itd.; mladinski romani: *Prijateljice in rastlinjak smrti* (2004), *Prijateljice in usodno srečanje* (2005) itd.; zgibanke in slikanice: *Me poznaš* (2005), *Mavrične kraljične* (2004), *Zaljubljeno strašilo* (2004), *Ples v zabojniku* (2008), ki je bila leta 2009 nagrajena za najboljšo ekološko slikanico *Osel gre samo enkrat na led* (2009), *Nimam časa* (2015) itd.

4.24 Helena Koncut Kraljič: *Prijateljice in rastlinjak smrti* (2004)

Čas dogajanja je pozimi, kraj dogajanja je vrtnarija, ljubljanska šola in stara hala. Kolektiv sestavljajo najstnice in sošolke iz 7. c razreda: Lara, Aleša, Mojca in Maja ter 14-letni Andrej, ki se jim pridruži kasneje in postane vodja kolektiva. Prijateljice se odpravijo v vrtnarijo po darilo za Larino mamo. Matija, mož lastnice vrtnarije Tatjane Struja, jim prijazno pomaga pri

nakupu lončnice. Alešo kmalu preseneti časopisni članek, ki poroča o umoru zajetne 50-letne Tatjane, ki je bila zadavljena. Za umor je obtožen mož Matija Struja. Ker po mnenju prijateljic ni kriv in želijo ohraniti njegovo dobro, se odločijo za detektivsko raziskovanje umora na lastno pest, kar je njihova naloga. Raziskovanje zajema: -razgledajo se po kraju umora in preverijo osumljence; -v skrivališču pod mizo so naključne priče umora moškega, ki ga ubije nekdo v črnih športnih čevljih, ki je kadilec; -iz rastlinjaka jih reši starejša ženska, ki v truplu prepozna Gašperja in hladno reče: »Zdaj pa se spravite stran. In zapomnite si, kaj se zgodi, če vtikate nos tja, kamor ni treba.« (str. 29); -povezave med osumljenci so naslednje: starejša gospa je Andrejeva babica Polona, Matija ima dve hčeri, Moniko in Lucijo, ki je poročena z možem Renatom, v rastlinjaku pomaga tudi Miha. Pod pretvezo, da bodo lahko blizu vsem osumljencem, prijateljice skupaj z Andrejem ponudijo brezplačno pomoč v rastlinjaku, ki jo Polona sprejme z veseljem. Tako med svojim delom opazijo še naslednje: -Lucija v kopalnici išče svojo haljo; -naslednji dan pri večerji Polona za Miho natoči iz steklenice, v katero je prejšnji večer usula bel prašek, Aleša pa namenoma polije njegov kozarec in Miha odide; -v vedru na vrtnariji najdejo avtomobilske ključke z rdečim cofkom, ki pripadajo Mihi; -Aleša po telefonu dobi pritožbo stranke, ki je želela prevzeti venec ob štirih popoldne, a je bila vrtnarija zaprta več kot pol ure, čeprav je bilo na vratih obvestilo, da se vrnejo takoj; -Monika se zagovori o listku in njena psička ima v gobčku rdeč cofek, kot je bil na ključih belega golfa. Njihova naloga zajema tudi skrivno sledenje s kolesi glavni osumljenki Moniki do velike hale, kjer se zgodba odvije do konca, čeprav za kolektiv ne gre vse čisto po načrtu: -ko vstopijo, se pri raziskovanju razdelijo; -Alešo k stroju priveže moški in Monika priveže še Laro, kmalu k njima privedeta še Andreja, ki se zaradi udarca v glavo onesvesti; -Mojca vse tri reši in Andrej potrdi, da je moški Renato; -Maja medtem čaka v kotu z bolečo nogo na rešitev prijateljev, a jo najde le Renato; -ostali štirje čakajo na razplet pod stopnicami, ker so vrata zaklenjena; -sledi prepir med Renatom in Moniko in nato še med Renatom in Lucijo; -Lucija ustrelj Moniko, nato meri v Renata, ki jo stiska za vrat in ustrelj še njega; -Andrej, Lara in Mojca odidejo na policijo; -Aleša in Maja se skrijeta v sobi s kavčem, kjer je Mihovo truplo; -v sobo kmalu prideta Renato in Monika in skozi njun dialog se razkrije pravi storilec: -Monika je ubila mamo Tatjano z rastlino *naprstnikom*, ki uravnava bitje srca, nato pa jo je še davila; -Renato je ustrelil Gašperja, ker je izsiljeval Moniko in za seboj zaklenil; -Lucija je v svoji halji iskala moževo denarnico in je tako izpadla sumljiva; -Miha je pomoč poiskal pri Moniki, saj je bil prepričan, da Matija ni nikogar ubil in tako je tisto noč vlomil v rastlinjak in iskal dokaze; -Monika je prepričala babico, da je Miha morilec, zato ga je babica skušala omamiti, Monika pa je v steklenico stresla še strup, da bi tako babici naprtila umor; -Miha je stikal po Polonini hiši, za njim je šel Renato in ga ubil in truplo pustil v hali; -Monika je skrila Mihov avto in takrat manjkala v vrtnariji; -Renato je zadavil Lucijo; -Monika nato ustrelj še Renata. V tistem skozi vrata pridejo kriminalisti. Monika igra nedolžno revico, nato izza kavča vstaneta Maja in Aleša. Umori so bili pojasnjeni in Matija izpuščen. Matija pa bi raje videl, da bi on sedel za umor žene, saj bi tako hčerkama omogočil življenje. Avtorica zaključj, da je v tej zgodbi zmagala pravica in ne ljubezen. »Po toči zvoniti je prepozno!« (str. 149) Vrednote kolektiva so prijateljstvo, pomoč drugim, čut za pravičnost, enotnost, neustrašnost, odločenost odkritja pravega morilca, radovednost, pogum, iznajdljivost, sodelovanje in prijaznost.

4.25 Slavko Pregl: *Spričevalo* (2005)

Čas dogajanja je proti koncu šolskega leta in kraj dogajanja so: barček poslovnega centra sredi mesta, kjer ima družina srečanja, šola in hiša Pirčevih. Avtor najprej predstavi Denisa, ki je vodja in njegovo pobalinsko klapo, katere član želi biti tudi Lenart, ki hodi v 5. razred in ima brata Mateja, ki hodi v 8. razred, ki je že del te ekipe. Poleg je še punce Kaja, Ana, Maja ter fantje Dren in Suhi, Žiga in Jure. Vsi so starejši od Lenarta, saj prihajajo iz zadnjih letnikov osnovne šole in prvih letnikov poklicnih šol. Vsem je skupno, da jim je šola muka. Marija in Stanislav Pirc, starša obeh fantov kmalu zaslutita, da o svojih dveh sinovih ne vesta vsega in življenje se začne zapletati. Ga. Pirc v šoli izve, da je Lenart v zadnjem tednu dobil tri cveke zapored in pismo, v katerem jo obveščajo, da Lenart ni poravnal računa za trening košarke. Lenart se izgovarja, da ga je zakopal oziroma da ga je posodil bratu. Na poti k babici mama vrta vanj, Lenart pa ponosno pove, da je dal denar tudi Denisu, da so ga sprejeli v klapo. Kot član klape ima zastonj kokakolo in zaščito, če mu kdo teži, o cigaretah pa je raje molčal, dobil pa bo tudi srebrni »lanac«. Starejši Matej ravno končuje zadnji razred in je izjemno bister, ampak zelo len: »Sicer pa je bil len kot vsi lenivci od prazgodovine do danes skupaj.« (str. 11) Na zaključnem plesu se zaljubi v Sinjo. Po valeti gredo Matej, Sinja in ostali v disko Podzemlje, kjer nekateri pijejo in kadijo. Skrben oče Sinje, g. Črnač, si zviže gleženj, ko pade iz svojega skrivališča, zato gresta Matej in Sinja na izposojenem kolesu skupaj proti domu. Čez par dni je Matej zvečer zmenjen s Sinjo na plaži, kasneje pa z Denisom in klapo za krajo koles. Na večernem pohodu ne gre vse po načrtu. Denis je stražil, Matej, Dren in Suhi so šli v akcijo. Ker jih Denis ni pravočasno opozoril z žvižgom, saj je stal ob smetnjaku z limonami, ki so mu naredile slino, vse tri ujame policija, Denisu pa uspe pravočasno pobegniti. Proti jutru starša prebudi telefon in odpraviti se morata na policijo po sina. Njun Matej je bil glavni in delali so načrtno, saj so s seboj imeli orodje. Odpeljejo se domov, kjer bodo v miru vse prespali. Naslednji dan zjutraj k Mateju pride Sinja, ki uporabi žensko pronicljivost in Matej se ji izpove: policaji so ga topli, frendi so ga izdali, starša pa sta na čisto tleh zaradi njega. On ji zaupa, zakaj se mu je zdela njegova banda tako zanimiva: »Ma mega, razumeš. Ko tip potegne iz žepa svitek keša, plača vse, kar hoče natakati, pa mu še ful vsega ostane. Pismo, to pač ni slabo, ne?« (str. 157) Ona ga opomni, da je v svitku denarja verjetno tudi kak pretepen frend, obupana mama in jokajoči otrok, ki je ostal brez kolesa, kot se je izkazalo, in da je Matej v tej zgodbi samo stransko kolo, ki ga bo Denis sčasoma nadomestil s čim boljšim. To vendar niso pravi prijatelji. Denis je medtem v lokalu z družino, kjer jamra za svoj ugled, a mu Katja nasprotuje. Denis ji razloži: »Ti nimaš pojma o ničemer. Tukaj ne govorimo o frendih. Tu gre za posel.« (str. 151) Ga. Pirc gre po Lenarta k babici, oče in sin pa imata odrasel pogovor, prideta še Lenart in mama in skupaj skozi pogovor rešijo probleme in naredijo sklepe za naprej. Čez dober teden je konec šole. Matej se na sestanku pred celo klapo upre Denisu, Denis pa predlaga premirje. Tako na prvi pogled prijateljska družina razpade. Matej in Lenart raje odideta na slavnostno kosilo z družino. Sledi skupinsko kosilo in očetova zdravica: »Torej, sine, želim ti vse dobro. Po vsem tem, kar smo govorili, imam občutek, da greš v življenje z dobrim, preizkušenim spričevalom!« (str. 169) Knjiga se zaključuje s tem, da gre Matej s Sinjo na sabljanje. Naloga Mateja in Lenarta je, da odkrijeta, da njuna pobalinska banda niso pravi prijatelji, ob strani jima stojita razumevajoča starša. Družina pomeni več kot navidezni prijatelji, ki te izdajo. Vrednote bratov so: bratska ljubezen, navihanost, radovednost, pomoč drug drugemu.

4.26 Helena Koncut Kraljič: *Prijateljice in usodno srečanje* (2005)

Kraj dogajanja je križarka, ki se vozi po Jadranskem morju, čas dogajanja pa junij, tik ob zaključku šolskega leta. Družina prijateljic je enaka kot v knjigi *Prijateljice in rastlinjak smrti*, le da so sedaj že osmošolke, ki sodelujejo pri projektu *Živim z naravo*. Nagrajene so z enotedenskim križarjenjem po Jadranu, ker so se v zadnjem letu najbolj trudile za čistost skupnega okolja. Naloga prijateljic je uživanje v zasluženih počitnicah in nagradi, a se nehotе zapletejo v nepričakovane dogodke na ladji, kjer se pojavi tudi truplo. Z njimi gre tudi učiteljica slovenščine ga. Metka Zupan, ki je zanje Župca in skupaj se odpeljejo v Split, kjer jih na pomolu čaka kapitan Ante z ostalim ladijskim osebjem. Predstavijo pa se tudi ostali, nekateri zelo nenavadni gostje: g. in ga. Hojnik, g. in ga. Sojer, družina Tome s sinom Simonom, gospod Jenko in gospodična Čoklec, ki ima frizerski salon, dami Blatnik, ga. Zupan in učenke, družina Mlakar z dvema najstnikoma, g. in ga. Mravlje s hčerko Manco, g. Gregor Špeh, ga. Terna, ki je vedeževalka in fotograf g. Kosič. Lara in natak Mile, sta si vseč, prijateljice jo opozorijo, da se toliko star fant verjetno ne bo samo sprehajal z njo. Zvečer so pripluli v Šibenik in punce gredo same v mesto, Mile in Lara izgineta neznano kam, punce pa jo čakajo do štirih zjutraj. Lara pride pozno in je rahlo pijana. Naslednji dan ima mačka in pove, da sta se poljubljala. Lara ponovno izgine, Mile ji v svoji kabini ponuja tabletke, v pravem trenutku jo rešita prijateljici. O tem imajo debato in svojo izkušnjo z drogo razkrije tudi glasbenik Špehec. Na kosilo pridrvita Nataša in frizerka Čoklec, ki ima roke zlepljene v Natašinih laseh, očitno nekaj ni bilo v redu z njenim utrjevalcem za lase. Pristanejo v Zadru. Punce se potuhnejo v sobo in izvejo, da sta bila nekda par Župca in Andrej Jenko, ki se preseli k Metki v sobo. Naslednji dan Maje ni k zajtrku. Metka jo najde prislono ob steno sosednje kabine, kjer spi družina Tome. Profesor je mrtev, saj je spil dve uspavalni tableti in čez alkohol, zato se mu ustavi srce. V trenutku, ko kapitan pokliče policijo, ga nekdo udari po glavi in pade v nezavest. Frizerka za svojo nezgodo z utrjevalcem obsodi Metko, Suljo pa pove, da je za to kriva ga. Sojerjeva, ki je od njega dobila tubo z lepilom za miši, saj je hotela, da fotograf slika njo in ne Nataše. Aleša in Mojca najdeta pod posteljo oddajnik, ki ima obliko gumba. Za sprejemnik imajo na sumu Terno, kar zaupajo Andreju in Metki. Od kapitana izvejo, da je profesor pobruhal kapitana že takoj po tem, ko so izstopili iz ladje, tako da Simon in Nataša verjetno nista kriva za profesorjevo smrt. Kdo je potem umoril profesorja in zakaj? Dekleta in Andrej snujejo načrt, kako bi razkrinkali Terno. Andrej jo prosi za prerokovanje in zmenita se za ob 22. uri. Pravo ga. Čoklec zamoti Aleša, ki jo prosi za ureditev frizure. Na skupno pijačo pred spanjem ob 22. uri pride tudi Terna, ki jo izpije zelo na hitro. Maja jo ustavi pod pretvezo, da se morata nekaj pogovoriti. Ko vidi preoblečeno Laro, ki vstopa v Andrejevo sobo, Terna nima časa in se zaklene v svojo sobo. Imeli so prav, Terna je vsem prisluškovala in Andrej ji neopazno vzame sprejemnik. Ponoči, ko je že večina potnikov spala, je mimo kabin švignila senca, ki se je sklanjala k tlom, kot da bi nekaj iskala. Maja prepozna Terno, ki ji skupaj z Laro sledita. Terni sledi tudi ga. pisateljica. Pred seboj zagledata Terno in g. Mlakarja, ki jo potiska čez ograjo in ji grozi, saj Terna ve za umor profesorja, za katerega sta kriva oba z ženo. Mlakar jo zaduši in z ženo truplo vržeta v morje. Ujameta še Majo, ki se je hočeta znebiti. Nepričakovano pristopi pisateljica s pištolo, ki g. Mlakarja ustrelji v nogo in prosi Majo, naj gre po posadko. Ga. Mlakarjeva nikoli ni končala študija medicine zaradi profesorja Tome, ki jo je pri dvajsetih letih posilil. Zato sta ga ubila z *evipanom*, anestetikom, ki v večjih količinah povzroči hipno

nezavest. Terna pa je preveč vedela, ker je vsem prisluškovala in se je želela s tem okoristiti. Pisateljica je bila povsod in je predpostavljala, da se bo vse to zgodilo. Napisala je dobro kriminalko. Knjiga se zaključí tako, da pisateljica reče svoji hčeri: »Ti, Manca si neprecenljiva. Zapomni si. Nič ni na svetu bolj dragoceno, kot to, da so tvoji otroci v življenju srečni.« (str. 224) Vrednote deklet so prijateljstvo, znati prisluhniti drugim, pomoč drugim, pogum, radovednost, povezanost, direktnost, sodelovanje, neustrašnost, skrbnost in odkritost.

Tatjana Kokalj

Rodila se je 23. julija 1956 v Moravčah. Na Pedagoški fakulteti v Ljubljani je diplomirala iz razrednega pouka, na FF v Ljubljani pa iz slovenščine in pedagogike. Z družino živi na Dobu pri Domžalah, kjer uči v osnovni šoli. Pisateljica piše knjige za otroke in mladino, sodeluje pri nastajanju učbenikov za osnovno šolo in piše strokovne članke s področja vzgoje ter priročnika za učence in učitelje. Je članica Društva slovenskih pisateljev. Nekatere njene knjige so prevedene tudi v tuje jezike. Omenim naj samo nekatera dela: slikanice: *Naježene prigode* (2003), *Polonica in prijatelji* (2004), *Koga se strah boji?* (2010) itd., kratka proza: *Počitnice z brisačo na glavi* (2006), *Kje stanujejo knjige?* (2009), romani: *Kamen v žepu* (2005), s katero je bila avtorica nominirana za nagrado desetnica, *Črepinje v garaži* (2007), *Senca na balkonu* (2007), *Ukradena redovalnica* (2007) itd.

4.27 Tatjana Kokalj: *Senca na balkonu* (2007)

Kraj dogajanja je kolesarski tabor v Kranjski Gori, čas dogajanja je med prvomajskimi počitnicami. Kolektiv sestavljajo sošolci iz 6. razreda iz Centra: Andrej, Dora, ki je vodja in Vanja. Ker so pred vrati prvomajski prazniki, si Dora želi, da bi šla skupaj z družino v hribe. Ker ni uspešna, jo Andrej povabi s seboj na kolesarjenje v Kranjsko Goro, saj gresta njegova starša na službeno pot v tujino. Poleg povabita še sošolko Doro. Naloga kolektiva je torej prijetno skupno preživljanje prvomajskih počitnic, ki pa se spreobrnejo v čisto nasprotje. Delo predstavlja tip avanturistične proze bojov med mladimi. Na mesto zbora se Andrej pripelje s starim očetovim kolesom. Na postajo kmalu pridejo razvajeni in nevzgojeni mulci: Vid, Leon in Blaž, fantje iz 7. razreda iz Šiške, ki so polni posmeha in žaljivk glede Andrejevega kolesa. Kmalu prideta tudi dekleti in s kombijem se pripelje tudi trener Aleks, ki je absolvent in državni prvak v kolesarjenju, a vlogi vzgojitelja ni dorasel. Aleks jih opozori na to, da: »Njihovi starši so zaposleni in si ne vzamejo časa zanje. Radi jih imajo, to že, a najraje takrat, ko so daleč in jim ni treba odgovarjati na neprijetna vprašanja. Njihovi starši živijo v svojem svetu, kamor otroci vstopajo le s trkanjem na vrata.« (str. 28) Zanj obstaja samo: »Točnost. Poslušnost. Napor. Vztrajnost. Zmaga. Uspeh. To je to.« (str. 30) Ob prihodu v Kranjsko Goro jih ob nizki hiški prijazno pozdravi kuharica Ema, ki je učiteljica v pokoju. Na prvi kolesarski turi, je Aleksu vseeno, če je Blaž zaostal, Dora pa se izkaže za nesebično in pripravljeno vsem pomagati. Gre po Blaža in skupaj se odpeljeta po isti poti nazaj proti domu, ostali pa po drugi poti. Po večerji Ema predlaga družabne igre, ki se jih trojica iz Šiške noče udeležiti. Med našo trojko je skozi igro začutiti njihovo iznajdljivost, sodelovanje in medsebojno poznavanje. Dori medtem iz torbe izginejo knjige, za kar je kriva trojka iz Šiške. Skorajšnji pretep med Šiškarji in Doro prekine Aleks, ki Dori in Andreju za naslednji dan naloži 10 krogov teka. Naslednji dan izgine Vanjino kolo, zato naša trojka ostane doma in ga skuša najti. Zanimivo je razmišljanje Eme, ki sedaj molči, a pozna starše razvajenih otrok.

Taki prezaposleni starši niti ne poznajo več svojih otrok, jih ne razumejo in ne poslušajo. Njihovi otroci pa so hkrati osamljeni in zapuščeni, nekateri tudi žaljivi in agresivni. Andrej povabi dekleti na sladoled in nasproti slaščičarne najdejo kolo, ki je s tujo ključavnico priklenjeno k pasji uti. Od fanta Jakoba izvejo, da je kolo kupil od fanta v rdečem puloverju za dvajset »flik«. Dora predlaga, da pride sam po denar k fantu, ki mu ga je prodal. Ema želi takoj odnesti denar Jakobu. Dora, ki se zavzema za to, da bi tatu našli, o starejši generaciji razmišlja: »Ne znate, nočete in ne upate si boriti se za poštenje. Najraje bi vse težave skrili v omaro. A tako ne gre, stvarjem moramo priti do dna.« (str. 82) Ema je Aleksova teta. Aleks ima za seboj težko zgodbo iz otroštva, zato je tako strog in neizprosno do sebe in do drugih. Razvajena trojka se jih loti tudi ponoči s praskanjem po šipi in ropotanjem po njihovem balkonu. Dora skoraj zaloti Leona, a ji pobegne, jo pa Vid zaklene na balkon in medtem v sobi grozi Vanji in Andreju zaradi kolesa. Reši jih Aleks, Vid se mu zlaže, da si je prišel k njim sposodit knjigo, Dori pa končno uspe priti skozi balkon v sobo. Povrhu vsega Ema misli, da je Dora zaljubljena v enega od fantov, ker ponoči pleza po balkonih. Naslednji dan pride Jakob, ki se zaradi strahu zlaže, da mu je kolo prodal Andrej, ki mu mora denar vrniti. Andrej in Dora sta si všeč. Zadnji skupni večer, ki naj bi bil ples v maskah, prinese s seboj diplome za vse. Dora eksplodira, saj ne prenese več krivic, ponižanj in nesramnosti, zato zapusti jedilnico. Na dan odhoda Dora pove Emi, da Andrej ni ukradel kolesa in da je bil po krivem obsojen, da je Jakob lagal in da ona ni nič naredila, da bi prišla resnica na dan. Zadnje poglavje se konča v piceriji, kamor jih povabi Vidov oče, Vid pa jih predstavi očetu: kot mega modela in najboljša prijatelja Blaža in Leona, Dora je super punca, Vanja je lepotica in Andrej je glavica. Izkaže se, da Vidov oče Vidu ne zna nameniti spodbudne besede, ga nikoli ne pohvali in se norčuje iz njega ter ga celo ponižuje pred prijatelji. Vid nato še prosi očeta za 20 evrov, češ da je šlo za stavo, kdo prej najde izgubljeno kolo in da je Andrej zmagal. Denar mu potisne v žep. Se poslovijo in Dora vzklikne: »Končno doma! Pa ne razlagajta tega doma! Mislim, da starši vsega ne bi razumeli.« (str. 121) Vrednote kolektiva so prijateljstvo, medsebojna povezanost, nesebična pomoč drugim, iznajdljivost, sodelovanje, čut za pravico, iskrenost, krepost, samostojnost, skrbnost in odločenost za boj proti krivicam.

Žiga X. Gombač

Rodil se je 28. aprila 1976 v Ljubljani. Hodil je na OŠ Prežihov Voranc, nato pa na gimnazijo Jožeta Plečnika v Ljubljani. Po maturi se je vpisal na FDV v Ljubljani in študiral politologijo, kar je opustil in se kasneje posvetil študiju novinarstva. Kariero je nadaljeval kot glasbeni novinar, bil tudi tekstopisec in svetovalec za odnose z javnostjo. Zadnjih nekaj let je zaposlen na Radiu Center kot predstavnik za stike z javnostjo in kreativni producent. Nekatera njegova mladinska dela so: *Jastrebov let* (2008), *Polnočna zajeda* (2009), *Risova bratovščina* (2010), *Skrivnost stoletnega vetra* (2011) itd.

4.28 Žiga X. Gombač: *Jastrebov let* (2008)

Kolektiv sestavljajo 11-letniki Lin, ki je vodja, Sam, Julij in Matija, ki so združeni v nezdružljivo prijateljsko klapo in so sošolci. Kraj dogajanja se začne v Brezovi soseski in nadaljuje v vasi Beli na Cresu, čas dogajanja je med poletnimi šolskimi počitnicami. Naloga Kompanjonov je uživanje poletnih počitnic, a se izkaže, da jih Lin tokrat ne bo preživel s svojimi prijatelji. Sam, Julij in Matija gredo v Bizoviške toplice, kjer imajo gusarsko deželo in

najboljši sladoled, Linova družina pa gre kampirat na Cres, v miren kraj Beli, ki je daleč stran od civilizacije, nad čimer se Lin kuja. Poslovijo s »kompanjonskim rokovanjem«. Ob prihodu na cilj je Lin navdušen nad neokrnjeno naravo. Preseneti ga znan Benov glas, fanta iz šole, s katerim sta na bojni nogi, a izkaže se, da je čisto v redu fant. Brezskrbne počitnice se kmalu nepričakovano zapletejo v raziskovanje tihotapcev z ogroženimi beloglavimi jastrebi. Zaradi nerazumevajočih staršev skupaj z Benom naredita plan skrivnega opazovanja in anonimni klic na creško policijo, a ta ne odkrije nič sumljivega. Nekega jutra Lina prebudi pritajeno govorjenje. Radovednost mu ne pusti zaspati in odpravi se za ornitologoma v notranjosti otoka. V zasledovanje gre sam, Benu s SMS-jem sporoči, kam gre in da bo po poti puščal znamenja. SMS pošlje tudi babici in dedku. Na razpotju se opogumlja in razmišlja: »Kar začneš, moraš tudi končati. Dajmo, stari!« (str. 126) Na vrhu pečine ornitologa lovita jastrebe. Lin ne more poklicati policije, ker ima prazno baterijo. Ustavi ga ornitolog s pištolo in ga odpelje na jaso, kjer se dva druga ukvarjata z ujetim jastrebom. Tihotapci nato zakrijejo svoje sledi in odhitijo do dveh kombijev. Lin se med potjo zanalašč spotakne in izgubi čevelj ter tako za seboj pusti očitno sled, pred kombijem pa na skrivaj pusti še drugega. Znajde se v kombiju skupaj z jastrebi. Uspešno se reši vrvi, saj si pomaga z darilom starih staršev, s švicarskim nožem. Medtem se začne iskalna akcija in policija takoj poostri nadzor nad cestami in morjem okoli Cresa, saj gre za ugrabitev otroka in jastrebov. Kombi se ustavi v pristanišču, kjer sledi bitka policije in nepridipravov in razkritje nevarne mednarodne tihotapske in roparske združbe. Nato Lina zdela utrujenost in premaga ga spanec. Ko se zbudi, sledijo čestitke in celo zahvalna plaketa mesta Reka, saj v kombiju Lin najde tudi dragocene diamante, ki so jih pred kratkim ukradli iz reškega muzeja. Po končanih slovesnostih si cela družina, na otok sta prišla tudi stara starša, samo želi v miru uživati še preostanek dopusta. Ob koncu počitnic se Kompanjoni dobijo v drevesni hišici pri Linu. Pridruži se jim tudi Beno, ki se je izkazal za dobrega prijatelja, zato ga sprejmejo v svojo družino. Knjiga se zaključi z vzklikom: »Kompanjoni! Do konca in naprej!« (str. 181) Vrednote kolektiva so prijateljstvo, povezanost, pogum, radovednost, odločnost, vztrajnost, čut za pravičnost in iznajdljivost ter preudarnost. Lin pa se izkaže za samostojnega, odgovornega in dobro vzgojenega fanta.

4.29 Žiga X. Gombač: *Risova bratovščina* (2010)

Kolektiv je enak kot v prejšnji knjigi, le da so fantje sedaj stari 12 let. Kraj dogajanja je Podstena in čas dogajanja je konec decembra, zadnjih nekaj dni v letu. Linov oče z elektronsko pošto povabi sina in ženo na božični večer v idilično vasico Podstena, na zabavo svojih poslovnih partnerjev. Lin se zaradi viroze z vročino izogne nesreči z avtobusom, ki je na poti proti sankališču zdrsnil s ceste. Večina sošolcev in prijateljev je poškodovana, a nihče ni življenjsko ogrožen. Lin jih obišče v bolnici in izve, da so jo nekateri odnesli ali z zlomljeno nogo ali roko ter buškami, nekateri imajo lažji pretres možganov, zato morajo čez noč ostati na opazovanju. Ko se prepriča, da so vsi v redu, gre lahko s starši v Podsteno. V hotelu jih sprejme lastnik in direktor hotela g. Diamanski, ki sodeluje z očetom. Po večerji zmanjka elektrike in na travniku pred hotelom so v snegu kresovi v obliki dveh čopkov, s tem znakom so porisani tudi avtomobili – Lin ugotovi, da to ni več naključje. Linove brezskrbne počitnice v idilično zasneženi vasi se tako spremenijo v raziskovanje nečednih poslov lastnika hotela in njegovi pajdašev. Ob avtu Lin sledi stopinjam v snegu in ob ograji pomaga svojemu vrstniku, da ta čim hitreje pobegne pred mišičnjaki. Zvečer Lin na terasi hotela preizkusi

teleskop in sliši pogovor direktorja in pajdaša o nečednih poslih: hotel in novo smučarsko središče sredi neokrnjene narave sta krinki za preiskovanje in prekopavanje ter odkritje Risove doline, kjer naj bi se nahajali diamanti. Naslednji dan sledi izlet s sanmi do Prepadnega slapa. Poleg gre fant Nejc, ki ga je prejšnji večer Lin rešil in je starejši ter pripada Risovi bratovščini. Nejc ve, kje je vhod v Risovo dolino in je tu z namenom, da Diamanskemu in pajdašem prepreči vhod vanjo in sta tako na isti strani. Pri izvedbi jima pomaga tudi narava, saj se nenadoma vsuje plaz. Fanta pobegneta pod slap, varnostniki streljajo in Lin je zadet v roko. Po rovu prideta do majhne podzemne dvorane, kjer ju pričakajo pajdaši Diamanskega. Tudi tu jih preseneti plaz, kar Nejc izkoristi za umik v enega od rogov, kamor jima sledi oboroženi pajdaš Diamanskega. Lin izkoristi njegov trenutek nepozornosti in ga zruši na tla, skupaj z Nejcem pa tečeta po rovu dalje. Mimo njiju švigeta dva strela in en zadene Nejca v nogo. Ko prideta do konca rova, s pomočjo vzvoda zasujeta rov in se znajdetata v Risovi dolini, ki je resnična. Linu še uspe poslati SMS mami, nato pa telefon preneha delovati. Nejc mu zaupa, da druge poti iz Risove doline ne pozna oz. je ni. Nejc obupa, Lin pa ga tolaži. Do njiju pride beli ris, ki pa ni napadalen, zato mu sledita. Ko prečkata potok, Lin v njem zagleda diamante, ki ga ne mikajo, saj si misli: *»Kar naj obležijo tukaj, v tej dolini, ki bi v ljudeh nedvoumno zbudila tisočkrat lepša čustva. Naj ostanejo pozabljeni, nepoznani in sami. Na svetu je toliko lepših stvari. Na primer prijateljstvo, povezanost in pripadnost. Noben kamen s še tako močnim sijajem ne sije močnejše od njih. Diamantu lahko vrednost izmeriš, prijateljstvo, povezanost in pripadnost pa so neprecenljivi.«* (str. 189) Ris ju pelje do Ledene skale, kjer nenadoma izgine. V skali najdetata rov, ki vodi do podzemne dvorane z jezerom s čisto vodo. Tu se osvežita in nato nadaljujeta po rovu dalje v smeri Prepadnega slapa. Po nekem času slišita glasno vpitje in spopad dveh skupin ljudi in Lin prepozna znan glas višjega inšpektorja Flancattija, ki uspešno onesposobi nepridiprave. Do hotela pohitijo s sanmi, tam pa jih helikopter pripelje na ljubljansko urgenco. Fanta končata na oddelku, kjer so že ostali Kompanjoni. Med Kompanjone povabijo Nejca in Flancattija, v Risovo bratovščino pa so povabljeni Kompanjoni. Diamanski in pajdaši so ujeti, naravni biser pa je rešen pred uničenjem in pohlepom. Za konec sledi novoletna večerja, kjer so zbrani vsi Kompanjoni, njihovi starši, del Risove bratovščine in Flancatti ter babica in dedek. Lina prevzame *»občutek prijateljstva, povezanosti in pripadnosti.«* (str. 214) Vrednote Kompanjonov so prijateljstvo, iskrenost, povezanost, radovednost, pogum, drznost, neustrašnost, poštenost, pomoč drugim, samostojnost in iznajdljivost.

Nina Mav Hrovat

Podatka o datumu rojstva nisem zasledila, na spletnih straneh so dostopni naslednji podatki, in sicer, da je rojena 1975 in da avtorica živi v Radomljah. Je vzgojiteljica in mentorica, ki objavlja članke na spletnih straneh. Leta 2014 je končala podiplomski študij predšolskih otrok na Pedagoški fakulteti. Leta 2009 je prejela nagrado za izvirno slovensko slikanico z delom *O kralju, ki ni maral pospravljati* (2008), leta 2013 pa nominacijo za nagrado Kristine Brenkove s knjigo *O miški, ki je zbrala pogum* (2012). Ostala njena dela so še: *Orientacisti na sledi morilcu* (2010), *Neredko!* (2011), *Orientacisti: Tekma s kifeljci* (2015), *Bober nogometaš* (2016), *Miška želi prijatelja* (2016).

4.30 Nina Mav Hrovat: *Orientacisti na sledi morilcu* (2010)

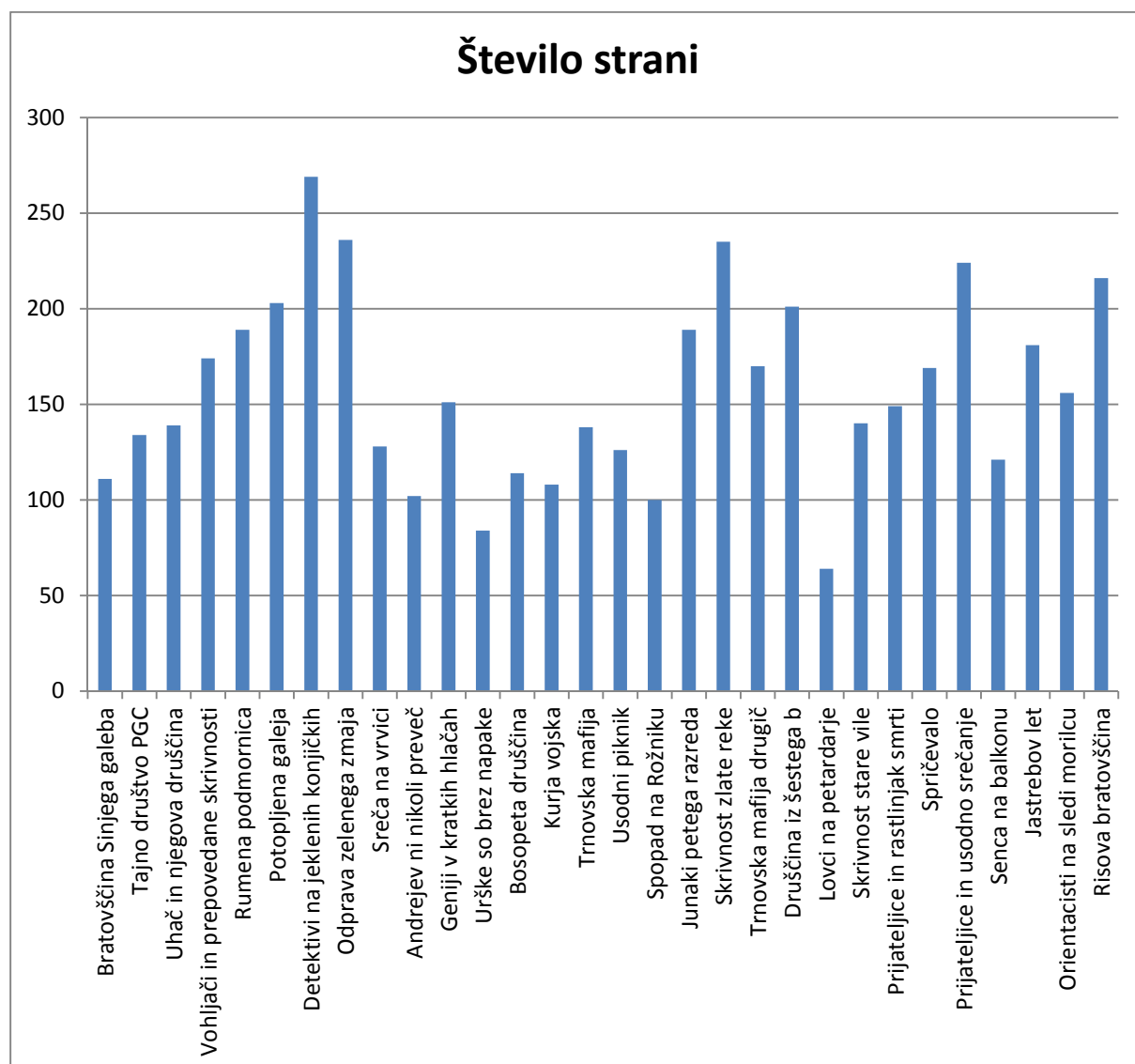
Kraj dogajanja je Coprniški rovt in Ljubljana, v ulici Pod hrasti, kjer živijo glavni junaki, čas dogajanja je v začetku septembra. Kolektiv prestavljajo 11-letnika Maj in Martin Kovač, ki ima 9-letnega brata Filipa Jakoba (F. J.), ki je strahopeten. Maj ima sestro Aljo, ki je še dojenčica. Vsi trije trenirajo orientacijski tek, kar jih tudi povezuje. Naloga kolektiva je doseči čim boljši rezultat na tekmi orientacijskega teka in po naključju se zapletejo v raziskovanje umora. Na prvi šolski dan Maj povabi prijatelja na čokoladne krofe in skupaj pogledajo seznam tekem. Prva nočna tekma je že v septembru v Coprniškem rovtu. Približuje se dan tekme in po čudežu jim starši dovolijo tekmovati. Pri Maju je pogoj, da gre mama z njimi na tekmo. Štartajo skupaj, a so fantje prehitri in naprej nadaljujejo sami. Maj, ki je vodja, pade v jarek, pridružita se mu še brata in skupaj najdejo truplo odraslega moškega. Povedati ne smejo nikomur, zato uberejo taktiko, da so na smrt utrjeni in so kar popadali v postelje. Maj si je na listek še zapisal: »*Truplo. V jarku. Kdo je? Osumljenec: varnostnik smetišča in njegov Vort. Coprniški rovt, 6. 9. 2003.*« (str. 35) Maj in Martin se tako znajdetta v vlogi detektiva, ko ju naslednji dan ga. Kovač odpelje na kraj tekme. Truplo preiščeta in ugotovita, da gre za priletnega gospoda, v notranjem žepu suknjiča najdeta denarnico z dokumenti in nekaj denarja. Na prsih najdeta strelno rano, torej sta se zapletla v raziskovanje umora, ki se je zgodil pred kratkim. Prijatelja skleneta raziskati, kdo ga je ubil. Truplo zasujeta z zemljo, ki jo znosita v puloverju, Martin iz leske naredi križ, Maj pa poišče kamen za tekst. Martin se malo oddalji in opazi, da ju je neznanec opazoval in da sedaj beži. V gošči na drugi strani opazita poležano travo in ogorke cigaret. V bližini najdeta vhod v podzemni rov. Na razcepu v rovu zavijeta desno in si s koreninami označita pot prihoda. Ob koncu rova najdeta podgane ter smrad in svetlobo, rov se tako končuje na smetišču. Pobere ju Martinova mama in oba sta vesela, ko sta doma na varnem. Maj pred spanjem na list dopiše: »*Gospod Ksaver Ostrovhar. Domačin. Umorjen. Kdo ga je? Skrivnostni človek, ki naju je opazoval? Kadilec. Skrivni rov – desno smetišče, levo??*« (str. 74) Naslednji teden gre hitro mimo, v soboto po končanem delu naredijo načrt za naslednji dan: zjutraj gredo v gozd, popoldan pa na kmetijo Ostrovharjevih in preverijo še seznam pogrešanih oseb. Naslednji dan se raziskovanje v gozdu nadaljuje, vsi trije raziščejo levo stran rova, ki pelje do premične stene, za njo so obleke, plašči in hlače v rjavi in zeleni barvi. Dejansko se vsi trije znajdejo v omari, v lovski koči. Ker v daljavi zaslišijo pasji lajež, odhitijo po rovu nazaj. Maj s prijateljema dopolni listek: »*Levo lovška koča. Krivolov? Verjetno! Morilec je...???*« (str. 102) Maj je odločen: »*Jutri nadaljujemo lov. Lov na morilca!*« (str. 103) in skupen vzklik: »*Orientacisti na lovu za morilcem!*« (str. 103) Naslednji dan gresta Maj in Martin s kolesom do kmetije. Na poti srečata domačina, ki jima v narečju, ki je fonetično zapisan, pove, da sta živa še dva brata Ksaver in Maksl Ostrovhar, prvi je lastnik celega Coprniškega rovta, drugi pa nima nič v lasti, ker bi vse zapravil. Fanta se odpravita do kmetije, ki jo sestavljata dve poslopji. Presenetita ju Maksl in njegov pes Lord in znajdetta se v ujetništvu. Zvečer jima Maksl v klet prinese večerjo, po njej pa mlada raziskovalca že razmišljata o pobegu. Prvi poskus se jima ne posreči. Doma ju starši že pogrešajo in javijo njuno izginotje policiji. Pri naslednjem poskusu pobega sta fanta uspešna, Maksla udrita z desko po glavi, ga zvežeta ter zbežita. Po neprespani noči mali F. J. razkrije njihovo dogodivščino in lokacijo. Maksl vse prizna, tako uboj brata zaradi prestiža in požrešnosti kot nezakonit lov ter gre za zapahe. Naši fantje pa so postali pravi junaki, sledi skupna večerja vseh udeležениh in vsi so dobre volje in nasmejani. F. J. se jima opraviči, da ju

je izdal, a ga fanta pomirita, da je bilo tokrat prav in da so še vedno prijatelji. Varnostnik smetišča g. Drobnič je zelo prikupen, njegov pes Vort pa je najbolj ljubek kuža na svetu. Vrednote kolektiva so prijateljstvo, povezanost, enotnost, pogum, pomoč drugim, drznost, odločenost, iznajdljivost, samostojnost, sodelovanje, šport in radovednost.

5 SKLEPNE UGOTOVITVE

5.1 Zunanja zgradba in obseg

Vsa obravnavana dela so razdeljena na krajša poglavja, saj so tako lažje obvladljiva in hkrati berljiva za mladega bralca, ki ima tako lahko več premorov med branjem. Kot prikazuje spodnja slika ima največ strani knjiga *Detektivi na jeklenih konjičkih* in najmanj knjiga *Lovci na petardarje*. V povprečju pa so obravnavana dela dolga 157 strani.

5.2 Dogajalna zgradba

V okviru dogajalne zgradbe bom pozornost namenila sintetični in/ali analitični zgradbi dogajanja. Sintetična zgradba je tista, pri kateri so dogodki razvrščeni po naravnem zaporedju, od predhodnih k naslednjim, od vzrokov k posledicam. Pri analitični zgradbi pa gre za vpletanje pogleda nazaj (retrospektive), dogodki v pripovedi potekajo v obratnem zaporedju, od kasnejših k predhodnim, od posledic k vzrokom. Notranji ritem dogajanja pa je menjavanje mest v pripovedi, na katerih so dogodki zgoščeni, in mest, na katerih je dogodkov malo ali nič. Za kombinacijo obojega gre pri sintetično-analitični zgradbi dogajanja. Pri obravnavanih delih pričakovano prevladuje sintetična zgradba dogajanja, saj so tako besedila lažje razumljiva mladim bralcem. Retrospektiva je uporabljena v delih: *Rumena podmornica*, kjer so predstavljeni vzroki za pobeg od doma, v delu *Bratovščina Sinjega galeba*, kjer je z retrospektivnim vložkom razložena zgodba Brazilca, v knjigi *Skrivnost zlate reke*, kjer so v sintetično zgradbo vložene retrospektive o podrobnostih, ki se navezujejo na raziskovanje srnjaka in v knjigi *Detektivi na jeklenih konjičkih*, kjer je v detektivsko zgodbo vpletena retrospektiva o Drejčevem očetu. V obeh obravnavanih delih Janje Vidmar se prepletata dve sinhroni zgodbi: zgodba kolektiva otrok in zgodba kriminalcev.

5.3 Motivi

Najpogostejši motiv oz. kar prisoten v vseh delih je motiv prijateljstva, brez katerega tudi ni kolektiva v obravnavanih delih. Najpomembnejši citat, ki se navezuje na prijateljstvo se mi zdi naslednji, ko Lin v *Risovi bratovščini* avtorja Žige X. Gombača primerja diamante s prijateljstvom: »Kar naj obležijo tukaj, v tej dolini, ki bi v ljudeh nedvoumno zbudila tisočkrat lepša čustva. Naj ostanejo pozabljeni, nepoznani in sami. Na svetu je toliko lepših stvari. Na primer prijateljstvo, povezanost in pripadnost. Noben kamen s še tako močnim sijajem ne sije močnejše od njih. Diamantu lahko vrednost izmeriš, prijateljstvo, povezanost in pripadnost pa so neprecenljivi.« (str. 189) Prijatelji so takoj za družino naslednji v vrsti, ki prispevajo zelo velik pomen pri oblikovanju identitete najstnika.

Naslednji pomembnejši motiv je pustolovščina, ki je prisotna v vseh obravnavanih delih, saj gre vendarle za avanturistično prozo. Pustolovščina je lahko različna npr. raziskovanje podzemnih rovov in najdba večje količine denarja, izlet s kolesi do partizanskega grobišča, beg od doma, preživljanje počitnic in potepanje s starim avtomobilom, piknik v naravi ali zbiranje risalnih žebličkov in avtomobilskih značk in druge vsakdanje šolske in obšolske dogodivščine, do drznejših pustolovščin, kot so: plovba po morju brez prisotnosti odraslih,

kraja koles in kraja v trgovini, raziskovanje tatvine in preprečitev katastrofe, raziskovanje zgodbe o zlatokopih in pripovedke o srnjaku, lov na ugrabitelja, raziskovanje umora itd.

Pomembnejši motiv je tudi kraja. V vseh primerih gre za manjše kraje iz objestnosti, kot so npr. kraja avtomobilskih značk v delu *Uhač in njegova družčina* ali risalnih žebličkov v delu *Tajno društvo PGC*, ki jih junaki primerjajo z zbiranjem oz. si »sposodijo« čoln v delu *Junaki petega razreda*, večje kraje so prisotne v delu *Vohljači in prepovedane skrivnosti*, kjer gre za kraje v trgovini, v delu *Senca na balkonu*, kjer gre za krajo kolesa in v delu *Spričevalo*, kjer gre za krajo več koles, ki s seboj nosijo tudi večjo odgovornost. Tatovi se sami zavedajo, da s krajo ne delajo dobrega dela in se na koncu pokesajo. Kot npr. Boris iz *Vohljačev*: »Boris je bil sam pred odločitvijo. Neskončno sam. Zazdelo se mu je, ko da ga je že sama misel na to, da bi ukradel pomarančo, spekla kot žerjavica. Toda, če hoče postati detektiv!« (str. 224)

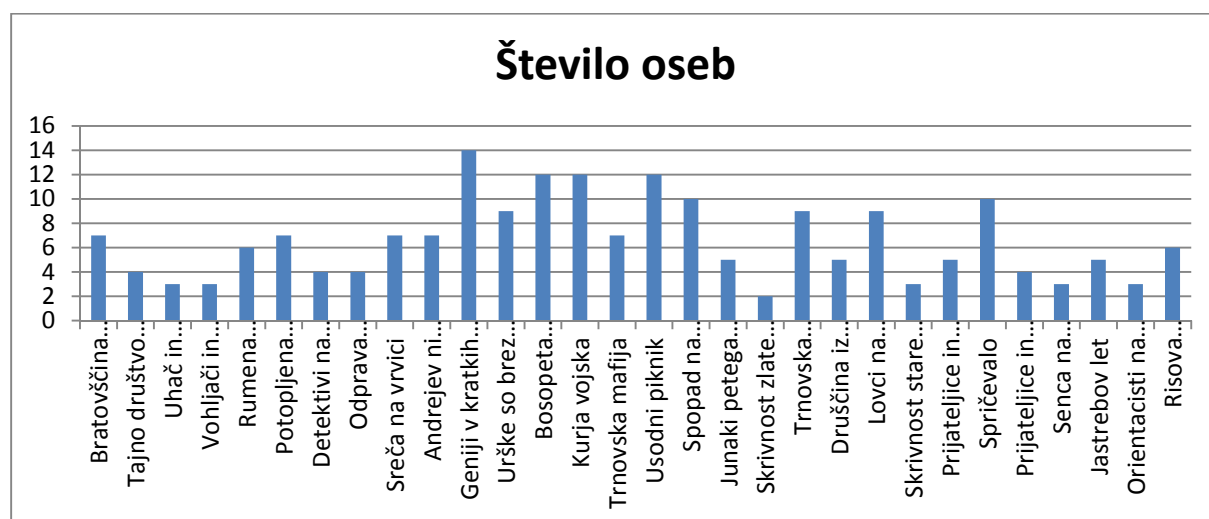
Presenečena sem nad ugotovitvijo, da sta pogost motiv alkohol in cigarete. Dejstvo si razlagam tako, da se najstniki v obdobju 10–14 let že srečajo s tem predvsem v družbi in da je to del odraščanja. Pivo in cigare so omenjene v delu *Trnovska mafija*, zdravljenje od alkoholizma v delu *Skrivnost stare vile*, pitje in kajenje je omenjeno v delu *Spričevalo*, pivo pije šišenska klapa v delu *Spopad na Rožniku*, pipo miru pokadijo v delu *Sreča na vrvi*, mačka od alkohola ima Lara v delu *Prijateljice in usodno srečanje*, kjer so omenjene tudi droge, kajenje je pogoj za dobrega detektiva v delu *Vohljači in prepovedane skrivnosti*, kot pravi kapitan, si Marko prižge pipo v delu *Potopljena galeja*, kadi tudi morilec v knjigi *Prijateljice in rastlinjak smrti* in prav tako skrivnostni opazovalec v delu *Orinetacisti na sledi morilcu*, viski prvič poskusi tudi Pipi v *Odpravi Zelenega zmaja*, cigareto si prižge sošolec Urške v delu *Urške so brez napake*.

Motiv športa je prisoten v večini del, saj se najstniki v tem obdobju veliko vozijo s kolesi npr. v delu *Trnovska mafija drugič*, kjer se na izlet odpravijo s kolesi, prav tako v delu *Usodni piknik*, kjer celo ugrabitelja zasledujejo s kolesi in prav tako na kolesu kolektiv sledi osumljenki v delu *Prijateljice in rastlinjak smrti*, na izlet s kolesom gresta prijatelja v delu *Skrivnost zlate reke* in prijatelja v delu *Orientacisti na sledi morilcu* ter kolektiv v delu *Spopad na Rožniku*, na počitnice se s kolesi odpravijo Andreji v delu *Andrejev ni nikoli preveč*, med počitnicami gredo na kolesarski tabor prijatelji v delu *Senca na balkonu*, junaki kolo uporabljajo tudi za vsakdanje obveznosti npr. za pot v knjižnico v delu *Jastrebov let*. Tekmovanje v plavanju je omenjeno v *Odpravi Zelenega zmaja*, orientacijski tek pa v delu *Orientacisti na sledi morilcu*. Posebnost so rolke v delu *Lovci na petardarje*.

Poleg naštetih je še mnogo drugih motivov npr. motiv prve zaljubljenosti v delih *Rumena podmornica*, *Odprava Zelenega zmaja*, *Sreča na vrhovi*, *Geniji v kratkih hlačah*, *Kurja vojska*, *Trnovska mafija*, *Usodni piknik* itd. ki se lahko povezuje z motivom ljubosumja, ki je prisoten npr. v delu *Potopljena galeja*, motiv smrti, motiv nesreče, motiv upornišтва, motiv ugrabitve in motiv rejništva itd. in fantastični motivi, ki so prisotni v delu *Družčina iz šestega be*, kjer je fantastična neznana materija in v delu *Skrivnost stare vile*, ki je fantastičen način, kako so se junaki preselili v preteklost.

5.4 Literarne osebe

V tem poglavju bom nekaj besed posvetila številu v kolektivu, starosti in spolu glavnih junakov. Kot je razvidno iz spodnje tabele je kolektiv največji v delu *Geniji v kratkih hlačah*, ki ga sestavlja 14 junakov, sledi mu kolektiv 12 junakov v delih *Bosopeta družčina* in *Kurja vojska* in v delu *Usodni piknik*, najmanjši kolektiv je zastopan v delu *Skrivnost zlate reke*, kjer kolektiv predstavljata dva prijatelja. Kolektivi so večinoma sestavljeni iz obeh spolov, smo deški kolektiv je zastopan v delih: *Tajno društvo PGC*, *Uhač in njegova družčina*, *Detektivi na jeklenih konjičkih*, *Andrejev ni nikoli preveč*, *Bosopeta družčina*, *Skrivnost zlate reke*, *Jastrebov let* in v delu *Orientacisti na sledi morilcu*, samo dekliški kolektiv pa v delu *Urške* so brez napake.

Vrednote kolektiva so prijateljstvo, tovarištvo, poštenost, solidarnost, pomoč drugim, pogum, iznajdljivost, enakopravnost, radovednost, nesebičnost, odpuščanje, povezanost, boj za pravice in interese mladih, želja po raziskovanju, navihanost, sprejemanje drugačnosti, druženje, neustrašnost, odgovornost, odločenost, praktičnost, sodelovanje, timsko delo itd., torej gre za pozitivne lastnosti, s katerimi se lahko identificira tudi mladi bralec. Kolektiv v

vseh delih združuje prijateljstvo. Sestavljajo ga najstniki, kot že rečeno stari med 10 in 12 let, v povprečju pa okoli 12 let. Izjemoma je kak član kolektiva tudi mlajši od ostalih kot npr. v *Trnovski mafiji* Nikina sestra Maja, ki je najmlajša in je prava upornica, 5-letna Kristinina sestra Mojca v delu *Usodni piknik*, ki jo ugrabi oče in 5-letna Metka v delu *Potopljena galeja*, od najstnikov je najstarejši član 18-letni Bob iz *Odprave Zelenega zmaja*, ki že ima izpit za avto. Med starejše kolektive (stari petnajst let) sodi taborniški odred Rožnik in njihov vodja Laci v delu *Usodni piknik*.

Čeprav je kolektiv, v mojem primeru, sestavljen iz skupine otrok, pa vodilno vlogo v kolektivu nosi vodilni posameznik, ki izstopa po svojem pozitivnem zgledu in je nekakšen vodja kolektiva. Težko bi pa vodilnega v kolektivu določila v delu *Skrivnost zlate reke*, kjer nastopata samo dva prijatelja in sošolca, ki sta si enakovredna in v delu *Andrejev ni nikoli preveč*.

5.5 Dogajalni prostor in čas

Kot je značilno za realistično avanturistično mladinsko prozo, je kraj dogajanja konkreten prostor. V obravnavanih delih zemljepisno prevladuje Slovenija z Ljubljano in šola. Le dve knjigi se ne odvijata v Sloveniji, in sicer *Bratovščina Sinjega galeba* in *Potopljena galeja*, ki sta vezani na morje, zato se odvijata na Hrvaškem. Če kraj ni točno zemljepisno določen, je opisan do podrobnosti, npr. trg v *Rumeni podmornici*. Čas dogajanja literarnih del je v večini med poletnimi šolskimi počitnicami (22 del), ko junaki niso obremenjeni s šolskimi obveznostmi, literarna dela, ki opisujejo vsakdanje šolske in obšolske dogodivščine pa se odvijajo med šolskim letom (8 del).

5.6 Perspektiva

Perspektiva obravnavanih del je po Saksidi t. i. *perspektiva zблиževanja*, kjer se odrasli vživlja v otroško doživljanje, in podtip *resničnostne perspektive*, kjer je otroštvo kot realnost, gre za upovedovanje realnega sveta po logiki otroka oz. mladostnika in prikazuje značilne dogodke najstniškega vsakdana v šoli in izven nje. Ta vsakdanjost ni problematična in je vedra ter je začinjena s humorjem, kratki stiki s svetom odraslih so sicer navzoči, a brez resnejših kriznih situacij. Npr. humor Slavka Pregla v delu *Velika pustolovščina*: »za polže je bil dan najbrž prevroč, sicer bi se še oni spustili v dir.« (str. 20), v delu *Odprava Zelenega zmaja*: »Ure so minevale tako počasi, da bi jih polži na daleč prehiteli, če bi tekmovali z njimi.« (str. 192) in v delu *Spričevalo*: »Sicer pa je bil len kot vsi lenivci od prazgodovine do danes skupaj.« (str. 11); humor Bogdana Novaka v delu *Spopad na Rožniku*: »Saj sem mu že jaz dala dvesto

mark, ker sem vedela, da si daš rajši brez narkoze iztrgati jetra iz trebuha, kot pa sto mark iz denarnice.« (str. 14); veliko je humornih primer avtorice Tatjane Kokalj v delu *Senca na balkonu*: »Očetove besede so obvisle kot prestreljene nogavice sredi sobe.« (str. 7), »... je rekla Dora in streljala z očmi tako besno, da bi skoraj padel v nezavest še plišasti medved, ki je čisto nedolžno sedel na pručki ob omari.« (str. 13), »Čas ... je tekel kot stopljena čokolada mimo prstov.« (str. 49), »mu je smeh splahnel kot luža na vročem soncu« (str. 59), »Silno si je želel, da bi izbrisal vsiljivce iz tega sveta, da bi izginili, kot izginejo možički v računalniški igrici.« (str. 76), »Misli so se ji podile kot po avtocesti, zdaj v eno, zdaj v drugo smer.« (str. 102), humor avtorice Janje Vidmar v delu *Junaki petega razreda*: »Živčki so mu že itak viseli kot sprana volja, prav nič si ni želel še kakšnih nevrotičnih dodatkov.« (str. 98) in v delu *Družčina iz šestega be*: »Šoli so bili šteti dnevi.« (str. 48), »Hočeš nočeš si je moral priznati, da mu je v hlače ušel košček srca.« (str. 81) itd., humorna so tudi imena profesorjev v šoli: npr. Zenfek, Ameba, Vejica, Plusinminus, Globus, Pusiket, Župca, Formula, Analiza, Olrajt, Prekla, Globus, Atletska kost, Škrga itd.

5.7 Pripovedovalec

Kot rečeno v delih prevladuje tretjeosebni pripovedovalec, ki se zamenja v celoti s prvoosebim samo v knjigi *Uhač in njegova družčina*, kombinacija tretjeosebnega in prvoosebnega pripovedovalca pa v delih *Tajno društvo PGC* in *Potopljena galeja*. V vseh ostalih delih je pripovedovalec tretjeosebni.

5.8 Jezikovne značilnosti

Lahko potrdim ugotovitev, da v knjižni jezik slovenske realistične avanturistične mladinske književnosti v 70. letih 20. stoletja vstopa sleng, žargon in pogovorni izrazi, kar je že sama značilnost te proze. Z uporabo slenga, žargona in pogovornih izrazov se avtor želi še bolj približati mlademu bralcu, hkrati pa avtor tudi z jezikom pokaže aktualnost časa. Zanimiv je naslednji primer Novakovega žargona rolkarjev v delu *Lovci na petardarje*: »Najprej ti zagrandi, potlej gre v rejl slajd, na koncu pa v šov! Ta že ni od včeraj!« (str. 17) Dialogi v delu *Junaki petega razreda* med Rusom, teroristoma in Maksom so napisani v angleškem jeziku, vse kar govori Rus pa je zapisano celo fonetično: »Siksti okej for Nikološka!« (str. 24), nekaj celo v ruščini in je napisano fonetično: »Maj sanduk ... Nikološka, ti mjortvij...« (str. 29) in celo v nemščini: »Ich habe alles im Griff!« (str. 47). Polonca Kovač uporablja v delu *Urške so brez napake* angleške izraze: *please, so long, party*. V *Bratovščini Sinjega galeba* avtor uporablja nekatere manj razumljive besede, ki jih razloži pod črto, kot npr. *golida* z

mlekom, lesena rakev, kleč, jadrača – večja ribiška ladja z enim jamborom, barigla – majhen ročni sodček.

Presenečena sem nad dejstvom, da je v knjigah prisotna velika uporaba stalnih besednih zvez. Nekateri avtorji uporabljajo tudi svoje prenovitve frazemov npr. Janja Vidmar se poigra z besedno zvezo *nikomur niti besede v nikomur niti črke*; Ivan Sivec: *vsak bik ima svoj štrik* dopolni z *vsaka slovkarica pa svojega strica*; Slavko Pregl: *imeti poln kufer vsega* preoblikuje v *imeti rahlo polno potovalko vsega*, *mrak pade na oči* avtor preoblikuje v *čez oči mu je padala megla, skozi katero je vse motno videl, kam pes taco moli* avtor dopolni z *kam pes ali kakšen mulc taco moli in tresti se kot šiba na vodi v tresti se kot šiba v vetru, mrak leže na oči* pisatelj dopolni z *je rahel mrak legel na oči in čez oči*; Bogdan Novak: *iz te moke že ne bo kruha* pisatelj preoblikuje v *iz te moke že ne bo torte in nositi glavo naprodaj* avtor preoblikuje v *nositi hlač naprodaj*; Miha Matè: v *tem grmu tiči zajec* avtor duhovito spremeni v *tem grmu tiči lisjak, valjati se po tleh* avtor uporabi *valjati se po senu*; Tatjana Kokalj: *knjižni molj* avtorica preoblikuje v *knjižno miš* in *iti od rok* avtorica nadgradi v *mu ni šla najbolje od vilic* in *pade mrak na oči* avtorica pretvori v *pade megla na oči*; Anton Ingolič: v *sili vrag muhe žre* avtor preoblikuje v *sili vrag tudi žeblje žre* itd.

Avtor si izmišljajo nove besede npr. Sivec *slatnariticus* – zlata mrzlica, *škatla za poneumljanje ljudi* – televizija, Pregl *pikapolonkarbid*, *povelikopotrebito*, *hipersuperekstra*.

5.9 Konci

Konec odgovarja na vprašanje, ali so bili dogodki uspešni ali neuspešni. Za bralca bo slej ko prej konec tak, kakršen je za osebo, s katero se je identificiral (Hladnik 1990: 76). Kot že rečeno, so konci v slovenski realistični avanturistični mladinski književnosti srečni, saj glavne književne osebe premagajo vse ovire (Haramija 2000: 122). Od 30 obravnavanih del se jih tako konča 19 s srečnim koncem in 11 z nevtralnimi. Primer srečnega konca je npr. v *Genijih v kratkih hlačah*, ko Utripi zmagajo na tekmovanju, tudi šola praznuje z zmagovalci, in sicer šola se zamaje od veselja in hodnik zahrumi. Primer nevtralnega konca je v npr. v delu *Skrivnost zlate reke*, kjer se knjiga zaključi s stavkom, da potoček pa teče naprej in nosi na tisoče skrivnosti.

6 ZAKLJUČEK

Slovenska mladinska avanturistična proza s kolektivnim junakom je precej obsežna in jo je težko v celoti zajeti v tej diplomski nalogi. Obravnavana dela so bila izbrana po kriteriju slovenskega avtorja v obdobju od leta 1936 do leta 2010, po kriteriju starosti kolektiva (med 10–14 let), po kriteriju starosti bralcev (po t. i. vedi o mladem bralcu in njegovem bralnem razvoju spadajo v fazo obdobja konkretnih in logičnih intelektualnih operacij) in po kriteriju žanra (vsa dela sodijo v žanr realistične avanturistične mladinske proze).

Iz analize obravnavanih besedil lahko ugotovim, da je kolektiv v mladinski književnosti prikazan pozitivno. Ko deluje kot kolektiv, v njem prevladujejo pozitivne vrednote, kot so: prijateljstvo, poštenost, solidarnost, pogum, iznajdljivost, pravičnost, sprejemanje drugačnosti, samostojnost, nesebičnost, drznost, timsko delo, povezanost, sposobnost odpuščanja, prizadevanje za pravico, skrb za druge (tudi živali), želja po raziskovanju, razposajenost itd., s katerimi se lahko identificira mladi bralec. Negativnih lastnosti (npr. ljubosumje, škodoželjnost itd.) je malo in še te so obrobne. Kolektiv združuje skupno preživljanje časa, skupna naloga in pustolovščina, ki se zaključi s srečnim koncem. V obravnavanih knjigah so konci srečni (19 del) ali nevtralni (11 del). Za obravnavana besedila je značilno, da v njih nastopa kolektiv mestnih najstnikov (izjema je kolektiv *Bosopete družine* in *Kurje vojske*), ki imajo aktivno pozitivno vlogo. Kraj dogajanja je skoraj vedno zemljepisno določen, čas dogajanja pa postavljen ali v čas šolskih počitnic (22 del) ali v čas šole (8 del). Vsa obravnavana dela prikazujejo neproblematično in vedro stran šolske in obšolske vsakdanjosti najstnikov, ki je vedra in je začinjena s humorjem, kratki stiki s svetom odraslih so sicer navzoči, a brez resnejših kriznih situacij. V knjižni jezik del se od 70. let dalje vpleta sleng, žargon in pogovorni jezik, kar je posledica tega, da se avtorji tako skušajo še bolj približati mlademu bralcu in še bolj avtentično prikazati realni svet najstnikov. Prevladuje resničnostna perspektiva in tretjeosebni pripovedovalec. Vsa dela sodijo v enega ali več tipov mladinske avanturistične proze, med izbranimi deli žal ni bilo tipa športne avanturistične proze. Dogodki so nanizani sintetično in sledijo poteku dogajanja, saj tako mladi bralec lažje sledi zgodbi, retrospektiva je prisotna za pojasnjevanje delov iz preteklosti. V obravnavanih delih prevladuje mešan kolektiv, čeprav se na prvi pogled zdi, da je kolektiv bolj značilen za fante.

Kolektiv ima posebno funkcijo, ki se skozi zgodovino časa spreminja. Na začetku je imel kolektiv še vzgojne tendence – z njim je avtor želel pokazati pomen tovarištva in poguma ter

boja za pravičnost, oz. pomen družbenih interesov pred individualnimi. Skozi čas se njegova funkcija spreminja glede na razvoj sodobne tehnologije (uporaba mobitela in interneta) in kot odziv na probleme (npr. tematika nasilja nad mladimi, najstniške osebne stiske in spoznanja, ekologija itd.). Kolektiv je v nekaterih delih kritičen do modernega časa in generacij (npr. nasprotje med koristoljubnim svetom odraslih in nepokvarjenim svetom otrok, prezaposlenost staršev, razlike med preteklostjo, kjer so bili bolj srečni, in sedanjostjo, ki je obsedena z materialnim dobrinami, boji med mladimi, kritika permissivne vzgoje). Skozi čas se spreminjajo tudi moralne vrednote glavnih oseb: od kolektivizma (do uspeha in napredka je mogoče priti samo v skupnosti, z združenimi močmi in znanjem, s poštenim delom, pogumom in nesebičnostjo ter prijateljstvom), do sodobnosti, individualizma, ki je nagnjen k uspehu in bogastvu posameznika. Kljub temu, da sodobnost stremlje k bogatenju in uspehu posameznika, menim, da izbrane knjige mlademu bralcu prikazujejo ravno nasprotno, da materialno bogastvo človeka ne naredi srečnega in da je prijateljstvo neprecenljivo.

Potrdim lahko tezo, da je kolektiv, zlasti prijatelj, aktualen tudi v sedanjosti in da ta v slovenski mladinski književnosti ne izumira. Iz lastnih izkušenj, ki jih primerjam z izbranimi deli, ugotavljam, da se kolektiv spreminja in prilagaja razvoju družbe. Tako je v sodobnem kolektivu moč opaziti vpliv globalizacije in odprtosti družbe. Kolektivi so postali pisane družine otrok in najstnikov različnih kultur. Te razlike jih povezujejo. Vsak član je unikaten del kolektiva.

7 VIRI IN LITERATURA

7.1 Viri

Dolinar, Brane, 1974: *Detektivi na jeklenih konjičkihih*. Ljubljana: Zbirka Knjižica Sinjega galeba; 117.

Gombač, Žiga X., 2008: *Jastrebov let*. Ljubljana: Mladika: Knjižna zbirka Kompanjoni.

Gombač, Žiga X., 2010: *Risova bratovščina*. Ljubljana: Mladika: Knjižna zbirka Kompanjoni.

Ingolič, Anton, 1979: *Tajno društvo PGC*. Ljubljana: Mladinska knjiga: Zbirka Zlata knjiga, 79.

Ingolič, Anton, 1998: *Potopljena galeja*. Ljubljana: Karantanija: Pisanice: Zbirka Lastovka: najlepše zgodbe sveta.

Jurca, Branka, 1989: *Uhač in njegova družčina*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Jurca, Branka, 1989: *Vohljači in prepovedane skrivnosti*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Kokalj, Tatjana, 2007: *Senca na balkonu*. Ljubljana: Genija.

Koncut, Helena, 2004: *Prijateljice in rastlinjak smrti*. Ljubljana: Morfem – Založništvo Helena Koncut s.p.

Koncut, Helena, 2005: *Prijateljice in usodno srečanje*. Ljubljana: Morfem – Založništvo Helena Koncut s.p.

Kovač, Polonca, 1977: *Andrejev ni nikoli preveč*. Ljubljana: Založba Borec: Kurirčkova knjižica.

Kovač, Polonca, 1996: *Urške so brez napake*. Ljubljana: Mladinska knjiga: Zbirka Domen.

Mal, Vitan, 2006: *Sreča na vrhovi*. Ljubljana: Prešernova družba: Koledarska zbirka.

Matè, Miha, 2013: *Bosopeta družčina*. Ljubljana: Karantanija: Zbirka Naj hit: zbirka uspešnic za najstnike.

Matè, Miha, 2013: *Kurja vojska*. Ljubljana: Karantanija: Zbirka Naj hit: zbirka uspešnic za najstnike.

Mav Hrovat, Nina, 2010: *Orientacisti na sledi morilcu*. Dob pri Domžalah: Miš.

Novak, Bogdan, 1993: *Usodni piknik*. Ljubljana: Mladinska knjiga: Zbirka zvesti prijatelji; knjiga 6.

Novak, Bogdan, 1995: *Spopad na Rožniku*. Ljubljana: Magnolija: Zbirka Smeltonska banda.

Novak, Bogdan, 2004: *Lovci na petardarje*. Ljubljana: Prešernova družba: Koledarska zbirka.

- Pregl, Slavko: 1983: *Geniji v kratkih hlačah*. Ljubljana. Mladinska knjiga.
- Pregl, Slavko: 2001: *Odprava Zelenega zmaja*. Ljubljana: Karantanija: Zbirka Lastovka: najlepše zgodbe sveta.
- Pregl, Slavko: 2005: *Spričevalo*. Ljubljana. Mladinska knjiga: Zbirka Knjižica Sinjega galeba; 318.
- Rudolf, Mojca: 2004: *Skrivnost stare vile*. Ljubljana: Karantanija: Zbirka Krtek: sodobni avtorji za sodobne otroke. Zelenci; 2.
- Seliškar, Tone: 2011: *Bratovščina Sinjega galeba*. Ljubljana: Mladinska knjiga: Knjižica Sinjega galeba; 330.
- Sivec, Ivan: 1996: *Skrivnost zlate reke*. Ljubljana. DZS: Zbirka dober dan, roman!; št. 1.
- Suhodolčan, Leopold: 1994: *Rumena podmornica*. Ljubljana. Karantanija: Zbirka Lastovka: najlepše zgodbe sveta.
- Vidmar, Janja: 1995: *Junaki petega razreda*. Grosuplje: Mondena: Zbirka Zlata nit; 2.
- Vidmar, Janja: 2000: *Družčina iz šestega b (nove dogodivščine junakov petega razreda)*. Ljubljana: DZS: Zbirka Dober dan, roman; št. 18.
- Zupan, Dim: 1992: *Trnovska mafija*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Zupan, Dim: 1997: *Trnovska mafija drugič: Otroška povest*. Ljubljana: Prešernova družba.

7.2 Literatura

- Algoritem arene: priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2012: pregled knjižne produkcije za mladino iz leta 2011*. Ur. Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar. Mestna knjižnica Ljubljana. Ljubljana: Tiskarna Formatisk, 2012.
- Bajec, Anton idr. (ur. odbor), 1998: *SSKJ. SAZU in ZRC, Inštitut Frana Ramovša*. Ljubljana: DZS.
- Geneze – poti v bistroumne nesmisle: priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2011: pregled knjižne produkcije za mladino iz leta 2010*. Ur. Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar. Mestna knjižnica Ljubljana. Ljubljana: Grafika 3000, 2011.
- Haramija, Dragica, 2000: *Slovenska realistična avanturistična mladinska proza*. Videm pri Ptujju. GIZ GTP.
- Hladnik, Miran, 1990: *Slovenska kmečka povest*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Kobe, Marjana, 1987: *Pogledi na mladinsko književnost*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

- Kordigel Aberšek, Metka, 2000: *Mladinska literatura, otroci in učitelji: komunikacijski model »poučevanja« mladinske književnosti*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Klicarji zvezd: *pregledni in priporočilni seznam mladinskih knjig iz leta 2004 po temah, zvrsteh in žanrih*. Ur. Ida Mlakar. Knjižnica Otona Župančiča Ljubljana, enota Pionirska knjižnica. Ljubljana: Založba Rokus, 2005.
- O niču, odejah in koncu sveta: *pregledni in priporočilni seznam mladinskih knjig iz leta 2006 po temah, zvrsteh in žanrih*. Ur. Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar. Knjižnica Otona Župančiča. Ljubljana: Založba Miš, 2007.
- Ozvezdje Knjiga: *priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2010: pregled knjižne produkcije za mladino iz leta 2009*. Ur. Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar. Mestna knjižnica, Pionirska - center za mladinsko književnost in knjižničarstvo. Ljubljana: Tiskarna Formatisk, 2010.
- Padci in igre: *pregledni in priporočilni seznam mladinskih knjig iz leta 2005 po temah, zvrsteh in žanrih*. Ur. Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar. Knjižnica Otona Župančiča Ljubljana, enota Pionirska knjižnica. Ljubljana: Založba Miš, 2006.
- Pogačnik, Jože [et. al.], 2001: *Slovenska književnost III*. Ljubljana: DZS.
- Pogled na drugo stran: *priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2009: pregled knjižne produkcije za mladino iz leta 2008*. Ur. Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar. Mestna knjižnica, Knjižnica Otona Župančiča, Center za mladinsko književnost in knjižničarstvo. Ljubljana: Založba Miš, 2009.
- Polet nad črtasto pižamo ali pogum iz ptičje perspektive: *pregledni in priporočilni seznam mladinskih knjig iz leta 2007 po temah, zvrsteh in žanrih*. Ur. Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar. Mestna knjižnica, Knjižnica Otona Župančiča, Center za mladinsko književnost in knjižničarstvo. Ljubljana: Založba Miš, 2008.
- Saksida, Igor, 1994: *Mladinska književnost med literarno vedo in književno didaktiko*. Maribor: Obzorja.
- Saksida, Igor, 1998: *Petdeset zlatnikov*. Tržič: Učila.
- Saksida Igor, 1999: *Opredelitve in predstavitve otroštva v sodobni slovenski književnosti*. Perspektive v mladinski književnosti: simpozijsko gradivo. Maribor.
- Tavzes, Miloš (ur.), 2002: *Veliki slovar tujk*. Ljubljana: CZ.
- Toporišič, Jože [et. al.], 2003: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.

Internetni viri:

Biografija Ivana Sivca: <http://www.ivan.sivec.net/>. Pridobljeno 27.8.2016.

Biografija Mojce Rudolf: <http://mojcarudolf.weebly.com/>. Pridobljeno 27.8.2016.

Biografija Tatjane Kokalj: <http://www.drustvopisateljev.si/si/pisatelji/231/detail.html>. Pridobljeno 27.8.2016.

Biografija Nine Mav Hrovat: <http://www.zalozbamis.com/avtor/nina-mav-hrovat-2/>. Pridobljeno 27.8.2016.

Glazer, Alenka. *Vprašanje periodizacije slovenske mladinske književnosti*. *Otrok in knjiga*, letnik 38. številka 82 (2011) str. 6–21. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-450GBIYJ>. Pridobljeno 27.8.2016.

Haramija, Dragica, Saksida Igor: *Metodologija interpretacije mladinske književnosti na slovenskem*. *Slavistična revija*, letnik 61. št. 1, januar–marec (2013) str. 181–193. http://www.srl.si/sql_pdf/SRL_2013_1_15.pdf. Pridobljeno 27.8.2016.

Saksida, Igor: *Nekaj vprašanj iz teorije mladinske književnosti*. *Otrok in knjiga*, letnik 18. številka 31 (1991) 18, št. 31 (1991), str. 23–42; št. 32 (1991), str. 5–33. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-A4AS0C3O>. Pridobljeno 27.8.2016.

Saksida, Igor: *Zvesti prijatelji - preseganje okvira trivialne mladinske književnosti*. *Otrok in knjiga*, letnik 21. številka 37 (1994) str. 61–67. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-FWF9BLA5>. Pridobljeno 27.8.2016.

Saksida, Igor: *Oblikovanost trivialne mladinske književnosti in njena vloga v bralnem razvoju*. *Otrok in knjiga*, letnik 19. številka 34 (1992) str. 5–19. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-47ORFU7Q>. Pridobljeno 27.8.2016.

Saksida, Igor: *Opredelitve in predstavitve otroštva v sodobni slovenski mladinski književnosti*. *Otrok in knjiga*, letnik 26. številka posebna izdaja (1999). <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NM06M6M2>. Pridobljeno 27.8.2016.

Saksida, Igor: *Kaj je mladinska književnost?* *Otrok in knjiga*, letnik 36. številka 75 (2009) str. 5–20. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-HLCK0K6Z>. Pridobljeno 27.8.2016.

.